

**Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT**

**KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA
LIKOVNA KULTURA
ZA OSNOVNE ŠKOLE I GIMNAZIJE**

Zenica, juni 2023.

**Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT**

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA

LIKOVNA KULTURA

ZA OSNOVNE ŠKOLE I GIMNAZIJE

Zenica, juni 2023.

Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i gimnazije

Izdavač: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona

Za izdavača: Draženka Subašić, ministrica

Voditeljica Stručnog tima:

Aida Salkić, direktorica Pedagoškog zavoda Zenica

Grupa za izradu predmetnog kurikuluma:

Miralem Brkić, prof., voditelj
mr.sc. Advija Huseinspahić, koordinator
Alen Džindo, prof., član
Beisa Biberović, MA, član
Danira Spahić, prof., član
Amela Numanović, prof., član
Aida Muratović, prof., član

Recenzenti:

dr.sc. Maja Žmukić
dr.sc. Meho Čaušević

Tehnička priprema i uređenje:

Pedagoški zavod Zenica

SADRŽAJ

A/ OPIS PREDMETA	4
B/ CILJEVI UČENJA I PODUČAVANJA PREDMETA	6
C/ OBLASNA STRUKTURA PREDMETNOG KURIKULUMA	7
D/ ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI	11
OSNOVNA ŠKOLA	11
1. razred osnovne škole	11
2. razred osnovne škole	16
3. razred osnovne škole	21
4. razred osnovne škole	26
5. razred osnovne škole	32
6. razred osnovne škole	38
7. razred osnovne škole	44
8. razred osnovne škole	50
9. razred osnovne škole	56
GIMNAZIJA	62
1. razred gimnazije	62
E/ UČENJE I PODUČAVANJE	69
F/ VREDNOVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU	74
G/ PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA	77

A/ OPIS PREDMETA

Likovna kultura, kao nastavni predmet, ravnopravno s ostalim nastavnim predmetima, utiče na intelektualni, duhovni, socijalni i, naročito, kulturni razvoj osobe u cilju osposobljavanja za nastavak školovanja, prihvatanje umjetnosti, oplemenjen i kreativan život. Kroz nastavu likovne kulture učenici usvajaju likovni jezik, istražuju klasične i savremene likovne tehnike i postupke, upoznaju primjere likovne umjetnosti i vizuelnog oblikovanja. Razvijaju kreativnost i razinu opažaja, analiziraju vizuelno okruženje, oplemenjuju estetski doživljaj svijeta, sposobnost percepcije, doživljaja i razumijevanja, aktivnog djelovanja kao percipijenta i učesnika kulturnog života, te oblikuju sistem vrijednosti i vlastiti kritički sud.

Učenici kroz nastavu likovne kulture postepeno ovladavaju likovnim jezikom u skladu s uzrastom i individualnim intelektualnim razvojem. Kroz kreativan rad te posmatranje umjetničkih djela, primjera oblikovanja upotrebnih predmeta i arhitekture podstiče se svijest o važnosti likovne umjetnosti i vizuelnog komuniciranja. Kroz osposobljavanje za percepciju i analizu likovnih sadržaja razvija se kritičko mišljenje, osjećaj za estetske vrijednosti, doživljaj i potreba za komuniciranjem i izražavanjem kao neophodnim uslovima za aktivno učešće u savremenom životu.

Likovni odgoj podstiče razvoj individualnih sposobnosti, kreativnosti i socijalnih vještina kao poseban oblik dosezanja spoznaje i svijesti o kulturnim vrijednostima. Svrha likovne kulture kao specifične duhovne i materijalne djelatnosti se ostvaruje u složenom komunikacijskom procesu uz posmatranje djela likovne umjetnosti, kulturne baštine, nacionalnih spomenika i povezivanja s kulturnim institucijama (muzeji, galerije, umjetnički događaji, teatarske i filmske predstave kao i druge kulturne manifestacije). Može se reći i da se kvalitet nastave likovne kulture u punini ocjenjuje i kasnije, po sticanju potrebe i navike da se posjećuju kulturne manifestacije i aktivno učestvuje u društvenom životu. Likovna kultura je i alat s pomoću kojeg dijete usvaja apstraktne pojmove koje će kasnije razvijati i u ostalim predmetima.

Predmet Likovna kultura omogućava povezivanje s drugim nastavnim predmetima kroz tematske cjeline, ciljeve i zajedničke odgojne vrijednosti. U nižim razredima je veći naglasak na motoričkim i spoznajnim aspektima upoznavanja i opisivanja svijeta oko sebe dok se u kasnijim razredima sve veći naglasak stavlja na ostvarivanje korelacija s drugim predmetima kroz afektivna područja i komunikacijske kompetencije s ciljem razvoja ličnosti koja posjeduje sposobnost divergentnog mišljenja, razvijenih etičkih i moralnih vrijednosti, prihvatanju kolektivnih i individualnih različitosti, kulturi dijaloga i slobodnom izražavanju vlastitih stavova.

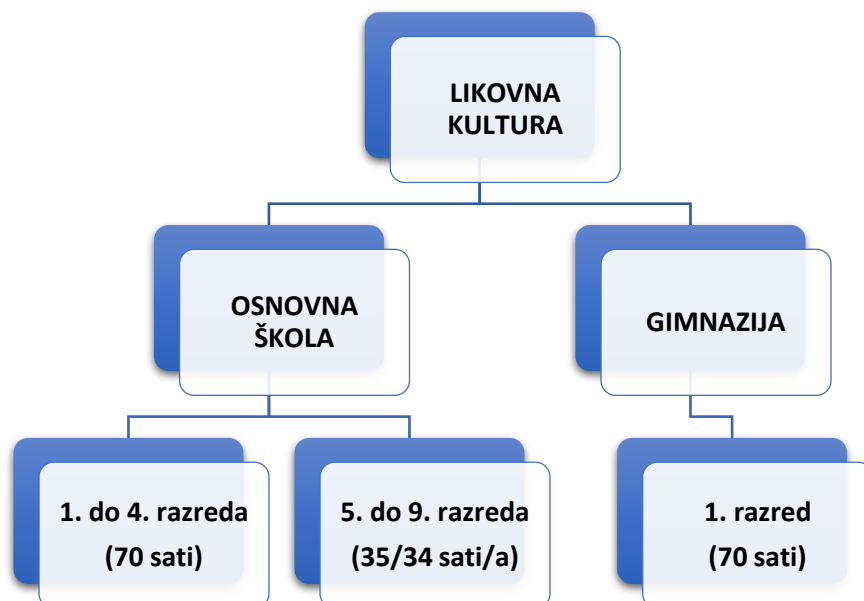
Čulom vida mi primamo najveći dio informacija o svijetu oko nas. Istovremeno, svjesno i nesvjesno šaljemo vizuelne informacije drugima. Kao što se obrazujemo u verbalnoj komunikaciji, učeći govor i usvajajući strukturu maternjeg i stranih jezika, jednako je važno učiti gledati. Učiti razlikovati estetski lijepo od neukusa, kiča i svih vrsta vizuelnog zagađenja. U današnjem svijetu su sve dostupniji foto i video sadržaji, virtuelna stvarnost i vizuelne manipulacije te je sve važnija sposobnost racionalnog i kritičkog sagledavanja djela savremene umjetnosti, reklama, informacija i sličnih sadržaja.

Vizuelno izražavanje i komuniciranje u savremenom društvu je izuzetno značajno, posebno u kontekstu informatičke i tehnološke revolucije. Istovremeno, s razvojem novih mogućnosti i zanimanja u globalnom okruženju, sve je važnije očuvanje i promocija kulturne baštine, tradicije, umjetnika i umjetničkih djela. Učenici upoznaju u kojim zanimanjima i privrednim oblastima vizuelno oblikovanje i komuniciranje imaju značajnu ulogu te usvajaju važnost poštovanja intelektualnog vlasništva i autorskih prava.

Likovna kultura kao nastavni predmet pripada umjetničkom području te se neposredno integriše s predmetima u društveno - humanističkom području. Likovno izražavanje je oblik komunikacije. Formalne vrijednosti vizuelnog jezika i oblikovanja kompozicije izražavaju se pojmovima proporcije, ritma, gradacije... naslanjajući se na matematičko i tehničko-informatičko područje, posebno u oblasti konstrukcije i arhitekture. Kulturna svijest i kulturno izražavanje te kreativno-produktivna kompetencija su u srži ovog predmeta čija je dodatna vrijednost otvorenost za korelaciju sa svim drugim predmetima u skladu s uzrastom učenika.

Savremena nastava likovne kulture zahtijeva metode učenja putem otkrića kroz praktičan rad, posmatranje i kritičku analizu primjera iz umjetnosti i neposrednog okruženja. Podučavanje podrazumijeva uvažavanje individualnih razlika u motoričkim sposobnostima, predznanju i motivaciji. Podstiče se samostalnost i individualan rad uz odabrane teme koje se obrađuju u saradnji kroz manje grupe i timove. Važan segment cjelovitog podučavanja je terenska nastava u javnom prostoru te saradnja s umjetničkom zajednicom i kulturnim institucijama. Učenje i podučavanje je zasnovano na interakciji, razmjeni iskustava, ideja i osjećaja.

Likovna kultura je nastavni predmet koji se kao obavezan poučava u svih devet razreda osnovne škole i u prvom razredu gimnazijskog obrazovanja. Podučavanje iz likovne kulture u osnovnoj školi se prvenstveno ostvaruju kroz praktičan i kreativan rad, oblikovanje, istraživanje, eksperimentisanje likovnim materijalima, sredstvima i alatima. U gimnaziji se naglasak stavlja na istraživanje kompleksnosti vizuelnog izražavanja od prehistorije do savremenog doba uočavajući i upoređujući stilske, funkcionalne i estetske specifičnosti likovnog oblikovanja u različitim društvima i stilskim razdobljima.

Godišnji fond nastavnih sati u predmetnom kurikulumu Likovna kultura

B/ CILJEVI UČENJA I PODUČAVANJA PREDMETA

1. Ovladati likovnim jezikom i razviti potrebu za likovnim izražavanjem i komuniciranjem.

Steći znanja o likovnom jeziku, likovnim elementima i principima organizovanja likovne kompozicije. Upoznati i istraživati likovne oblasti, medije, tehnike i alate s naglaskom na razvoj vlastitog stila i originalnosti. Ovladati psihomotoričkim vještinama i radnim navikama uz razvoj interesa, navika i potrebe za likovnom umjetnošću i vlastitim likovnim izražavanjem.

2. Razviti radoznalost, maštu i kreativnost kao izvore inovativnosti.

Odbacivati šablonska šematska rješenja i producirati originalne ideje. Razumjeti važnost eksperimenta u traganju za rješenjem i inovacijom. Razvijati ustrajnost i spremnost na neuspjeh. Podsticati samostalnost i slobodno mišljenje koje vode ka intelektualnoj otvorenosti. Interpretirati doživljaj umjetničkog djela kao kompleksne višeznačne cjeline i razvijati vlastiti likovni izraz.

3. Percipirati ulogu likovne umjetnosti u društvu i analizirati umjetnička djela.

Spoznati da je umjetničko djelo izraz vremena, društvenih okolnosti i umjetnikovih ličnih shvatanja. Procijeniti ulogu umjetnosti i umjetnika u društvu. Razumjeti da kreativnim izražavanjem i doživljajem upoznajemo druge ljude i njihove stavove i iskustva, ali i oblikujemo i produbljujemo vlastite stavove i emocije. Razvijati znanja i sposobnosti potrebne za dalje obrazovanje.

4. Integrirati se u savremene globalne tokove kulture i umjetnosti.

Aktivno učestvovati kao konzument i sudionik u kulturno-umjetničkom životu zajednice na način da se posjeduje vlastito kritičko mišljenje i volja da se argumentovano obrazloži. Oblikovati ukus kao sposobnost vrednovanja i doživljaja umjetničkog djela i drugih estetskih vrijednosti. Prepoznati kič i diletantizam i argumentovano oblikovati vlastiti kritički sud.

5. Razumjeti ulogu likovnog/vizuelnog oblikovanja u svakodnevnom životu.

Uočiti važnost likovnih vrijednosti u arhitekturi i urbanizmu. Prepoznati važnost oblikovanja upotrebnih predmeta i prenošenja vizuelnih poruka. Ocijeniti ulogu i uticaj savremenih komunikacijskih medija u oblikovanju naših želja i potreba. Unaprijediti estetske kvalitete vizuelnog okruženja.

6. Izgraditi civiliziran odnos prema historijskom kulturnom naslijeđu svoga, ali i drugih naroda, shvatiti povezanost kultura u prostoru i vremenu.

Upoznati kulturnu baštinu Bosne i Hercegovine. Razviti otvorenost prema drugim kulturama, poznavati tradiciju i prihvatiti opšte-humanističke vrijednosti poput ravnopravnosti pojedinaca i kultura te aktivno doprinositi humanom razvoju društva. Pratiti savremene tendencije u likovnom izražavanju i umjetnosti. Promovisati primjere saradnje i integracije među kulturama.

C/OBLASNA STRUKTURA PREDMETNOG KURIKULUMA

Nastavni predmet Likovna kultura kroz realizaciju postavljenih ciljeva doprinosi cjelovitom razvoju učeničkih potencijala u sva tri osnovna područja: psihomotoričko (djelatno), afektivno, (osjećajno) i kognitivno (spoznajno). Planirane oblasti u predmetnom kurikulumu su usklađene s ovim područjima tako da se unutar svake od tri predviđene oblasti ostvaruje integracija kreativnog mišljenja, doživljaja i spoznaje.

Oblast *Kreativnost i produkcija* je usmjerena na likovno izražavanje te uočavanje i primjenu osnovnih izražajnih sredstava (likovni elementi) i likovnih principa (kompozicionih elemenata). Kroz praktične zadatke primjerene uzrastu i individualnim mogućnostima učenika, upoznaju se klasični i savremeni likovni mediji i tehnike. Učenici razvijaju sklonost ka izražavanju, istraživanju i eksperimentu. Analizom umjetničkih djela i drugih vizuelnih sadržaja te kreativnim oblikovanjem učenici razvijaju doživljaj, kreativno mišljenje, produkciju i odabir ideja u skladu s vlastitim senzibilitetom.

Promišljanje i refleksija je oblast kroz koju se razvija vizuelno mišljenje i pismenost, percipiranje likovnih sadržaja i povezivanje naučenog sa svakodnevnim iskustvima, istraživačko posmatranje i opisivanje odgovarajućom likovnom terminologijom, te stjecanje navika za aktivno učešće u kulturnom životu zajednice.

Estetika, konstrukcija i funkcija kao oblast obuhvata širok spektar likovnog oblikovanja od arhitekture, dizajna upotrebnih predmeta i vizuelnog komuniciranja kao i određivanje uloge umjetnosti u kontekstu savremenog društva.

Oblasti se kontinuirano podučavaju u svim razredima osnovne škole i u prvom razredu gimnazijskog obrazovanja s različitom zastupljenošću. *Kreativnost i produkcija* će biti dominantna u osnovnom obrazovanju, posebno u prvom obrazovnom ciklusu. *Promišljanje i refleksija*, postepeno kroz svaki razred dobija na značaju, a u gimnazijskom obrazovanju ova oblast, te *Estetika, konstrukcija i funkcija*, postaju dominantne u odnosu na prvu oblast.

A. Kreativnost i produkcija

U osnovi učenja i podučavanja u nastavi likovne kulture su *kreativni postupci i produktivnost*. Kroz praktično i teorijsko upoznavanje sa *likovnim medijima i tehnikama* učenici razvijaju psihomotoričke i intelektualne vještine. Koristeći materijale i alate te analizirajući formalne karakteristike na odabranim umjetničkim djelima i drugim primjerima likovnog oblikovanja povezuju usvojene vještine i znanja sa znanjima iz drugih predmeta i iskustvima iz svakodnevnice.

Kreativno izražavanje podstiče divergentno mišljenje i odbacivanje šablona te usmjerava ka *istraživačkim procesima i eksperimentu*. Učenici proizvode originalna i reinterpretiraju postojeća rješenja razvijajući vlastiti senzibilitet i likovni izraz, stiču radne navike, ovladavaju fazama istraživanja, produkcijom i odabirom ideja, refleksijom, fleksibilnošću te kritičkim procjenjivanjem urađenog. Kreativnost je pokretač traganja i mijenjanja okruženja te je prvenstveni zadatak stvoriti stimulativno okruženje za razvoj spontanih, usmjerenih i inovativnih aktivnosti.

Nastavnici predstavljaju likovne zadatke tako da se u nižim razredima polazi od tematskog sadržaja likovnog zadatka pri čemu nastavnik nastoji osvijestiti likovne vrijednosti koje učenici intuitivno koriste. U višim razredima se kod postavljanja likovnog zadatka sve konkretnije izdvajaju formalne likovne vrijednosti. Pri realizaciji ideje i opisivanju likovnih sadržaja izdvajaju se likovni elementi i principi te se analizira njihova uloga u oblikovanju doživljaja umjetničkog djela. Učenici shvataju da se ideje, misli, osjećaji i stavovi mogu izražavati i doživljavati likovnim jezikom. U konačnici, ovladavajući tehničkim vještinama i ostvarujući kreativnu usklađenost idejnog koncepta i planske upotrebe likovnih vrijednosti, učenici se upoznaju sa neponovljivom stvaralačkom vrijednošću umjetničkog djela.

Tendencija u nastavi likovne kulture je integracija savremenih tehnologija i postupaka u kreativni proces. Fotografija, film, video, računarska grafika, animacija, 3D print... te performans, instalacija, happening i drugi savremeni izrazi doprinose razumijevanju značaja likovnog izražavanja u savremenom društvu.

B. Promišljanje i refleksija

Kroz oblast *Promišljanje i refleksija* učenici ovladavaju analitičkim vještinama, upotrebljavaju faze posmatranja uočavajući likovne sadržaje, teme, motive i tehnike, razvijaju se vještine posmatranja, memorisanja, analize i sinteze, i uopšte, motivacije za interakciju s umjetnošću kao specifičnim i nezamjenjivim oblikom izražavanja.

Ovladavajući upotrebom *likovnog jezika* i razvijajući *vizuelno mišljenje* učenici otkrivaju kompleksne nivoe tumačenja, istražuju kontekst i koncept, metafore, asocijacije i različite oblike percepcije likovnih sadržaja. Posmatranje likovnog djela se prepoznaje kao istraživanje i otkrivanje slojevitosti umjetničkog djela i drugih vizuelnih sadržaja.

Učenici istražuju različite oblike likovne umjetnosti i vizuelnog izražavanja, prepoznaju posebnosti umjetničkih izraza u društvima i kulturama osposobljavajući se da odrede i opišu stilske karakteristike. *Znanje o umjetnosti* podrazumijeva i poznavanje uloge kulturnih institucija i njihovog značaja za očuvanje kulturne baštine, kao i savremenih umjetničkih postupaka i tehnika, umjetničkih udruženja i zajednica te izvaninstitucionalnih supkulturalnih likovnih tendencija.

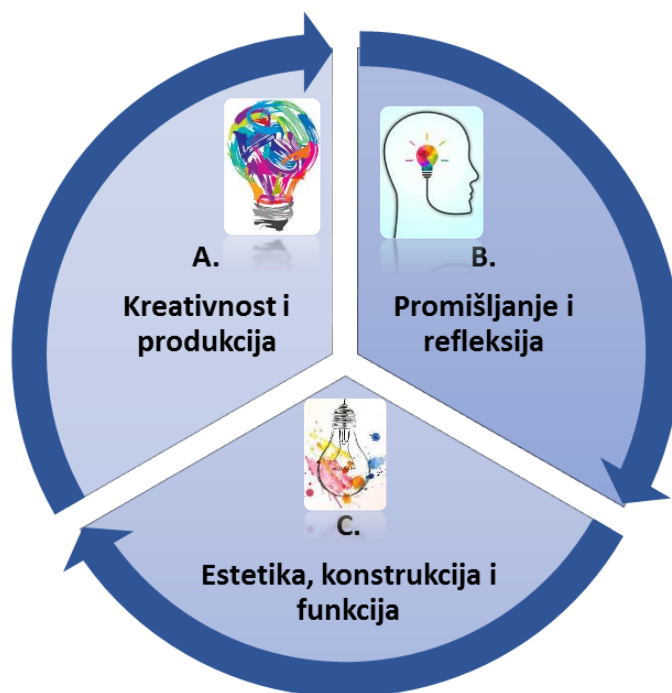
Emocionalni, intelektualni i estetski doživljaj *likovnih vrijednosti* se formira postepeno doprinoseći perceptivnim, komunikativnim i osjećajnim karakteristikama ličnosti u skladu s individualnim sposobnostima. Adekvatnim nastavnim metodama i odabirom sadržaja nastavnici pobuđuju analitički pristup, slobodan kritički stav prema vlastitom i kreativnim radovima drugih učenika, umjetničkim djelima, kulturnoj baštini i drugim vizuelnim sadržajima u okruženju. Učenik se osposobljava da, kao posmatrač i učesnik kulturnog i društvenog života, primjenjuje znanja o likovnoj teoriji, historiji umjetnosti i estetici te izražava vlastiti doživljaj i kritički stav na argumentovan i tolerantan način.

C. Estetika, konstrukcija i funkcija

Estetika, konstrukcija i funkcija je oblast u kurikulumu likovne kulture kroz koju se ostvaruju složeni zahtjevi istraživanja vizuelne okoline, važnosti likovne umjetnosti za oblikovanje identiteta, uvažavanje kulturnih razlika i tokova u savremenom društvu. Ove teme zahtijevaju prethodno ovladavanje znanjima i vještinama koje se primarno ostvaruju kroz prethodne dvije oblasti te se u početku integrišu s drugim ishodima i ne vrednuju sumativnom ocjenom.

Aktivan odnos prema vizuelnoj okolini podrazumijeva primjenu znanja o arhitektonskim elementima, materijalima, odnosima u prostoru te graditeljskom naslijeđu različitih kultura i perioda. Učenici tako stiču potrebna iskustva za razumijevanje značaja arhitektonskog i urbanističkog okruženja za razvoj društva, istražuju savremene urbanističke probleme međuljudskog otuđenja, nejednakosti, probleme zagađenja, uništavanja kulturnog naslijeđa i lokalnih zajednica. Upoznajući načine oblikovanja upotrebni predmeta kroz kreativan rad i posmatranje učenici se osposobljavaju da kritički prosuđuju kvalitet, realne i vlastite kriterije za procjenu vrijednosti upotrebni predmeta, odnos estetskih, ergonomskih i ekonomskih faktora, razvoj unikatne i industrijske proizvodnje kroz historiju, te ulogu reklame i medija na tretman robe u savremenom potrošačkom društvu. Ovladavajući znanjima iz vizuelnog komuniciranja i grafičkog dizajna, učenici razvijaju osjećaj za važnost vizuelnog oblikovanja u svakodnevnom životu, poduzetništvu i savremenim digitalnim medijima.

Učenici upoznaju ulogu umjetnosti kao posebnog načina interakcije i komunikacije kroz koji se izražavaju vlastite emocije, doživljaji, univerzalna i civilizacijska pitanja, društvena kritika i komentar. Objašnjavajući interakciju društveno-historijskih okolnosti i likovnog stvaralaštva učenici utvrđuju društvenu ulogu umjetnosti i značaj umjetnika u društvu te važnost kulturnih institucija za očuvanje kulturne raznolikosti i saradnje u savremenom globalnom okruženju.

Oblasna struktura predmetnog kurikuluma Likovna kultura

U nastavku slijedi dio koji se odnosi na odgojno-obrazovne ishode koji su okosnica predmetnog kurikuluma Likovna kultura i razrađeni su za svaku od tri oblasti (domene) na kojima se temelji. Odgojno-obrazovni ishodi pomažu nastavnicima u praćenju napretka učenika i u vrednovanju učeničkih postignuća. Tokom pripremanja procesa učenja i podučavanja nastavnik treba povezati odgojno-obrazovne ishode sa sadržajima navedenim u kurikulumu i metodama podučavanja. U tabelama su odgojno-obrazovni ishodi označeni šiframa. Skraćenice poput A.1.1. ili B.2.3. i sl. označavaju redom: oblast kojoj ishod pripada (A. Kreativnost i produkcija, B. Promišljanje i refleksija i C. Estetika, konstrukcija i funkcija), godinu podučavanja predmeta (1. – prvi razred, 2. – drugi razred, 3. – treći razred..., u osnovnoj školi, a u gimnaziji I. – prvi razred), te redni broj odgojno-obrazovnog ishoda koji se podučava u sklopu navedene oblasti (1.- prvi ishod, 2. - drugi ishod,...). Skraćenice tipa UMP-1.1.3., UMP-2.3.1. i sl. označavaju poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za umjetničko područje definiranoj na ishodima učenja, odakle su ishodi dijelom ili u potpunosti preuzeti.

D/ ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI**OSNOVNA ŠKOLA****1. razred osnovne škole /70 nastavnih sati godišnje/**

Oblast: A /Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.1.1. Opisuje likovne elemente i likovne principe te na osnovu uočenog oblikuje likovne cjeline.	<ul style="list-style-type: none"> • Imenuje osnovna likovna sredstva i odnose na površini i u prostoru. • Opisuje likovna izražajna sredstva na odabranim umjetničkim djelima, vlastitom i tuđem kreativnom radu, uz podršku i poticaj. • Uočava likovne vrijednosti na primjerima likovnog oblikovanja u neposrednom okruženju. • Oblikuje jednostavne likovne cjeline na osnovu postavljenih zadataka.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Tačka, linija, vrste linija (duga i kratka, debela i tanka, geometrijski pravilna i nepravilna linija, otvorena i zatvorena linija...); • Boje sunčevog spektra (dugine boje), primarne, sekundarne. i ahromatske boje, miješanje boja, degradacija boje dodavanjem crne i bijele; • Plohe određene bojom i omeđene linijom; • Likovne površine, hrapavo i glatko, površine sa sjajem i bez sjaja, ravne i zakrivljene površine; • Masa i volumen u prostoru (veće i manje, bliže i dalje, gore i dolje, ispred, između i iza, izvan i unutra, geometrijsko i slobodno, puno i prazno, gusto i rijetko, oblo i uglasto) vanjski i unutrašnji prostor; • Ritam - ponavljanje i variranje po položaju, veličini i boji, izmjena oblika; • Ravnoteža na površini i u prostoru; vodoravno/horizontalno; okomito/uspravno, koso/dijagonalno. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odlučuju o primjeni pojmova koje smatraju ključnim za realizaciju likovnog zadatka i ostvarivanje planiranih ishoda, vodeći računa o uzrastu, interesovanjima, te nivou napredovanja učenika. Uočavanje likovnih odnosa odvija se kroz kreativnu igru i istraživanje. Nastavnici prilikom opisivanja likovnih odnosa koriste likovni jezik razumljiv učenicima, koristeći audio i vizuelne poticaje, kao i poticaje iz svakodnevnog okruženja i života učenika. Nastavnici podstiču učenike da povezuju čulne doživljaje zvuka, pokreta i dodira (književnost, muzika, ples, gluma...) s likovnim izražavanjem i doživljajem. Likovni izraz nastaje kao individualna reakcija na tematske podsticaje, pri čemu učenik još uvijek nije u potpunosti svjestan da kreativnim radom oblikuje likovnu vrijednost, izražava misli, osjeća i lična iskustva. Likovna vrijednost površine kreativnih učeničkih radova nastaje posredno kroz likovno predstavljanje vizuelnog okruženja, iskustava i nastavnih sadržaja iz drugih predmeta. Prilikom planiranja likovnih zadataka nastavnici traže sadržajne korelacije s drugim nastavnim predmetima, tako da omogućavaju učenicima da likovni zadatak riješe na stvaralački, individualan likovni način, koji je primjeren njihovim psihofizičkim sposobnostima i njihovom individualnom načinu izražavanja. Mogućnost povezivanja tražimo u sadržajima nastavnih predmeta Moja okolina, Matematika, Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje.</p>	
A.1.2. Istražuje i opisuje različite likovne medije, tehnike i alate na odabranim primjerima i u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Isprobava karakteristike odabranih likovnih medija, tehnika i alata, primjenjuje stečena znanja i vještine kroz igru i iskustvo. • Imenuje i opisuje likovne medije, tehnike i alate. • Razvija fine motoričke vještine, (vježba razliku u pritisku, dužini, položaju, nanosu boje, uz podršku). • Koristi digitalne medije za fotografisanje.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, flomaster, ugljen; • Slikarstvo: akvarel, tempera, suhi, voštani i uljani pasteli, kolaž; • Grafika: otiskivanje šablona, monotipija; • Skulptura: plastelin, glinamol, ambalaža, papir, plastika, alufolija; • Fotografija. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici trebaju upoznati predložene, ali i druge tehnike i materijale. Učenici prepoznaju, imenuju i opisuju likovne materijale, tehnike i alate kojima se praktično služe. Proces usvajanja pojmova, predstava i zakonitosti vezanih za likovno stvaralaštvo i izražavanje odvija se na način da nastavnici primjenjuju različite likovne metode kao što su: analitičko promatranje, metoda scenarija, kombiniranje, variranje, građenje i razlaganje, kao i vizuelne i nevizuelne likovne motive, te kompozicijske elemente kao poticaj. Prilikom mjesečnog i godišnjeg planiranja potrebno je osigurati ravnomjernu zastupljenost sljedećih načina rada: rad prema posmatranju, rad nakon posmatranja, rad po sjećanju, rad prema zamišljanju, svijet mašte kao inspiracija, rad prema tekstu, ilustraciji i stripu. Naglasak je na razvijanju finih motoričkih vještina (koordinacija, prstiju, ruke i očiju), preciznosti, kontroli pokreta i usmjerenoj pažnji te na upoznavanju tehnika i alata, razvijanju osnovnih radnih navika upotrebe materijala, urednosti i sticanju iskustva koje kroz igru postepeno prelazi u vještinu. Fotografija i drugi savremeni tehnički postupci se realiziraju u skladu s mogućnostima. Poželjno je uočavanje fotografije kao isječka stvarnosti (kadra) i uloge osvjetljenosti motiva. Vrednovanje se zasniva na procjeni samostalnog napretka svakog učenika u odnosu na početna znanja i iskustva. Nastavnik primjenjuje metode rada prilagođene uzrastu (usmeno izlaganje, dijaloška metoda, metoda demonstracije, metoda praktičnih radova).</p>	
A.1.3. Kreira i rekonponuje predložene ideje.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje radni postupak oblikovanja i prepoznaje oblikovanje kao proces od ideje do realizacije, • Nadograđuje predložene postupke za realizaciju ideje kroz lično iskustvo. • Saraduje u grupi, predlaže ideje i prihvata sugestije.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda učenja koriste se sadržaji ishoda A1.1. i ishoda A1.2. Učenici oblikuju ideju razumijevajući da likovna ideja može biti realizovana na više načina pri čemu je važno odabrati odgovarajući medij, formu i materijal.</p>	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici predstavljaju zadatak podstičući inovativnost i divergentno mišljenje. Ohrabruje se samostalnost i istraživanje mogućnosti materijala. Nastavnici kreiraju likovne zadatke na način da se njima razvijaju kreativnoproductivne kompetencije, samostalnost i mogućnost istraživanja likovnih materijala. Učenici istražuju okolinu svim osjetilima, postavljaju pitanja, razvijaju znatiželju, maštu i fleksibilnost. Od ideje do konačne realizacije učenici preispituju svoje ideje i rješenja, razvijajući radne navike i sposobnost likovnog stvaralaštva. U tom procesu učenici postaju svjesni činjenice da ne postoji jedno tačno rješenje likovnog zadatka i da se putem istraživanja i eksperimenta sa materijalima može doći do zanimljivog rezultata. Kreativni proces treba da je u središtu, učenici se upoznaju sa različitim pristupima koristeći različite likovne materijale, alate, medije i koncepte. Važno je da učenici od samog početka razumiju da kreativni rad nije odustajanje i ponovno započinjanje rada već prilagođavanje i rekonponovanje kroz cijeli radni proces. Ovaj ishod se ostvaruje kombinovanjem s ishodima A.1.1. i A.1.2. iz oblasti Kreativnost i produkcija.</p>	

Oblast: B/ Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.1.1. Posmatra i opisuje vizuelne i likovne sadržaje i primjenjuje uočeno u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje različite vizuelne sadržaje, primjere iz umjetnosti i svakodnevnog života, uz podršku. • Uočava temu, motiv, likovni sadržaj i tehniku, uz podršku. • Uočava razliku između umjetničkog djela i djela primijenjene umjetnosti, uz podsticaj.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, skulptura, arhitektura, urbanizam; • Fotografija, strip, ilustracija; • Film, pozorište/teatar, lutkarstvo; • Oblikovanje upotrebnih predmeta; • Ostali sadržaji iz bliže okoline, vizuelne komunikacije, medija i svakodnevnih iskustava. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici u učionici i javnom prostoru upoznaju primjere likovne umjetnosti i vizuelne kulture, odnosno načina na koji koristimo likovnu umjetnost da bi se izrazili, učili i komunicirali. Nastavnici kod učenika razvijaju svijest da crtež može biti poruka, uputstvo, šema, i slično. Učenici spoznaju prednosti, te koriste i ostvaruju načine komunikacije putem vizuelne okoline (reklama, plakat, zaštitni znak, saobraćajni znak i piktogram). Primjenjujući različite nastavne metode, nastavnici kod učenika razvijaju sposobnost uočavanja da je učenički ili umjetnički crtež odraz i vrijednost ličnog doživljaja i osposobljavanja. Prilikom odabira sadržaja fokus je potrebno staviti na spoznaju učenika da oblik može predstavljati umjetnička skulptura, upotrebnih predmet, muzejski eksponat i sl. Učenici uočavaju važnost vizuelne pismenosti u svakodnevnom životu, tj. da likovne principe uočavamo u različitim oblastima života, od umjetnosti, vizuelnih komunikacija, filma i teatra do arhitekture i urbanističkog oblikovanja grada. Preporučuje se da se nastava održava izvan učionice, u javnim i kulturnim objektima, da učenici posjete najmanje jednu likovnu ili muzejsku izložbu (u realnom ili virtuelnom okruženju), te da kroz istraživanje razvijaju refleksiju o naučenom. Nastavnici mogu organizovati virtuelne posjete koristeći internet stranice domaćih i svjetskih kulturnih institucija. Preporučeni oblici rada su: izvanučionička nastava, projektna nastava (organizovana u vanjskom prostoru škole ili mjestu u kojem se škola nalazi), organizovanje različitih vrsta nastavnih aktivnosti u prostoru muzeja i galerija.</p>	
B.1.2. Imenuje različite likovne umjetničke discipline i kulturno-umjetničke institucije.	<ul style="list-style-type: none"> • Imenuje čula i opisuje različitost doživljaja. Imenuje neka od likovno-umjetničkih zanimanja (crtičar, slikar, skulptor/vajar, grafičar, fotograf, lutkar, kostimograf i sl.). • Prepoznaje i imenuje različite oblike likovnih i vizuelnih umjetnosti. • Imenuje kulturne institucije u neposrednom okruženju.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Čula/osjeti, vizuelno, likovna kultura; • Likovno-umjetnička zanimanja: crtičar, slikar, grafičar, skulptor/vajar, fotograf, graditelj, lutkar, arhitekta, scenograf, kostimograf, galerista; • Galerija, muzej, pozorište, bioskop. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Sadržaji ovog ishoda se u prvom razredu ostvaruju kroz kreativan rad, tokom i nakon kreativnog rada, te prilikom posjeta različitim kulturnim događanjima i ostalim oblicima izvanučioničke nastave, kao i kroz vannastavne aktivnosti u saradnji s udruženjima umjetnika i institucijama kulture. Nastavnici odabranim likovnim djelima podstiču učenike da iznose vlastiti doživljaj. Nadograđujući prethodno stečeno znanje, učenici imenuju likovne discipline, postupke, materijale i tehnike, usmjeravajući se prema samostalnom istraživanju i primjeni u vlastitom radu. Učenici se upoznaju s različitim zanimanjima vezanim za vizuelno izražavanje i umjetnost, razvijajući svijest o vizuelnoj okolini, značaju umjetničkih djela, te kulturne baštine.</p>	

<p>Kroz učešće u navedenim aktivnostima učenici formiraju i razvijaju socio-komunikacijske kompetencije te razvijaju lični identitet. Nastavnici mogu organizovati i projektne grupe koje će u svojoj bližjoj okolini uočavati i navoditi primjere vizuelne kulture (javne skulpture, ulična umjetnost, značajne građevine, spomenici kulture, izložbe, reklamne površine i sl.). Preporučeni oblici rada su: organizovanje različitih vrsta nastavnih aktivnosti u prostoru muzeja/galerije, uključivanje učenika u različite vrste radionica (edukativne, kreativne, kreativnoproduktivne, ekološke i sl.), posjete umjetničkom ateljeu, arhitektonskom ili dizajnerskom studiju, organizovanje posjeta nastavnom satu od strane crtača, slikara, skulptora/vajara, fotografa, kostimografa i dr.</p>	
<p>B.1.3. Opisuje odabrana umjetnička djela, svoje i tuđe kreativne radove i izražava doživljaj djela.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje doživljaj i emociju koju osjeća pri posmatranju umjetničkog djela, svog i tuđeg kreativnog rada, uz podršku. • Upoznaje i svojim riječima opisuje primjere kulturne baštine Bosne i Hercegovine. • Opisuje svojim riječima iskustvo i doživljaj nakon organizovane posjete kulturnom događaju.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Kultura, spomenici kulture; • Materijalna i nematerijalna kulturna dobra; • Kulturno-umjetnički događaji; • Značaj očuvanja tradicije, zanata iz lokalne i bosanskohercegovačke nacionalne kulturne baštine. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Ovaj ishod se ostvaruje kombinovanjem s ishodima B.1.1. i B1.2. unutar oblasti Promišljanje i refleksija. Pri posjetama kulturnim institucijama, posmatranju umjetničkih djela ili učeničkih radova, nastavnici daju primjer analize likovnih vrijednosti i verbalizacije likovnog doživljaja podstičući dijalog i slobodno izražavanje, opisivanje vlastitog doživljaja, vrednovanje kao i prihvatanje tuđeg mišljenja. Nastavnici ne insistiraju na određenom shvatanju već motivišu učeniku na samostalno iznošenje mišljenja. Opisivanje i upoređivanje se pri kreativnom radu provodi u svim fazama. Učenici razvijaju sposobnost mijenjanja plana, procjenjivanja dovršenosti i uočavanja kvalitativnih odnosa. Od učenika se očekuje da prepoznaju i istaknu kada su doživjeli zadovoljstvo zbog urađenog te kada su i zbog čega osjetili posebno zadovoljstvo pri posmatranju djela likovne umjetnosti.</p>	

<p>Oblast: C/ Estetika, konstrukcija, funkcija</p>	
<p>Ishod učenja</p>	<p>Razrada ishoda</p>
<p>C.1.1. Istražuje prostor, objekte, upotrebne predmete i vizuelne znakove proširujući znanja o vizuelnoj okolini.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uočava i opisuje dijelove arhitektonskih i urbanističkih cjelina. • Opisuje riječima i crtežom građevine i upotrebne predmete u neposrednom okruženju. • Razlikuje primjere vizuelne komunikacije u svakodnevnom životu. • Oblikuje jednostavne likovne poruke kao sredstva komunikacije ili orijentacije.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Graditeljstvo, arhitektura, urbanizam, dizajn; • Zid, pod, stup, strop, krov, vanjski i unutrašnji prostor, otvoreni i zatvoreni prostor, ulica, trg, park, most; • Oblikovanje upotrebni predmeta, modni dizajn, nakit; Ilustracija, čestitka, reklama, plakat; • Vizuelni znak i komunikacija, piktogram, saobraćajni znak; • Funkcionalnost prostora, objekata, upotrebni predmeta i vizuelni znakova. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Pojam funkcionalnosti učenici razumiju neposredno kroz vlastita interesovanja i potrebe, a nastavnik će shodno tome primjere uskladiti s učeničkim iskustvima. Učenici i istražuju svoje okruženje i doživljavaju ga kao poticajno za vlastito stvaralaštvo (pri crtanju građevine nastavnici podstiču učenike da opisuju ulogu uočenih dijelova, učenici mogu da analiziraju dizajn odjeće i namještaja, prepoznaju primjere komuniciranja vizuelnim znakovima od saobraćajnih znakova do plakata i reklama). U toku godine potrebno je planirati i realizirati posjete značajnim arhitektonskim djelima i urbanističkim cjelinama u užem zavičaju. Također, preporučuje se nastavnicima da koriste različite izvore, slike, crteže, video snimke, PowerPoint prezentacije, te Priručnik „Izvanučionička nastava u funkciji razvoja ključnih kompetencija i životnih vještina učenika nižih razreda osnovne škole“ čiji je izdavač Pedagoški zavod Zenica. Mogućnost ostvarivanja ovog ishoda moguća je međupredmetnom korelacijom sa sadržajima nastavnih predmeta Moja okolina i Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost kroz tematsko planiranje, projektnu nastavu, posjete i sl.</p>	
<p>C.1.2. Istražuje i opisuje likovnu umjetnost kao oblik izražavanja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izražava likovnim sredstvima vlastita saznanja, misli, iskustva i osjećanja. • Opisuje svojim riječima ideju i poruku vlastitog rada. • Iznosi lični doživljaj umjetničkog djela i primjere kulturne baštine, uz podršku. • Uspostavlja i analizira kriterije po vlastitom shvatanju za vrednovanje vlastitog i tuđih radova, te umjetničkih djela.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarivanje ovog ishoda koriste se sadržaji ishoda C1.1. iz oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija. Učenik posmatra, uočava, opisuje, istražuje, rekonstruuje, doživljava, izražava, komunicira, saraduje i dr. Razumije da je likovni izraz poseban i neponovljiv oblik izražavanja ideja i komuniciranja.</p>	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U prvom razredu učenici se, kroz nastavu likovne kulture, upoznaju sa likovnom umjetnošću kao oblikom izražavanja misli, ideja i emocija. Nastavnici podstiču slobodu, kreativnost i potrebu za izražavanjem i komuniciranjem putem likovnog jezika. Umjetničkim izražavanjem prenosimo emocije, razvijamo empatiju i osjećaj za lijepo. Učenici se podstiču da razumiju sve oblike umjetničkog izražavanja kao posebnu estetsku vrijednost u životu pojedinca i zajednice kao i da postoji estetski neukus (kič). Preporučuje se, ukoliko je moguće, organizacija posjete umjetniku i razgovor s umjetnikom. U radu s nadarenim učenicima i učenicima s teškoćama u razvoju neophodno je zastupiti individualizirani oblik rada, tj. zahtjeve uskladiti s interesovanjima učenika i njihovim razvojnim karakteristikama. Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda C.1.1. iz oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija.</p>	

2. razred osnovne škole /70 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.2.1. Opisuje likovne elemente i likovne principe te na osnovu uočenog oblikuje likovne cjeline.	<ul style="list-style-type: none"> • Imenuje osnovne likovne elemente na odabranim umjetničkim djelima, vlastitom i tuđem kreativnom radu. • Opisuje likovne elemente i principe na primjerima likovnog oblikovanja u okruženju. • Upoređuje likovne odnose na površini i u prostoru. • Oblikuje likovne cjeline na osnovu postavljenih zadataka.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Tačka, linija, vrste linija, smjer, osjetljivost i karakter linije; • Primarne i sekundarne boje, hromatske i ahromatske boje, tople i hladne boje, simbolika boje, miješanje boja, degradacija boje dodavanjem crne i bijele; • Plohe određene bojom i omeđene linijom; • Likovne površine, hrapavo i glatko, sjajno i nesjajno (mat), ravno i zakrivljeno; • Masa i volumen u prostoru (veće i manje, bliže i dalje, gore i dolje, ispred, između i iza, izvan i unutra, geometrijsko i slobodno, puno i prazno, gusto i rijetko, oblo i uglasto), reljef i puna plastika, vanjski i unutrašnji prostor; • Reljef i puna plastika, vanjski i unutrašnji prostor; • Ritam oblika ponavljanje i variranje po položaju, veličini i boji; • Ravnoteža na površini i u prostoru (simetrija i asimetrija); • Vodoravno/horizontalno, okomito/uspravno, koso/dijagonalno. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odlučuju o upotrebi i načinu obrade navedenih i drugih pojmova koje smatra neophodnim za realizaciju zadatka i ostvarenje planiranih ishoda te ih prilagođavaju interesima učenika i nivou napredovanja. Nastavnici biraju motive iz literature, muzike, prirode, života ljudi i sl., te podstiču učenike na izražavanje ideja, stavova i vrijednosti likovnim sredstvima. Prilikom planiranja likovnih zadataka nastavnici traže sadržajne korelacije s drugim nastavnim predmetima. Mogućnost povezivanja tražimo u sadržajima nastavnih predmeta Moja okolina, Matematika, Tjelesni i zdravstveni odgoj/Fizičko i zdravstveno vaspitanje. Nastavnici usmjeravaju učenike na uočavanje likovnih odnosa (oblikovanje površine tačkanjem, nizanjem i ukrštanjem linija, odnosa boja, ritmičnosti otisnutih oblika, odnosa na površini i u prostoru. Učenici izražavaju svoje kreativno mišljenje likovnim idejama i rješavanjem likovnih problema. Učenici realiziraju ideje, znaju prepoznati i iskoristiti likovni jezik u realizaciji ideje i koristiti slobodne asocijacije na temelju poticaja, koje pomažu u oblikovanju tih ideja. Učenički radovi su rezultat njihovih osjećanja, iskustava, misli i informacija.</p>	
A.2.2. Istražuje i opisuje različite likovne medije, tehnike i alate na odabranim primjerima i u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Isprobava karakteristike odabranih likovnih medija, tehnika i alata te primjenjuje stečena znanja i vještine kroz igru i iskustvo. • Uočava likovne osobine likovnih materijala, tehnika i alata te ih opisuje pri radu, uz podršku i poticaj. • Razvija fine motoričke vještine, (vježba razliku u pritisku, dužini, položaju, nanosu boje), uz podršku i poticaj. • Koristi digitalne medije za stvaranje fotografija.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, flomaster, ugljen, hemijska olovka; • Slikarstvo: akvarel, tempera, suhi pasteli, voštani i uljani pasteli, kolaž; • Grafika: otiskivanje šablona, kartonski tisak, monotipija; • Skulptura: plastelin, glinamol, ambalaža, papir, plastika, alufolija • Fotografija. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici trebaju upoznati predložene, ali i druge tehnike i materijale. Učenici prepoznaju, imenuju i opisuju likovne materijale, tehnike i alate kojima se praktično služe. Proces usvajanja pojmova, predstava i zakonitosti vezanih za likovno stvaralaštvo i izražavanje odvija se na način da nastavnici primjenjuju različite likovne metode kao što su: analitičko promatranje, metoda scenarija, kombiniranje, variranje, građenje i razlaganje, kao i vizuelne i nevizuelne likovne motive, te kompozicijske elemente kao poticaj. Prilikom mjesečnog i godišnjeg planiranja potrebno je osigurati ravnomjernu zastupljenost sljedećih načina rada: rad prema posmatranju, rad nakon posmatranja, rad po sjećanju, rad prema zamišljanju, svijet mašte kao inspiracija, rad prema tekstu, ilustraciji i stripu. Naglasak je na razvijanju finih motoričkih vještina (koordinacija, prstiju, ruke i očiju), preciznosti, kontroli pokreta i usmjerenoj pažnji te na upoznavanju tehnika i alata, razvijanju osnovnih radnih navika upotrebe materijala, urednosti i sticanju iskustva koje kroz igru postepeno prelazi u vještinu. Fotografija i drugi savremeni tehnički postupci se realiziraju u skladu s mogućnostima. Poželjno je uočavanje fotografije kao isječka stvarnosti (kadra) i uloge osvjetljenosti motiva. Vrednovanje se zasniva na procjeni samostalnog napretka svakog učenika u odnosu na početna znanja i iskustva. Nastavnik primjenjuje metode rada prilagođene uzrastu (usmeno izlaganje, dijaloška metoda, metoda demonstracije, metoda praktičnih radova).</p>	
A.2.3. Kreira i rekonponuje predložene ideje.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje vlastiti radni postupak i prepoznaje oblikovanje kao proces od ideje do realizacije. • Nadograđuje predložene postupke za realizaciju ideje kroz lično iskustvo. • Saraduje s vršnjacima tokom rada u grupama, predlaže ideje i prihvata sugestije.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Dvodimenzionalne i trodimenzionalne forme i oblici; • Šabloni (otiskivanje), jednostavne kartonske grafičke matrice; • Monotipija. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici predstavljaju zadatak podstičući inovativnost i divergentno mišljenje. Ohrabruje se samostalnost i istraživanje mogućnosti materijala. Nastavnici kreiraju likovne zadatke na način da se njima razvijaju kreativnoproductivne kompetencije, samostalnost i mogućnost istraživanja likovnih materijala. Učenici istražuju okolinu svim osjetilima, postavljaju pitanja, razvijaju znatiželju, maštu i fleksibilnost. Od ideje do konačne realizacije učenici preispituju svoje ideje i rješenja, razvijajući radne navike i sposobnost likovnog stvaralaštva. U tom procesu učenici postaju svjesni činjenice da ne postoji jedno tačno rješenje likovnog zadatka i da se putem istraživanja i eksperimenta s materijalima može doći do zanimljivog rezultata. Kreativni proces treba da je u središtu, učenici se upoznaju sa različitim pristupima koristeći različite likovne materijale, alate, medije i koncepte. Važno je da učenici od samog početka razumiju da kreativni rad nije odustajanje i ponovno započinjanje rada već prilagođavanje i rekonponovanje kroz cijeli radni proces. Nastavnici motiviraju učenike da kao inspiraciju koriste svoju maštu (san, legenda, muzika koju zamišljam, ideje i sl.). Nevizuelnim podsticajima potrebno je tražiti od učenika da osmišljavaju originalna rješenja. Nastavnici kroz učenički doživljaj određene boje diskutuju o njihovim omiljenim bojama i simboličkim bojama (njihovom značenju). Ovaj ishod se ostvaruje kombinovanjem s ishodima A.2.1. i A.2.2. iz oblasti Kreativnost i produkcija.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.2.1. Posmatra i opisuje vizuelne i likovne sadržaje i primjenjuje uočeno u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Posmatra i opisuje različite vizuelne sadržaje, primjere iz umjetnosti i svakodnevnog života, uz podršku i poticaj. • Uočava tematski sadržaj djela (motiv, tema) povezujući ga s vlastitim iskustvima i asocijacijama. • Opisuje temu, motiv, likovni sadržaj i tehniku, uz podršku. • Uočava razliku između likovne umjetnosti, vizuelne komunikacije i dekoracije.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, skulptura, arhitektura, urbanizam; • Fotografija, film, strip, ilustracija, dekoracija; • Pozorište/teatar, lutkarsko pozorište; • Oblikovanje upotrebnih predmeta; • Likovni sadržaji iz bliže okoline, vizuelne komunikacije, medija i svakodnevnih iskustava. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici u učionici i javnom prostoru upoznaju primjere likovne umjetnosti i vizuelne kulture, odnosno načina na koji koristimo likovnu umjetnost da bi se izrazili, učili i komunicirali. Nastavnici kod učenika razvijaju svijest da crtež može biti poruka, uputstvo, šema, i slično. Učenici spoznaju prednosti, te koriste i ostvaruju načine komunikacije putem vizuelne okoline (reklama, plakat, zaštitni znak, saobraćajni znak i piktogram). Primjenjujući različite nastavne metode, nastavnici kod učenika razvijaju sposobnost uočavanja da je učenički ili umjetnički crtež odraz i vrijednost ličnog doživljaja i osposobljavanja. Prilikom odabira sadržaja fokus je potrebno staviti na spoznaju učenika da oblik može predstavljati umjetnička skulptura, upotrebnih predmet, muzejski eksponat i sl. Učenici promatraju i upoznaju djela, istražuju likovne elemente, povezuju ih u cjelinu uz odgovarajuću temu i motiv i razgovaraju o tome kako uočeno mogu primijeniti u vlastitom radu. Učenici uočavaju važnost vizuelne pismenosti u svakodnevnom životu, tj. da likovne principe uočavamo u različitim oblastima života, od umjetnosti, vizuelnih komunikacija, filma i teatra do arhitekture i urbanističkog oblikovanja grada. Preporučuje se da se nastava održava izvan učionice, u javnim i kulturnim objektima, da učenici posjete najmanje jednu likovnu ili muzejsku izložbu (u realnom ili virtuelnom okruženju), te da kroz istraživanje razvijaju refleksiju o naučenom. Nastavnici mogu organizovati virtuelne posjete koristeći internet stranice domaćih i svjetskih kulturnih institucija. Preporučeni oblici rada su: izvanučionička nastava, projektna nastava (organizovana u vanjskom prostoru škole ili mjestu u kojem se škola nalazi), organizovanje različitih vrsta nastavnih aktivnosti u prostoru muzeja i galerija.</p>	
B.2.2. Imenuje i opisuje različite likovne umjetničke discipline i kulturno-umjetničke institucije.	<ul style="list-style-type: none"> • Zaključuje da se umjetnost može doživjeti vizuelno (čulom vida), taktilno (dodirom) i kinestetički (pokretom). • Imenuje likovnoumjetnička zanimanja. Imenuje i opisuje ustanove kulture u svom okruženju. • Imenuje i opisuje ustanove kulture u virtuelnom okruženju. • Prepoznaje različite oblike likovnih i vizuelnih umjetnosti.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Ustanove kulture; • Kultura (likovna kultura), spomenici kulture; • Likovnoumjetnička zanimanja: crtač, slikar, grafičar, skulptor/vajar, fotograf, graditelj, lutkar, arhitekta, scenograf, kostimograf, galerista i sl. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Sadržaji ovog ishoda se u drugom razredu ostvaruju kroz kreativan rad, tokom i nakon kreativnog rada, te prilikom posjeta različitim kulturnim događanjima i ostalim oblicima izvanučioničke nastave, kao i kroz izvanučioničke aktivnosti u saradnji s udruženjima umjetnika i institucijama kulture. Nastavnici odabranim likovnim djelima podstiču učenike da iznose vlastiti doživljaj. Učenici prepoznaju i ističu kada su doživjeli zadovoljstvo zbog urađenog i kada su i zbog čega osjetili posebno zadovoljstvo pri posmatranju djela likovne umjetnosti. Nadograđujući prethodno stečeno znanje, učenici imenuju likovne discipline, postupke, materijale i tehnike, usmjeravajući se prema samostalnom istraživanju i primjeni u vlastitom radu. Učenici se upoznaju s različitim zanimanjima vezanim za vizuelno izražavanje i umjetnost, razvijajući svijest o vizuelnoj okolini, značaju umjetničkih djela, te kulturne baštine. Kroz učešće u navedenim aktivnostima učenici formiraju i razvijaju socio-komunikacijske kompetencije te razvijaju lični identitet. Nastavnici mogu organizovati i projektne grupe koje će u svojoj bližjoj okolini uočavati i navoditi primjere vizuelne kulture (javne skulpture, ulična umjetnost, značajne građevine, spomenici kulture, izložbe, reklamne površine i sl.). Preporučeni oblici rada su: organizovanje različitih vrsta nastavnih aktivnosti u prostoru muzeja/galerije, uključivanje učenika u različite vrste radionica (edukativne, kreativne, kreativnoproduktivne, ekološke i sl.), posjete umjetničkom ateljeu, arhitektonskom ili dizajnerskom studiju, organizovanje posjeta nastavnom satu od strane crtača, slikara, skulptora/vajara, fotografa, kostimografa i dr.</p>	
<p>B.2.3. Opisuje odabrana umjetnička djela, svoje i tuđe kreativne radove i izražava doživljaj djela.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje doživljaj i svoja osjećanja pri posmatranju umjetničkog djela, svog ili tuđeg kreativnog rada. • Upoređuje svoj rad s radovima drugih učenika i prosuđuje njihov kvalitet. • Opisuje primjere kulturne baštine Bosne i Hercegovine. • Učestvuje u organizovanoj posjeti kulturnom događaju i opisuje iskustvo i doživljaj.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Materijalna i nematerijalna kulturna dobra; • Kulturno-umjetnički događaji; • Značaj očuvanja tradicije, zanata iz lokalne i bosanskohercegovačke nacionalne kulturne baštine. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ovaj ishod se ostvaruje kombinovanjem s ishodima B.2.1. i B.2.2. unutar oblasti Promišljanje i refleksija. Pri posjetama kulturnim institucijama, posmatranju umjetničkih djela ili učeničkih radova, nastavnici daju primjer analize likovnih vrijednosti i verbalizacije likovnog doživljaja podstičući dijalog i slobodno izražavanje, opisivanje vlastitog doživljaja, vrednovanje kao i prihvatanje tuđeg mišljenja. Nastavnici ne insistiraju na određenom shvatanju već motivišu učenika na samostalno iznošenje mišljenja. Opisivanje i upoređivanje se pri kreativnom radu provodi u svim fazama. Učenici razvijaju sposobnost mijenjanja plana, procjenjivanja dovršenosti i uočavanja kvalitativnih odnosa. Od učenika se očekuje da prepoznaju i istaknu kada su doživjeli zadovoljstvo zbog urađenog te kada su i zbog čega osjetili posebno zadovoljstvo pri posmatranju djela likovne umjetnosti.</p>	
Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
<p>C.2.1. Istražuje prostor, objekte, upotrebne predmete i vizuelne znakove proširujući znanja o vizuelnoj okolini.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Imenuje osnovne konstruktivne elemente na arhitektonskim objektima. • Istražuje upotrebne predmete u neposrednom okruženju i uočava odnos funkcionalnosti i estetike. • Opisuje odabrane primjere vizuelnog komuniciranja i primjenjuje uočeno u vlastitom radu. • Oblikuje jednostavne vizuelne poruke kao sredstva komunikacije ili orijentacije.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.</p>

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Graditeljstvo, arhitektura, urbanizam, dizajn; • Konstruktivni elementi: zid, pod, stup, strop, krov; • Vanjski i unutrašnji prostor, otvoreni i zatvoreni prostori, ulica, trg, park, most; • Oblikovanje upotrebnih predmeta, modni dizajn; • Ambalaža proizvoda, ilustracija, čestitka, reklama; • Plakat, vizuelni znak i komunikacija, piktogram, saobraćajni znak. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Pojam funkcionalnosti učenici drugog razreda razumiju neposredno kroz vlastita interesovanja i potrebe, a nastavnik će shodno tome primjere uskladiti s učeničkim iskustvima. Učenici i istražuju svoje okruženje i doživljavaju ga kao poticajno za vlastito stvaralaštvo (pri posmatranju i crtanju građevine nastavnici podstiču učenike da opisuju ulogu uočenih dijelova, učenici mogu da analiziraju dizajn odjeće i namještaja, prepoznaju primjere komuniciranja vizuelnim znakovima od saobraćajnih znakova, piktograma do plakata i reklama). U toku godine potrebno je planirati i realizirati posjete značajnim arhitektonskim djelima i urbanističkim cjelinama u užem zavičaju. Također, preporučuje se nastavnicima da koriste različite izvore, slike, crteže, video snimke, PowerPoint prezentacije, te Priručnik „Izvanučionička nastava u funkciji razvoja ključnih kompetencija i životnih vještina učenika nižih razreda osnovne škole“ čiji je izdavač Pedagoški zavod Zenica. Mogućnost ostvarivanja ovog ishoda moguća je međupredmetnom korelacijom sa sadržajima nastavnih predmeta Moja okolina i Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost kroz tematsko planiranje, projektnu nastavu, posjete i različite oblike kreativnih i edukativnih radionica.</p>	
<p>C.2.2. Istražuje i opisuje likovnu umjetnost kao oblik izražavanja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izražava likovnim sredstvima vlastita znanja, misli, iskustva i osjećaje. • Opisuje vlastite i radove drugih učenika iznoseći vlastiti dojam i procjenu rezultata. • Izražava lični doživljaj umjetničkog djela i primjere kulturne baštine, uz podršku i poticaj.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.</p>
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarivanje ovog ishoda koriste se sadržaji ishoda C.2.1. iz oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija. Razumije da je likovni izraz poseban i neponovljiv oblik izražavanja ideja i komuniciranja. Učenik posmatra, uočava, opisuje, istražuje, rekonstruira, doživljava, izražava ideje, komunicira, saraduje i dr.</p>	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U drugom razredu učenici se, kroz nastavu likovne kulture, upoznaju s likovnom umjetnošću kao oblikom izražavanja misli, ideja i emocija. Nastavnici podstiču slobodu, kreativnost i potrebu za izražavanjem i komuniciranjem putem likovnog jezika. Umjetničkim izražavanjem prenosimo emocije, razvijamo empatiju i osjećaj za lijepo. Učenici se podstiču da razumiju sve oblike umjetničkog izražavanja kao posebnu estetsku vrijednost u životu pojedinca i zajednice kao i da postoji estetski neukus (kič). Kroz različite vidove vannastavnih aktivnosti, koje podrazumijevaju aktivno, korisno i kreativno korištenje slobodnog vremena, nastavnici podstiču učenike da posjećuju i kulturne i umjetničke događaje i na taj način doprinose razvoju odgovornosti prema savremenoj kulturi i umjetničkoj baštini. Tokom realizacije ovih aktivnosti nastavnici mogu razgovarati s učenicima o uočenim primjerima nepoštovanja kulturnih dobara i urbanih površina. Preporučuje se, ukoliko je moguće, organizacija posjete umjetniku i razgovor s umjetnikom. U radu s nadarenim učenicima i učenicima s teškoćama u razvoju neophodno je zastupiti individualizirani oblik rada, tj. zahtjeve uskladiti s interesovanjima učenika i njihovim razvojnim karakteristikama. Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda C.2.1. iz oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija.</p>	

3. razred osnovne škole /70 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.3.1. Opisuje likovne elemente i likovne principe u okruženju i umjetničkim djelima te oblikuje likovne cjeline.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje likovne elemente i principe na odabranim umjetničkim djelima, vlastitom i tuđem kreativnom radu. • Upoređuje likovne elemente i principe na primjerima oblikovanja u neposrednom okruženju. • Istražuje likovne odnose na površini i u prostoru. Oblikuje likovne cjeline na osnovu postavljenih zadataka.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Tačka, linija, vrste linija, konturna i strukturna linija, smjer i karakter linije, građivne linije; • Primarne, sekundarne i tercijarne boje; • Miješanje boja, hromatske i ahromatske boje, čistoća boje, kontrast; • Plohe, variranje i ritam ploha; • Likovna površine, ravno, zakrivljeno, hrapavo, glatko, sjajno, nesjajno (mat); • Masa i volumen u prostoru, trodimenzionalnost, odnosi veličina u prostoru, reljef, puna plastika; • Ritam oblika; • Optička ravnoteža likovnih elemenata. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odlučuju o načinu usvajanja navedenih i drugih pojmova koje smatraju ključnim za realizaciju zadatka i ostvarenje planiranih ishoda te ih prilagođavaju interesima učenika i nivou njihovog napredovanja. Likovni izraz nastaje kao individualna reakcija na tematske podsticaje koji se mogu podijeliti na: ono što učenici pričaju i slušaju (literarni i muzički sadržaji), ono što osjećaju (emocije, misli i ideje), ono što ih okružuje (oblici i pojave u prirodi) i prostor oko njih (društveno i urbano okruženje). Učenici prepoznaju forme vezane za likovnu kulturu, uočavaju specifičnosti i mogućnosti korištenja različitih tehnika. Učenici prvog razreda osnovne škole likovni jezik su koristili na nivou prepoznavanja i uočavanja, u drugom razredu na nivou imenovanja, a u trećem razredu na nivou opisivanja što uključuje izražavanje odgovarajućom osnovnom likovnom terminologijom. Na kraju prvog obrazovnog ciklusa (kraj trećeg razreda) učenici samostalno mogu da imenuju, opisuju, razlikuju i koriste osnovna likovna izražajna sredstva što je preduslov za ostvarivanje ishoda učenja u četvrtom i petom razredu osnovne škole. Povezivanje nastavnih tema i ishoda se ostvaruje s nastavnim predmetima Moja okolina, Matematika, Muzička/Glazbena kultura, B/H/S jezik i književnost.</p>	
A.3.2. Istražuje i opisuje različite likovne medije, tehnike i alate.	<ul style="list-style-type: none"> • Imenuje i opisuje likovne medije, tehnike i alate. • Prepoznaje materijale, tehnike i alate u odabranim djelima likovne umjetnosti i primjenjuje uočeno u samostalnom radu. • Istražuje načine upotrebe poznatih likovnih medija, tehnika i alata, ovladava finim motoričkim vještinama pri kontroli alata. • Fotografiše motiv iz više pozicija (uglova).
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, ugljen, flomaster, kreda, tuš i pero, lavirani tuš; • Slikarstvo: akvarel, suhi pasteli, tempera, voštani i uljani pasteli, kolaž; • Grafika: monotipija, kartonski tisak, grafička matrica; • Prostorno oblikovanje: plastelin, glina, glinamol, alufolija, ambalaža; • Fotografija, stop-animacija. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici trebaju upoznati predložene, ali i druge tehnike i materijale u skladu s mogućnostima realizacije. Likovna terminologija se usvaja kroz dijalog s nastavnikom koji koristi likovni jezik prilagođen učeničkom uzrastu i razumijevanju. Nastavnici usmjeravaju učenike da ovladaju finim motoričkim vještinama (kontrola alata i materijala, koordinacija ruku i očiju, preciznost, pritisak, položaj i sl.). Učenici na kraju trećeg razreda koriste likovni jezik i terminologiju, prepoznaju, imenuju i opisuju materijale, tehnike i alate. Uočavanje specifičnosti materijala i njihove mogućnosti upotrebe podstiče se primjenom različitih istraživačkih postupaka i kreativnih igara (npr. učenici se prilagođavaju podlozi, poznaju koja vrsta papira odgovara za ugljen, a koja naprimjer za tuš). Ostvarenje ovog ishoda se može sagledati kroz individualni napredak pri upotrebi likovnih sredstava, razvoj radnih navika, organizaciju radnog prostora, urednost u radu, održavanje alata te saradnju s drugima pri radu. Fotografija i drugi savremeni tehnički postupci se realiziraju u skladu sa savremenim zahtjevima nastave, materijalno-tehničkim mogućnostima i interesovanjima učenika.</p>	
<p>A.3.3. Kreira idejna rješenja i inovacije, rekonponuje predložene i vlastite ideje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje vlastiti radni postupak i faze radnog procesa u kreativnom izražavanju. • Nadograđuje predložene postupke vlastitim inovacijama. • Izbjegava šablonska rješenja i rekonponuje predložene ideje. • Sarađuje u radnoj grupi, predlaže ideje i prihvata sugestije.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Masa u prostoru i prostor u masi; • Tehnike dodavanja i oduzimanja; • Visina, širina i dubina u skulpturalnom oblikovanju; • Tehnika "mokro na mokro" i akvarel; • Postupci slikanja prstima i špahtlama; • Inovativnost i eksperiment u likovnom izražavanju i stvaranju. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici učenike dovode pred tehničke izazove koji odstupaju od prethodnih iskustava (dodavanje i oduzimanje mase, slikanje na platnu, tehnika "mokro na mokro" u akvarelu, slikanje prstima i špahtlama i sl.). Osim toga potrebno je da usmjeravaju reakciju učenika na zadatak tražeći inovativnost i divergentno mišljenje što se očituje kroz fluentnost ideja prilikom realizacije likovnog zadatka. Učenici nadograđuju znanja o likovnim tehnikama i postupcima, realiziraju ideje, prepoznaju i koriste likovni jezik. Nastavnici učenike usmjeravaju na samostalno, originalno i promišljeno likovno izražavanje pri čemu likovna vrijednost površine postepeno preuzima primat u odnosu na opisno predstavljanje predmeta i pojava. Jedan od načina rada koji je zastupljen pri realizaciji ključnih sadržaja vezanih za ovaj ishod učenja je Mašta kao inspiracija (mit, legenda, idol, maska). Obradom fantastičnih tematskih podsticaja učenika usmjeravamo na inovativno izražavanje i upotrebu materijala razvijajući simboličko izražavanje likovnim sredstvima. Moguća je korelacija sa nastavnim predmetom Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost (bajka, basna, fantastična priča), Tjelesnim i zdravstvenim odgojem (npr. različite manipulativne tehnike i funkcionalne igre). Ovaj ishod se ostvaruje kombinacijom s ishodima A.3.1. i A.3.2 iz oblasti Kreativnost i produkcija.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.3.1. Istražuje vizuelne i likovne sadržaje koristeći se likovnim jezikom i primjenjuje uočeno u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje materijale, tehnike, likovne elemente i principe na vizuelnim sadržajima. • Uočava kriterije za istraživanje likovnih sadržaja (tehnika, tema, motiv). • Analizira odabrane primjere iz umjetnosti i svakodnevnog života koristeći usvojenu likovnu terminologiju. • Razlikuje umjetničko djelo od drugih vizuelnih sadržaja.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, arhitektura, urbanizam; • Grafički i industrijski dizajn; • Skulptura; • Film (igrani i animirani), fotografija, strip; • Pozorište/teatar, scena, lutka, maska, kostim; • Arhitektura i urbanizam; • Spomenici u javnom prostoru; • Ostali sadržaji iz bliže okoline, medija i svakodnevnih iskustava. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Poželjno je podučavanje kroz terensku nastavu i upoznavanje originalnih umjetničkih djela i lokacija institucija, kulturnih spomenika i građevina. Učenici imenuju likovne discipline, postupke, materijale i tehnike, produbljujući naučeno iz prethodnih razreda, usmjeravajući se prema samostalnom istraživanju i primjeni naučenog u vlastitom radu. Nastavnici podstiču učenike na samostalno iznošenje mišljenja tokom realizacije navedenih aktivnosti. Učenici se usmjeravaju prema dostizanju osjećaja ličnog zadovoljstva zbog ovladavanja materijalizacijom ideje kroz likovna sredstva. Nastavnici mogu prirediti i virtualne posjete koristeći internet stranice domaćih i svjetskih kulturnih institucija. Poželjna je posjeta pozorišnoj ili lutkarskoj predstavi i razgovor o likovnoj vrijednosti i doživljaju navedenih umjetničkih djela.</p>	
B.3.2. Opisuje i upoređuje različite likovne umjetničke discipline i kulturno-umjetničke institucije.	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje različite oblike likovnih i vizuelnih umjetnosti. • Razlikuje kulturnoumjetničke institucije u društvu na osnovu neposrednog iskustva. • Upoznaje osnove fotografije i savremenih umjetničkih izraza.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Originalno umjetničko djelo, kopija, dekoracija; • Kulturni spomenici u užem zavičaju; • Kadar kao isječak stvarnosti u fotografiji; • Vizuelna okolina i kulturno-historijsko naslijeđe. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda B.3.1. iz oblasti Promišljanje i refleksija. Nastavnici predstavljaju odabrana djela iz likovne umjetnosti i podstiču učenike na samostalno istraživanje i primjenu uočenog u vlastitom radu. Poželjno je organizovati projektne grupe koje istražuju primjere vizuelne kulture (javne skulpture, ulična umjetnost, značajne građevine, spomenike kulture, izložbe, reklamne površine i sl.). Podstiče se učeničko učešće na školskim izložbama, različitim konkursima i drugim školskim kulturnim aktivnostima, kao i kroz učešće u projektima u lokalnoj zajednici s ciljem razvoja jezičko-komunikacijske, socijalne i građanske kompetencije. Upoznavanje s upotrebom savremenih tehnologija u likovnoj umjetnosti se informativno realizira kroz prezentaciju odabranih primjera fotografija, animacija, spotova i sl.</p>	

<p>B.3.3. Opisuje i upoređuje odabrana umjetnička djela, vizuelne sadržaje, svoje i tuđe kreativne radove izražavajući vlastiti doživljaj i kritički stav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izdvaja likovne kvalitete na umjetničkim djelima, vlastitom radu i radovima drugih učenika. • Prosuđuje na koji način umjetničko djelo utiče na doživljaj i emociju. • Analizira odabrane primjere kulturne baštine Bosne i Hercegovine. • Opisuje iskustvo i utisak nakon prisustvovanja kulturnom događaju.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Materijalna i nematerijalna kulturna baština; • Kulturno-umjetnički događaji; • Značaj očuvanja tradicije, zanata iz lokalne i bosanskohercegovačke kulturne baštine; • Muzej, galerija i kulturni spomenik u zavičaju. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Ovaj ishod se ostvaruje kombinacijom s ishodima B.3.1. i B.3.2 unutar oblasti Promišljanje i refleksija. Nastavnici ne insistiraju na određenom shvatanju već motivišu učenike na samostalno iznošenje mišljenja, verbalizaciju likovnog doživljaja, dijalog i prihvatanje tuđeg mišljenja. Učenici se podučavaju da je iznošenje vlastitog doživljaja i vrednovanja završna faza istraživačkog posmatranja koje podrazumijeva znanje o formalnim i sadržajnim osobinama vizuelnog sadržaja. Emocionalan pristup ima za cilj aktivan i svjestan doživljaj likovnog djela doprinoseći na taj način razvoju percepcije, kreativnosti, komunikacijskih vještina i kritičkog mišljenja kod učenika. Opisivanje i upoređivanje se pri vlastitom radu provodi u svim fazama i razvija sposobnost mijenjanja plana, procjenjivanja dovršenosti i uočavanja kvalitativnih odnosa. Učenici kojima je omogućeno da slobodno i argumentovano iznose svoje mišljenje spremni su da prihvate kritičke sugestije od drugih i da ih primjenjuju u budućem radu.</p>	

<p>Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija</p>	
<p>Ishod učenja</p>	<p>Razrada ishoda</p>
<p>C.3.1. Istražuje prostor i uočava odnose funkcionalnosti i estetske vrijednosti u arhitekturi, urbanizmu i dizajnu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uočava kako se prostornim oblikovanjem prilagođava prirodno okruženje čovjekovim potrebama. • Prepoznaje odnos uloge i oblika građevine. Istražuje okolinu i uočava odnos funkcionalnosti i estetike u dizajnu upotrebnih predmeta. Analizira odabrane primjere vizuelnih poruka i primjenjuje uočeno pri oblikovanju i komuniciranju željene poruke. • Utvrđuje važnost vizuelne komunikacije u svakodnevnom životu.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Graditeljstvo, arhitektura, urbanizam, arhitekta, dizajn, dizajner; • Skica, plan, nacrt, tlocrt, maketa; • Arhitektura kao životni prostor; • Primjeri tradicionalne i savremene bosanskohercegovačke arhitekture; • Unikatna i industrijska izrada namještaja, dizajn posuđa; • Uloga osvjetljenja u prostoru; • Znak, vizuelna poruka, grafički dizajn, ambalaža proizvoda, reklama, ilustracija, strip, pozivnica i čestitka; • Simbol, komunikacija, estetski dojam. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici planiraju posjete značajnim arhitektonskim cjelinama u užem zavičaju. Kroz istraživačke grupe moguće je uraditi plan/kartu s ucrtanim cestama i objektima na putu od škole do odabrane građevine, te organizovati crtanje skica objekta uz podršku nastavnika, skiciranje tlocrta objekta i sl. Navedene aktivnosti moguće je realizirati kroz međupredmetnu korelaciju s nastavnim sadržajima Moje okoline (skica, plan, karta i sl.). Zajednička izrada pojednostavljene makete objekta ili dijela urbanog prostora od ambalažnih materijala jedna je od mogućih aktivnosti za realizaciju i ostvarenje ovog odgojno-obrazovnog ishoda. Također važno je i upoznavanje učenika s osnovnim historijskim činjenicama, legendama i mitovima vezanim za urbanu cjelinu ili građevinu koju posjećuju. Učenici mogu da istražuju dizajn namještaja, razlikuju tradicionalne i savremene upotrebne predmete, odjeću i pokućstvo te opisuju primjere originalnih i funkcionalnih rješenja. Učenici kroz odabrane sadržaje i na primjerima iz neposredne okoline prepoznaju primjere komuniciranja vizuelnim znakovima od saobraćajnih znakova do plakata i reklama. Zaključuju iz iskustva da je vizuelno komuniciranje u javnom prostoru i pomoću digitalnih tehnologija važan oblik razmjene ideja, informacija, poruka, educiranja.</p>	
<p>C.3.2. Utvrđuje važnost likovne umjetnosti kao oblika izražavanja i komuniciranja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Interpretira različite doživljaje i sadržaje i izražava osjećanja, misli i znanja služeći se likovnim jezikom. • Analizira umjetnička djela, vlastite i radove drugih učenika iznoseći vlastiti dojam i procjenu rezultata. • Opisuje iskustvo i doživljaj nakon posjete likovnoj izložbi, kulturnoj i vjerskoj instituciji. • Prepoznaje likovne sadržaje u multimedijalnim umjetničkim izrazima (film, animacija, teatar, lutkarstvo, balet, opera i dr.).
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Likovno-umjetnički izrazi; • Osobe koje stvaraju umjetnost, arhitekturu, dizajn; • Umjetničko djelo, umjetnik, spomenik; • Scena, scenografija, kostim, maska; • Izraz, komunikacija, doživljaj, ideja; • Estetski doživljaj umjetničkog djela. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U trećem razredu učenici se, kroz nastavu likovne kulture, upoznaju s likovnom umjetnošću kao oblikom izražavanja misli, ideja i emocija. Nastavnici podstiču slobodu, kreativnost i potrebu za izražavanjem i komuniciranjem putem likovnog jezika. Umjetničkim izražavanjem prenosimo emocije, razvijamo empatiju i osjećaj za lijepo. Učenici se podstiču da razumiju sve oblike umjetničkog izražavanja kao posebnu estetsku vrijednost u životu pojedinca i zajednice kao i da postoji estetski neukus (kič). Pored razvoja kritičkog stava i mišljenja, učenici uče o društvenom, kulturnom i historijskom kontekstu u kome je djelo nastalo, ali na slikovit način prilagođen njihovom dobu i znanjima. Kroz kreativan i istraživački rad težiti razvoju svijesti o kulturnoj baštini i identitetu. Kroz različite vidove vannastavnih aktivnosti, koje podrazumijevaju aktivno, korisno i kreativno korištenje slobodnog vremena, nastavnici podstiču učenike da posjećuju i kulturne i umjetničke događaje i na taj način doprinose razvoju odgovornosti prema savremenoj kulturi i umjetničkoj baštini. Preporučuje se posjeta različitim vjerskim objektima s naglaskom na uočavanju djela likovne umjetnosti i vizuelne kulture. Tokom realizacije ovih aktivnosti nastavnici mogu razgovarati sa učenicima o uočenim primjerima nepoštovanja kulturnih dobara i urbanih površina. Preporučuje se, ukoliko je moguće, organizacija posjete umjetniku i razgovor s umjetnikom. Ukoliko postoji mogućnost, nastavnici mogu pripremiti prezentaciju i kratko predavanje o odabranom likovnom umjetniku iz užeg zavičaja sa ciljem proširivanja svijesti o ulozi umjetnika u društvu i važnosti likovne kulture i umjetnosti za društvo. Razgovarati o uočenim primjerima vizuelnog zagađenja, neukusa i nepoštovanja kulturnih dobara. U radu s nadarenim učenicima i učenicima s teškoćama u razvoju neophodno je zastupiti individualizirani oblik rada, tj. zahtjeve uskladiti s interesovanjima učenika i njihovim razvojnim karakteristikama. Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda C.3.1. iz oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija.</p>	

4. razred osnovne škole /70 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.4.1. Analizira likovne elemente i likovne principe u okruženju i umjetničkim djelima te oblikuje likovne cjeline	<ul style="list-style-type: none"> • Analizira likovne elemente i principe na odabranim umjetničkim djelima, vlastitom i tuđem kreativnom radu. • Uočava likovne elemente i principe na primjerima oblikovanja na primjerima prostornog oblikovanja i dizajna u neposrednom okruženju. • Opisuje, smjer, ravnotežu i ritam u odabranim likovnim kompozicijama i neposrednom okruženju. • Oblikuje likovne cjeline polazeći od likovnih principa.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Linija kao trag kretanja tačke, konturna i strukturalna linija, smjer i karakter linije; • Primarne, sekundarne i tercijarne boje, ton boje, • Čistoća boje, kontrast komplementarnih boja, optičko i mehaničko miješanje boja; • Plošni oblici, variranje i ritam ploha; • Karakteristike likovne površine, ravno, zakrivljeno, hrapavo, glatko, sjajno, nesjajno (mat); • Masa i volumen u prostoru, trodimenzionalnost, reljef, puna plastika, odnosi veličina u prostoru; • Ritam oblika; • Optička ravnoteža likovnih elemenata. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Tematski podsticaji se mogu podijeliti na: ono što učenici pričaju i slušaju (literarni i muzički sadržaji), ono što osjećaju (emocije, misli i ideje), ono što ih okružuje (oblici i pojave u prirodi) i prostor oko njih (društveno i urbano okruženje). Učenici prepoznaju forme vezane za likovnu kulturu, uočavaju specifičnosti i mogućnosti korištenja različitih tehnika. Na početku drugog obrazovnog ciklusa podučavanja likovne kulture, u četvrtom razredu, učenici zaokružuju i utvrđuju poznavanje likovnih principa i kompozicionih elemenata. Tematske sadržaje učenici su tokom prva tri razreda osnovne škole predstavljali opisno i intuitivno, a sada se jasnije ističu formalne vrijednosti likovne cjeline. Na kraju prvog obrazovnog ciklusa, kada je u pitanju nastava likovne kulture, utvrđuje se učeničko poznavanje osnovnih likovnih izražajnih sredstava i principa. Prilikom planiranja likovnih zadataka nastavnici traže sadržajne korelacije s drugim nastavnim predmetima, ali je bitno naglasiti da ciljevi likovnog odgoja ne smiju biti podređeni ciljevima podučavanja iz drugih predmeta već postavljeni likovni zadatak mora učenika prvenstveno dovesti do novih spoznaja o karakteru likovnog jezika i likovnog govora.</p>	
A.4.2. Istražuje različite likovne medije, tehnike i alate razvijajući fine motoričke vještine.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje likovne medije, tehnike i alate. • Analizira materijale, tehnike i alate u odabranim djelima likovne umjetnosti i primjenjuje uočeno u samostalnom radu. • Istražuje načine upotrebe poznatih likovnih medija, tehnika i alata, ovladava finim motoričkim vještinama pri kontroli alata. Istražuje osnove fotografisanja.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, ugljen, flomaster, kreda, tuš i pero, lavirani tuš; • Slikarstvo: akvarel, tempera, suhi, voštani i uljani pasteli, kolaž; • Grafika: šablon, monotipija, kartonski tisak. • Prostorno oblikovanje: plastelin, glina, glinamol, alufolija, ambalaža; • Fotografija, stop - animacija. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici trebaju upoznati predložene, ali i druge tehnike i materijale u skladu s mogućnostima realizacije. Likovna terminologija se usvaja kroz dijalog s nastavnikom koji koristi likovni jezik prilagođen učeničkom uzrastu i razumijevanju. Nastavnici usmjeravaju učenike da ovladaju finim motoričkim vještinama (kontrola alata i materijala, koordinacija ruku i očiju, preciznost, pritisak, položaj i sl.). Učenici na kraju četvrtog razreda koriste likovni jezik i terminologiju, prepoznaju, imenuju i opisuju materijale, tehnike i alate. Uočavanje specifičnosti materijala i njihove mogućnosti upotrebe podstiče se primjenom različitih istraživačkih postupaka i kreativnih igara (npr. učenici se prilagođavaju podlozi, poznaju koja vrsta papira odgovara za ugljen, a koja naprimjer za tuš). Ostvarenje ovog ishoda se može sagledati kroz individualni napredak pri upotrebi likovnih sredstava, razvoj radnih navika, organizaciju radnog prostora, urednost u radu, održavanje alata te saradnju s drugima pri radu. Fotografija i drugi savremeni tehnički postupci se realiziraju u skladu sa savremenim zahtjevima nastave, materijalno-tehničkim mogućnostima i interesovanjima učenika.</p>	
<p>A.4.3. Kreira idejna rješenja i inovacije, rekonstruira predložene i vlastite ideje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje vlastiti radni postupak i faze radnog procesa u kreativnom izražavanju. • Nadograđuje predložene postupke vlastitim inovacijama. • Izbjegava šablonska rješenja i nadograđuje predložene ideje. • Saraduje u radnoj grupi, predlaže ideje i prihvata sugestije.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtaće tehnike; • Istraživanje izražajnih osobina crtačkih tehnika; • Tonsko i kolorističko slikanje; • Trodimenzionalnost; • Ostvarivanje trodimenzionalnosti; • Tehnike dodavanja i oduzimanja (visina, širina i dubina); • Dominantni smjer u likovnoj kompoziciji; • Inovativnost, istraživanje i eksperiment u likovnom izražavanju. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odlučuju o načinu usvajanja navedenih i drugih pojmova i tehnika koje smatraju neophodnim za realizaciju zadatka i ostvarenje planiranih ishoda, te ih prilagođavaju interesima učenika i nivou njihovog napredovanja. Nastavnici sada usmjeravaju pažnju ka svjesnom i planskom istraživanju različitih vrsta papira, crtačkih sredstava i slikarskih tehnika. Učenici nadograđuju znanja o likovnim tehnikama i postupcima, realiziraju ideje, znaju prepoznati i iskoristiti likovni jezik. Učenici se usmjerava na samostalno, originalno i promišljeno likovno izražavanje, pri čemu likovna vrijednost površine postepeno preuzima primat u odnosu na opisno predstavljanje predmeta i pojava. Mašta kao inspiracija (mit, legenda, idol, maska) odabirom fantastičnih tematskih podsticaja učenike usmjeravamo na inovativno izražavanje i upotrebu materijala razvijajući simboličko izražavanje likovnim sredstvima. Kod učenika se podstiče razvoj kreativnog mišljenja na način da svojim kreativnim idejama rješavaju likovne probleme iz različitih likovnih područja. Nastavnici mogu koristiti različite metode koje uključuju slobodne asocijacije na temelju poticaja, koje pomažu u oblikovanju ideja. Ovaj odgojno-obrazovni ishod se kombinuje s ishodima A.4.1. i A.4.2. iz oblasti Kreativnost i produkcija.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.4.1. Istražuje vizuelne i likovne sadržaje koristeći se likovnim jezikom te primjenjuje uočeno u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje materijale, tehnike, likovne elemente i principe na vizuelnim sadržajima. • Uočava kriterije za istraživanje likovnih sadržaja (tehnika, tema, motiv). • Analizira odabrane primjere iz umjetnosti i svakodnevnog života koristeći usvojenu likovnu terminologiju. • Prepoznaje likovni jezik kao poseban oblik izražavanja i komuniciranja.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, arhitektura, urbanizam; • Grafički i industrijski dizajn; • Skulptura; • Film (igrani i animirani), fotografija, strip; • Pozorište/teatar, scena, lutka, maska, kostim; • Arhitektura i urbanizam; • Spomenici u javnom prostoru; • Ostali sadržaji iz bliže okoline, medija i svakodnevnih iskustava. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Poželjno je podučavanje kroz terensku nastavu i upoznavanje originalnih umjetničkih djela i lokacija institucija, kulturnih spomenika i građevina. Učenici imenuju likovne discipline, postupke, materijale i tehnike, produbljujući naučeno iz prethodnih razreda, usmjeravajući se prema samostalnom istraživanju i primjeni naučenog u vlastitom radu. Nastavnici podstiču učenike na samostalno iznošenje mišljenja tokom realizacije navedenih aktivnosti. Učenici se usmjeravaju prema dostizanju osjećaja ličnog zadovoljstva zbog ovladavanja materijalizacijom ideje kroz likovna sredstva. Nastavnici mogu prirediti i virtualne posjete koristeći internet stranice domaćih i svjetskih kulturnih institucija. Poželjna je posjeta pozorišnoj ili lutkarskoj predstavi i razgovor o likovnoj vrijednosti i doživljaju navedenih umjetničkih djela.</p>	
B.4.2. Opisuje i upoređuje različite likovne umjetničke discipline i kulturno-umjetničke institucije.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje različite oblike likovnih i vizuelnih umjetnosti. • Utvrđuje ulogu kulturnoumjetničkih institucija u društvu na osnovu neposrednog iskustva. • Upoznaje osnove filma, fotografije i drugih savremenih umjetničkih izraza.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje različite oblike likovnih i vizuelnih umjetnosti; • Utvrđuje ulogu kulturnoumjetničkih institucija u društvu na osnovu neposrednog iskustva; • Upoznaje osnove filma, fotografije i drugih savremenih umjetničkih izraza; • Umjetnička djela i njihova estetska vrijednost; • Vizuelna okolina i kulturna baština; • Originalna umjetnička djela, kopija, dekoracija; • Kulturnohistorijski spomenici; • Kadar kao isječak stvarnosti (fotografija, film i sl.). 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda B.4.1. iz oblasti Promišljanje i refleksija. Nastavnici predstavljaju odabrana djela iz likovne umjetnosti i podstiču učenike na samostalno istraživanje i primjenu uočenog u vlastitom radu. Poželjno je organizovati projektne grupe koje istražuju primjere vizuelne kulture (javne skulpture, ulična umjetnost, značajne građevine, kulturnohistorijske spomenike, izložbe, reklamne površine i sl.). Podstiče se učeničko učešće na školskim izložbama, različitim konkursima i drugim školskim kulturnim aktivnostima, kao i kroz učešće u projektima u lokalnoj zajednici s ciljem razvoja jezičko-komunikacijske, socijalne i građanske kompetencije i poduzetničke kompetencije. Upoznavanje s upotrebom savremenih tehnologija u likovnoj umjetnosti se informativno realizira kroz prezentaciju odabranih primjera fotografija, animacija, spotova i sl.</p>	
<p>B.4.3. Opisuje i upoređuje odabrana umjetnička djela, vizuelne sadržaje, svoje i tuđe kreativne radove izražavajući vlastiti doživljaj i kritički stav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje vlastite i radove drugih učenika izražavajući doživljaj i kritički stav. • Prosuđuje na koji način umjetničko djelo utiče na doživljaj i emociju. • Analizira odabrane primjere kulturne baštine Bosne i Hercegovine i drugih kultura. • Opisuje vlastito iskustvo i utisak nakon prisustvovanja kulturnom događaju.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Materijalna i nematerijalna kulturna dobra; • Kulturno-umjetnički događaji; • Značaj očuvanja tradicije, zanata iz lokalne i bosanskohercegovačke kulturne baštine; • Muzej, galerija i kulturnohistorijski spomenici u zavičaju. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ovaj ishod se ostvaruje kombinacijom s ishodima B.4.1. i B.4.2 unutar oblasti Promišljanje i refleksija. Nastavnici ne insistiraju na određenom shvatanju već motivišu učenike na samostalno iznošenje mišljenja, verbalizaciju likovnog doživljaja, dijalog i prihvatanje tuđeg mišljenja. Učenici se podučavaju da je iznošenje vlastitog doživljaja i vrednovanja završna faza istraživačkog posmatranja koje podrazumijeva znanje o formalnim i sadržajnim osobinama vizuelnog sadržaja. Emocionalni doživljaj likovnog djela doprinosi aktivnom i svjesnom razvoju kreativnosti, komunikacijskih vještina i kritičkog mišljenja. Opisivanje i upoređivanje se pri vlastitom radu provodi u svim fazama i razvija sposobnost mijenjanja plana, procjenjivanja dovršenosti i uočavanja kvalitativnih odnosa. Učenici kojima je omogućeno da slobodno i argumentovano iznose svoje mišljenje spremni su da prihvate kritičke sugestije od drugih i da ih primjenjuju u budućem radu.</p>	

Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.4.1. Istražuje prostor i uočava odnose funkcionalnosti i estetske vrijednosti u arhitekturi, urbanizmu i dizajnu.	<ul style="list-style-type: none"> • Uočava kako se prostornim oblikovanjem prilagođava prirodno okruženje u skladu s čovjekovim potrebama. • Prepoznaje odnos uloge i oblika građevine. Istražuje okolinu i uočava odnos funkcionalnosti i estetike u dizajnu upotrebnih predmeta. • Analizira odabrane primjere vizuelnih poruka i primjenjuje uočeno pri oblikovanju i komuniciranju željene poruke. • Utvrđuje važnost vizuelne komunikacije u svakodnevnom životu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Graditeljstvo, arhitektura, urbanizam, arhitekta, dizajn; • Skica, plan, nacrt, tlocrt, maketa; • Arhitektura kao životni prostor; • Primjeri tradicionalne i savremene bosanskohercegovačke arhitekture; • Unikatna i industrijska izrada namještaja, dizajn posuđa; • Uloga osvjetljenja u prostoru; • Znak, vizuelna poruka, grafički dizajn, ambalaža proizvoda, reklama, ilustracija, strip, pozivnica i čestitka; • Simbol, komunikacija, estetski dojam. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici planiraju posjete značajnim arhitektonskim cjelinama u užem zavičaju. Kroz istraživačke grupe moguće je uraditi plan/kartu s ucrtanim cestama i objektima na putu od škole do odabrane građevine, te organizovati crtanje skica objekta uz podršku nastavnika, skiciranje tlocrta objekta i sl. Navedene aktivnosti moguće je realizirati kroz međupredmetnu korelaciju s nastavnim sadržajima Moje okoline (skica, plan, karta i sl.). Zajednička izrada pojednostavljene makete objekta ili dijela urbanog prostora od ambalažnih materijala jedna je od mogućih aktivnosti za realizaciju i ostvarenje ovog odgojno-obrazovnog ishoda. Također važno je i upoznavanje učenika s osnovnim historijskim činjenicama, legendama i mitovima vezanim za urbanu cjelinu ili građevinu koju posjećuju. Učenici mogu da istražuju dizajn namještaja, razlikuju tradicionalne i savremene upotrebne predmete, odjeću i pokućstvo te opisuju primjere originalnih i funkcionalnih rješenja. Učenici kroz odabrane sadržaje i na primjerima iz neposredne okoline prepoznaju primjere komuniciranja vizuelnim znakovima od saobraćajnih znakova do plakata i reklama. Zaključuju iz iskustva da je vizuelno komuniciranje u javnom prostoru kao i pomoću digitalnih tehnologija vrlo važan oblik razmjene ideja, informacija, poruka, educiranja.</p>	
C.4.2. Utvrđuje važnost likovne umjetnosti kao oblika izražavanja i komuniciranja.	<ul style="list-style-type: none"> • Interpretira različite doživljaje i sadržaje te izražava osjećanja, misli i znanja služeći se likovnim jezikom. • Analizira umjetnička djela, vlastite i radove drugih učenika iznoseći vlastiti dojam i procjenu rezultata. • Opisuje iskustvo i doživljaj nakon posjete likovnoj izložbi, kulturnoj i vjerskoj instituciji. • Prepoznaje likovne sadržaje u multimedijalnim umjetničkim izrazima (film, animacija, pozorište/teatar, lutkarstvo, balet, opera i sl.).
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.

Ključni sadržaji

- Tradicionalni i savremeni likovni umjetnički izrazi;
- Osobe koje stvaraju umjetnost, arhitekturu i dizajn;
- Umjetničko djelo, umjetnik, spomenik kulture;
- Scena, scenografija, kostim, maska;
- Izraz, komunikacija, doživljaj, ideja;
- Estetski doživljaj umjetničkog djela.

Preporuke za ostvarenje ishoda

U četvrtom razredu učenici se, kroz nastavu likovne kulture, upoznaju s likovnom umjetnošću kao oblikom izražavanja misli, ideja i emocija. Nastavnici podstiču slobodu, kreativnost i potrebu za izražavanjem i komuniciranjem putem likovnog jezika. Umjetničkim izražavanjem prenosimo emocije, razvijamo empatiju i osjećaj za lijepo. Učenici se podstiču da razumiju sve oblike umjetničkog izražavanja kao posebnu estetsku vrijednost u životu pojedinca i zajednice kao i da postoji estetski neukus (kič). Pored razvoja kritičkog stava i mišljenja, učenici uče o društvenom, kulturnom i historijskom kontekstu u kome je djelo nastalo, ali na slikovit način prilagođen njihovom dobu i znanjima. Kroz kreativan i istraživački rad težiti razvoju svijesti o kulturnoj baštini i identitetu. Kroz različite vidove vannastavnih aktivnosti, koje podrazumijevaju aktivno, korisno i kreativno korištenje slobodnog vremena, nastavnici podstiču učenike da posjećuju i kulturne i umjetničke događaje i na taj način doprinose razvoju odgovornosti prema savremenoj kulturi i umjetničkoj baštini. Preporučuje se posjeta različitim vjerskim objektima sa naglaskom na uočavanju djela likovne umjetnosti i vizuelne kulture. Tokom realizacije ovih aktivnosti nastavnici mogu razgovarati s učenicima o učenim primjerima nepoštovanja kulturnih dobara i urbanih površina. Preporučuje se, ukoliko je moguće, organizacija posjete umjetniku i razgovor s umjetnikom. Ukoliko postoji mogućnost, nastavnici mogu pripremiti prezentaciju i kratko predavanje o odabranom likovnom umjetniku iz užeg zavičaja sa ciljem proširivanja svijesti o ulozi umjetnika u društvu i važnosti likovne kulture i umjetnosti za društvo. Razgovarati o učenim primjerima vizuelnog zagađenja, neukusa i nepoštovanja kulturnih dobara. U radu s nadarenim učenicima i učenicima s teškoćama u razvoju neophodno je zastupiti individualizirani oblik rada, tj. zahtjeve uskladiti s interesovanjima učenika i njihovim razvojnim karakteristikama. Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda C.4.1. iz oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija.

5. razred osnovne škole /35 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.5.1. Primjenjuje i objašnjava osnovna izražajna sredstva i likovne principe u radu i zadanim umjetničkim djelima.	<ul style="list-style-type: none"> • Povezuje likovne elemente i upoređuje njihove odnose na vlastitom i tuđem radu, te na umjetničkim djelima. • Izdvaja i opisuje likovne elemente i principe na primjerima vizuelnog izražavanja i u neposrednom okruženju. • Oblikuje likovne cjeline ističući likovne principe. Uočava i povezuje ritam elemenata s ukupnim doživljajem likovne kompozicije. • Prepoznaje dominaciju određene likovne vrijednosti u kompoziciji.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Linije po toku, karakteru i osjetljivosti, ritam linija; • Osobine boje, ton i valer, krug (spektar) boja, primarne, sekundarne i tercijarne, hromatske i ahromatske boje; Kontrasti boja (toplo i hladno, svijetlo i tamno, komplementarnost); • Dominantna boja i dominantni smjer; • Horizontalna, vertikalna, dijagonalna, kružna, piramidalna i slobodna likovna kompozicija; • Ritam na plohi ponavljanje i variranje; • Prostorni odnosi. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U petom razredu učenici ovladavaju likovnim i kompozicionim elementima na način da povezuju i uočavaju sličnosti i razlike na likovnoj cjelini. Sada, na prelazu iz razredne nastave u predmetnu nastavu, nastavnici još značajnije ističu likovni problem u odnosu na tematski sadržaj. Od učenika se očekuje da pokažu sposobnost analize pojedinačne linije, boje, plohe, oblika, ali i da razvijaju sposobnost povezivanja elemenata u kompozicionu cjelinu. Naglasak je na odnosu, uočavanju dominantne vrijednosti, te shvatanju da je kompozicija zbir elemenata u kojem postoji vrijednost koja se ističe i povezuje. Nastavnici odabiru teme koje omogućavaju potenciranje likovnog problema kao što su: dominantne boje, smjera i ritma (linearni ritam na dekorativnoj površini, teme iz književnosti i muzike, arhitektonski motivi i sl.).</p>	
A.5.2. Ovladava upotrebom likovnih medija, tehnika i alata pri samostalnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje nove načine upotrebe poznatih likovnih medija, tehnika i alata. • Prepoznaje materijale, tehnike i alate u odabranim djelima likovne umjetnosti i u neposrednom okruženju. • Demonstrira fine motoričke vještine pri kontroli alata. • Uočava likovne osobine materijala, tehnika i alata te ih primjenjuje i opisuje pri radu. Upotrebljava osnovne digitalne alate za obradu fotografija.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, ugljen, tuš i kist, lavirani tuš; • Slikarstvo: akvarel, gvaš, tempera, uljani pasteli, mozaik, kolaž, foto-kolaž; • Grafika: kartonski tisak, gravura u gipsu; • Prostorno oblikovanje: glina, glinamol, gips, žica, kaširani papir, alufolija; • Fotografija, alati za digitalnu obradu fotografije. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici trebaju upoznati predložene, ali i druge tehnike i materijale u skladu s mogućnostima realizacije. Likovna terminologija se usvaja kroz dijalog s nastavnikom koji koristi likovni jezik prilagođen učeničkom uzrastu i razumijevanju. Nastavnici usmjeravaju učenike da ovladaju finim motoričkim vještinama (kontrola alata i materijala, koordinacija ruku i očiju, preciznost, pritisak, položaj i sl.). Učenici se prilagođavaju podlozi, poznaju koja vrsta papira odgovara za ugljen, a koja za tuš. Moguće je istraživati fotografisanje spomenika u javnom prostoru i kulturne baštine u različito doba dana i vremenskim uslovima. U skladu sa mogućnostima poželjno je isprobati oblikovanje medalje u plitkom reljefu tehnikom oduzimanja u gipsu. Učenici na kraju petog razreda koriste likovni jezik i terminologiju, prepoznaju, imenuju i opisuju materijale, tehnike i alate. Uočavanje specifičnosti materijala i njihove mogućnosti upotrebe podstiče se primjenom različitih istraživačkih postupaka i kreativnih igara (npr. učenici se prilagođavaju podlozi, poznaju koja vrsta papira odgovara za ugljen, a koja naprimjer za tuš). Ostvarenje ovog ishoda se može sagledati kroz individualni napredak pri upotrebi likovnih sredstava, razvoj radnih navika, organizaciju radnog prostora, urednost u radu, održavanje alata te saradnju s drugima pri radu. Fotografija i drugi savremeni tehnički postupci se realiziraju u skladu sa savremenim zahtjevima nastave, materijalno-tehničkim mogućnostima i interesovanjima učenika.</p>	
<p>A.5.3. Proizvodi originalna idejna rješenja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Osmišljava faze radnog procesa i primjenjuje refleksiju promišljajući učinjeno kroz svaku fazu radnog procesa. • Izbjegava šablonska rješenja te oblike i pojave posmatra izvan ustaljenih modela i shvatanja. • Producira više ideja i odabire onu koja najbolje odgovara materijalu, vremenu i drugim mogućnostima. • Rekomponuje i vlastitim inovacijama nadograđuje predložene postupke. • Učestvuje u zajedničkom radu, studira ideje drugih učenika, analizira prijedloge i saraduje.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Karakteristike obrade likovnih materijala i alata (gusto, rijetko, hrapavo, glatko, lazurno, pastuozno, prozirnost, otiskivati i sl.); • Rješavanje likovnog problema putem pokusa i otkrića (mrlje, potezi, otisci, kolažiranje); • Istraživanje, eksperiment i inovativnost u likovnom izražavanju. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odlučuju o načinu usvajanja navedenih i drugih pojmova i tehnika koje smatraju neophodnim za realizaciju zadatka i ostvarenje planiranih ishoda, te ih prilagođavaju interesima učenika i nivou njihovog napredovanja. Nastavnici sada usmjeravaju pažnju ka svjesnom i planskom istraživanju različitih vrsta papira, crtačkih sredstava i slikarskih tehnika. Učenici nadograđuju znanja o likovnim tehnikama i postupcima, realiziraju ideje, znaju prepoznati i iskoristiti likovni jezik. Učenici se usmjerava na samostalno, originalno i promišljeno likovno izražavanje, pri čemu likovna vrijednost površine postepeno preuzima primat u odnosu na opisno predstavljanje predmeta i pojava. Mašta kao inspiracija (mit, legenda, idol, maska) odabirom fantastičnih tematskih podsticaja učenike usmjeravamo na inovativno izražavanje i upotrebu materijala razvijajući simboličko izražavanje likovnim sredstvima. Kod učenika se podstiče razvoj kreativnog mišljenja na način da svojim kreativnim idejama rješavaju likovne probleme iz različitih likovnih područja. Kada je riječ o oblikovanju ideja nastavnici podstiču učenike da samostalno prepoznaju i odbace one ideje koje su već videne i korištene. Odabir odgovarajuće ideje podrazumijeva da učenici imaju razvijenu svijest o očekivanim problemima i u materijalu i potrebnom vremenu za realizaciju ideje. Bitno je i da učenici odaberu idejno rješenje koje je u okviru njihovih dostignutih znanja i vještina jer frustracija zbog neuspjeha ostvarenja ideje otežava postepeno dosezanje poželjnog rezultata. U petom razredu očekuje se da učenici pri odgovarajućim vježbama oblikuju skice koje su u stanju konceptijski objasniti vlastitim riječima te da se pri odabiru konačne ideje rukovode prethodnim iskustvima obrazlažući očekivane teškoće u radu. Nastavnici mogu koristiti različite metode koje uključuju slobodne asocijacije na temelju poticaja, koje pomažu u oblikovanju ideja. Ovaj odgojno-obrazovni ishod se kombinuje s ishodima A.5.1. i A.5.2. iz oblasti Kreativnost i produkcija.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.5.1. Uvažava redosljed faza istraživačkog posmatranja i koristi ih pri opisivanju odabranih vizuelnih i likovnih sadržaja.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje lični doživljaj djela povezujući ga s uočenim likovnim karakteristikama vizuelne cjeline (materijal, elementi, odnosi). • Koristi se odgovarajućom likovnom terminologijom. • Analizira vizuelne i likovne sadržaje i izražava vlastiti doživljaj povezujući ga s tematskim sadržajem. • Razlikuje umjetničko djelo od drugih vizuelnih sadržaja. • Prepoznaje vizuelno izražavanje kroz različite vrste komuniciranja.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Likovne karakteristike vizuelne cjeline (materijal, elementi, odnosi); • Umjetničko djelo i vizuelni sadržaji; • Etape u izvedbi kreativnog rada (početak, tok rada, završetak); • Povezanost kreativnog procesa s prirodnim i društvenim okruženjem; • Posmatranje i opisivanje umjetničkog djela. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Poželjno je podučavanje kroz terensku nastavu i upoznavanje originalnih umjetničkih djela i lokacija institucija, kulturnih spomenika i građevina. Učenici imenuju likovne discipline, postupke, materijale i tehnike, produbljujući naučeno iz prethodnih razreda, usmjeravajući se prema samostalnom istraživanju i primjeni naučenog u vlastitom radu. Nastavnici podstiču učenike na samostalno iznošenje mišljenja tokom realizacije navedenih aktivnosti. Učenici se usmjeravaju prema dostizanju osjećaja ličnog zadovoljstva zbog ovladavanja materijalizacijom ideje kroz likovna sredstva. Nastavnici mogu prirediti i virtualne posjete koristeći internet stranice domaćih i svjetskih kulturnih institucija. Poželjna je posjeta pozorišnoj ili lutkarskoj predstavi i razgovor o likovnoj vrijednosti i doživljaju navedenih umjetničkih djela. Osposobljavanje učenika za izražavanje vizuelnog mišljenja podrazumijeva aktivni proces slanja i primanja vizuelnih sadržaja. Učenici petog razreda prelaze iz percepcije sadržaja u doživljaj likovne umjetnosti kao istraživačkog procesa posmatranja, asocijacija i otkrivanja likovnih principa kao zasebnog likovnog jezika. Opisivanje vizuelnih i likovnih sadržaja je jedna od etapa koja je zastupljena pri ostvarivanju svih odgojnoobrazovnih ishoda u petom razredu u okviru predmetnog kurikulumu iz Likovne kulture. Najvažnije u svemu je da nastavnici ne insistiraju na jednom očekivanom i kao cilj postavljenom shvatanju već da podstiču učenike na samostalno iznošenje mišljenja, samoprocjenu i samopreispitivanje svog odnosa s likovnom stvarnošću.</p>	
B.5.2. Imenuje različite oblike likovnih umjetnosti i vizuelne komunikacije.	<ul style="list-style-type: none"> • Imenuje i opisuje različite oblike likovne i vizuelne umjetnosti. • Razlikuje kulturnoumjetničke institucije u okruženju na osnovu neposrednog isustva. Analizira likovne sadržaje u filmu i pozorištu/teatru. • Proučava izražajne mogućnosti digitalnih umjetnosti, osnovne mogućnosti grafičkih programa, računarske animacije i 3D računarskih simulacija uz podršku i poticaj.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, skulptura/vajarstvo, vizuelno komuniciranje, grafički i industrijski dizajn, arhitektura, urbanizam; • Likovni sadržaji u filmskoj umjetnosti i pozorištu/teatru; • Vrste filma (igrani, dokumentarni, animirani); 	

<ul style="list-style-type: none"> • Crno-bijeli i film u koloru; • Zidne i štafelajne slikarske tehnike; • Scenografija, kostimografija, fotografija, filmski i pozorišni plakat, animacija, strip, kadar, plan i dr. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Preduslov za ostvarenje ovog ishoda je ostvarenje ishoda B.5.1. iz oblasti Promišljanje i refleksija. Nastavnici predstavljaju odabrana djela iz likovne umjetnosti i podstiču učenike na samostalno istraživanje i primjenu uočenog u vlastitom radu. Poželjno je organizovati projektne grupe koje istražuju primjere vizuelne kulture (javne skulpture, ulična umjetnost, značajne građevine, kulturnohistorijske spomenike, izložbe, reklamne površine i sl.). Podstiče se učeničko učešće na školskim izložbama, različitim konkursima i drugim školskim kulturnim aktivnostima, kao i kroz učešće u projektima u lokalnoj zajednici s ciljem razvoja jezičko-komunikacijske, socijalne i građanske kompetencije i poduzetničke kompetencije. Upoznavanje sa upotrebom savremenih tehnologija u likovnoj umjetnosti se informativno realizira kroz prezentaciju odabranih primjera fotografija, animacija, spotova i sl. Pored planiranih sadržaja nastavnici mogu uvesti i primjere djela savremene umjetnosti radi upoznavanja materijala, postupaka i tehnika (računarskih, virtuelnih, svjetlosnih i sl.), kao i primjere multimedijalnih umjetničkih izraza i istraživanja u kojima likovni jezik ima važnu ulogu (film, teatar, opera, performance, happening i sl.). Preporučuje se upoznavanje učenika sa podjelom slikarskih tehnika na zidne i štafelajne kao i otiskivanje više primjeraka kartonske grafike, te označavanje tiraža i potpis grafičkog lista.</p>	
<p>B.5.3. Opisuje lični doživljaj djela prepoznajući tematske, sadržajne, formalne i idejne karakteristike djela.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje lični doživljaj umjetničkog djela nakon posjete muzeju, galeriji ili kulturnohistorijskom spomeniku u zavičaju. • Izražava pozitivan odnos prema vlastitoj kulturi, tradiciji i drugim kulturama. • Razumije da građevine posjeduju određene zajedničke karakteristike prema vremenu i mjestu nastanka. • Nakon posjete bioskopu/kinu ili pozorištu/teatru opisuje doživljaj i uočene likovne vrijednosti u multimedijalnoj cjelini, uz podršku.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Ustanove kulture i kulturno-historijski spomenici u zavičaju; • Nacionalna i svjetska kulturna baština; • Karakteristike građevina prema vremenu i mjestu nastanka; • Likovne vrijednosti multimedijalnih sadržaja; • Kino/bioskop i pozorište/teatar kao inspiracija za likovno stvaranje i izražavanje; • Filmska projekcija i pozorišna/teatarska predstava. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ovaj ishod se ostvaruje kombinacijom s ishodima B.5.1. i B.5.2 unutar oblasti Promišljanje i refleksija. Nastavnici ne insistiraju na određenom shvatanju već motivišu učenike na samostalno iznošenje mišljenja, verbalizaciju likovnog doživljaja, dijalog i prihvatanje tuđeg mišljenja. Učenici se podučavaju da je iznošenje vlastitog doživljaja i vrednovanja završna faza istraživačkog posmatranja koje podrazumijeva znanje o formalnim i sadržajnim osobinama vizuelnog sadržaja. Opisivanje i upoređivanje se pri vlastitom radu provodi u svim fazama i razvija sposobnost mijenjanja plana, procjenjivanja dovršenosti i uočavanja kvalitativnih odnosa. Učenici kojima je omogućeno da slobodno i argumentovano iznose svoje mišljenje spremni su da prihvate kritičke sugestije od drugih i da ih primjenjuju u budućem radu. Nastavnici će organizirati gledanje jednog dijela filma (Charlie Chaplin "The Kid", Disney - "Parobrod Vili"), te će s učenicima analizirati kostime, kompoziciju, tehnologiju u kojoj je film napravljen u poređenju s današnjim tehničkim mogućnostima. Moguća je korelacija sa nastavom Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti u dijelu koji se odnosi na oblast Medijska pismenost (filmska izražajna sredstva). Ukoliko je moguće organizirati posjetu bioskopu/kinu ili pozorištu/teatru, te analizirati scenografiju, kostime i šminku, te cjeloviti doživljaj umjetničkog multimedijalnog djela. Nastavnici zajedno s učenicima mogu kreirati scenu, školsku pozornicu, kostime, i rekvizite za različite kulturne manifestacije koje se realiziraju na nivou škole u toku školske godine.</p>	

Oblast: C/Eстетика, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.5.1. Istražuje prostor i na temelju iskustava opisuje odnos funkcije i estetike u arhitekturi i urbanizmu	<ul style="list-style-type: none"> • Uočava uticaj klime i dostupnih materijala na oblikovanje u arhitekturi. • Izdvaja karakteristike bosanskohercegovačke tradicionalne arhitekture na odabranim primjerima uz podršku. • Upoređuje odnos teksta i slike u oblikovanju plakata, naslovnice, stripa i sl. • Upoređuje funkcionalnu ulogu i simboličko značenje arhitektonskih oblika i pojmova u komunikaciji (zid, most, krov i sl.).
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Oblikovanje prostora, odnos vanjskog i unutrašnjeg prostora; • Geometrijska struktura arhitektonskih objekata; • Tradicionalni i savremeni materijali u arhitekturi; • Primjeri tradicionalne i savremene bosanskohercegovačke arhitekture; • Arhitektura kao funkcionalno (utilitarno) oblikovanje, ali i kao okvir u kojem se odvija sveukupni život pojedinca odnosno društvenih grupa u zajednici; • Pismo, vrste pisma, znak, grafički dizajn, ambalaža proizvoda, reklama. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici planiraju posjete značajnim arhitektonskim cjelinama u užem i širem zavičaju (posjete, ekskurzije i sl.). Kroz istraživačke grupe moguće je uraditi plan/kartu s ucrtanim cestama i objektima na putu od škole do odabrane građevine, te organizovati crtanje skica objekta uz podršku nastavnika, skiciranje tlocrta objekta i sl. Navedene aktivnosti moguće je realizirati kroz međupredmetnu korelaciju s nastavnim sadržajima Osnova tehnike i Kulture življenja (oblast: Kultura stanovanja). Zajednička izrada pojednostavljene makete objekta ili dijela urbanog prostora od ambalažnih materijala jedna je od mogućih aktivnosti za realizaciju i ostvarenje ovog odgojnoobrazovnog ishoda. Također, važno je i upoznavanje učenika s osnovnim historijskim činjenicama, legendama i mitovima vezanim za urbanu cjelinu ili građevinu koju posjećuju. Učenici mogu da istražuju dizajn namještaja, razlikuju tradicionalne i savremene upotrebne predmete, odjeću i pokućstvo te opisuju primjere originalnih i funkcionalnih rješenja. Učenici kroz odabrane sadržaje i na primjerima iz neposredne okoline prepoznaju primjere komuniciranja vizuelnim znakovima od saobraćajnih znakova do plakata i reklama. Zaključuju iz iskustva da je vizuelno komuniciranje u javnom prostoru i pomoću digitalnih tehnologija vrlo važan oblik razmjene ideja, informacija, poruka, educiranja. Posjetu građevini treba da prate sljedeće aktivnosti: analiza građevine, opisivanje, skiciranje, fotografisanje, zajednička izrada prezentacije ili makete. Učenici izdvajaju konstruktivne elemente građevine, uočavaju dominantnu formu i ritam. Sagledavanje arhitekture i urbanističke cjeline kao pokazatelja društvenih i kulturnih specifičnosti, ali i klimatskih i historijskih uslova, jedna je od bitnih etapa u realizaciji aktivnosti u okviru ovog ishoda učenja. Na odabranim primjerima svjetske arhitekture učenici se upoznaju s različitim materijalima i kreativnim rješenjima u interakciji s prirodom i oblikovanju životnog prostora. Predloženi primjeri za opservaciju: Stari most u Mostaru, Kozija ćuprija, Višegradska ćuprija, Crkva sv. Ive u Podmilačju, urbana cjelina Jajce, džamija Ferhadija u Banja Luci, Manastir Tvrdoš u Trebinju, te drugi primjeri značajnih kulturnih spomenika i drugih građevina sa prostora Zeničko-dobojskog kantona prema odabiru nastavnika. Ovaj ishod se ostvaruje, pored kombiniranja s ishodom C.5.2 i korištenjem sadržaja navedenih u ishodima iz oblasti A. Kreativnost i produkcija i B. Promišljanje i refleksija.</p>	
C.5.2. Razlikuje i upoređuje interakciju i komunikaciju u vizuelnom oblikovanju i likovnoj umjetnosti.	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđuje važnost vizuelne komunikacije u svakodnevnom životu i primjenjuje je u vlastitom radu pri oblikovanju i komuniciranju željene poruke. • Objašnjava razliku između vizuelnog komuniciranja i doživljaja umjetničkog djela. Istražuje kriterije za vrednovanje umjetničkog djela.

	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđuje kako likovni elementi i principi doprinose ličnom doživljaju umjetničkog djela.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Komunikacija i vizuelna informacija; • Strip kao naracija u tekstu i slici, karikatura, ilustracija; • Estetski doživljaj umjetničkog djela; • Štampani i digitalni mediji; • Vizuelno zagađenje kao estetski problem (negativne promjene u prirodnom okruženju); • Asocijacija, simbol, preneseno značenje. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici kroz odabrane sadržaje i na primjerima iz neposredne okoline upoznaju primjere vizuelnog komuniciranja u grafičkom dizajnu. Zaključuju iz iskustva da je vizuelno komuniciranje u javnom prostoru i pomoću digitalnih tehnologija vrlo važan oblik razmjene ideja, informacija, poruka, educiranja i dr. Upoređuju različite odnose slike i teksta i primjenjuju ih u vlastitom radu. Istovremeno, kroz realizaciju praktičnih zadataka i posmatranje odabranih primjera, učenici se, kontinuirano kroz sve ishode, osposobljavaju da razumiju da vizuelnim komuniciranjem prenosimo poruke i informacije, a umjetničkim stvaralaštvom i posmatranjem likovne umjetnosti razvijamo estetski doživljaj i spoznaju koja je individualna i općeljudska. Preko primjera slušanja muzike i posmatranja likovnih djela nastavnici prezentiraju kako umjetnički izrazi omogućavaju komunikaciju sa drugim kulturama. Moguća je korelacija s nastavom predmeta: Društvo, Bosanski/Hrvatski/Srpski jezika i književnosti (oblast: Medijska pismenost), Kultura življenja (oblasti: Kultura stanovanja i Kultura odijevanja) i Muzička/Glazbena kulture (oblast Kulturni razvoj). Ovaj ishod učenja se ostvaruje kombinacijom s ishodima C.5.1. i C.5.3. unutar oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija.</p>	
C.5.3. Opisuje ulogu likovne umjetnosti, spomeničke baštine i umjetnika u zajednici.	<ul style="list-style-type: none"> • Upoznaje umjetnička djela iz različitih kultura i perioda i povezuje ih s naučenim iz drugih nastavnih predmeta. • Istražuje ulogu umjetnika u savremenom društvu • Opisuje umjetnička djela i primjere bosanskohercegovačke kulturne baštine. Izražava lični doživljaj umjetničkog djela.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.3.1. UMP 3.3.2. UMP 3.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Umjetnička djela iz različitih kultura i perioda; • Uloga umjetnika u savremenom društvu; • Uloga umjetnosti u savremenom društvu; • Bosanskohercegovačka kulturna baština; • Svjetska kulturna baština. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod povezuje iskustva opisivanja radova u učionici s iskustvom posmatranja originalnog umjetničkog djela u prostoru kulturne ustanove (muzeja, pozorišta, galerije i sl.). Poželjno je organizovati radionicu u kulturnoj instituciji, muzeju, ateljeu, uz prisustvo i/ili učešće umjetnika. Posjetom otvorenju kulturne manifestacije, učenici se neposredno upoznaju s ulogom i značajem umjetnika u zajednici. Posjetama prethodi upoznavanje s planiranim tokom kulturnog događaja, normama ponašanja na početku, u toku i na kraju manifestacije (npr. u pozorištu ne izlazimo odmah po spuštanju zavjese, nakon otvorenja izložbe posmatramo djela i razgovaramo o doživljaju sa drugim posjetiteljima i umjetnicima). Nastavnici ukazuju na historijske i kulturne specifičnosti pri posmatranju odabranih umjetničkih djela. Preporučuje se upotreba primjera iz bosanskohercegovačke kulturne baštine što je u skladu s temama iz nastavnog predmeta Društvo, Muzička/Glazbena kultura, Kultura življenja, Kultura i zajednica. Ovaj ishod učenja se ostvaruje kombinacijom s ishodima C.5.1. i C.5.2. unutar oblasti Estetika, konstrukcija, funkcija.</p>	

6. razred osnovne škole /35 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.6.1. Istražuje likovne elemente i principe likovne forme u radu i odabranim umjetničkim djelima.	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava značaj likovnih elemenata i principa u oblikovanju likovne cjeline. • Opisuje likovne elemente i principe na primjerima iz prirode i okruženja te koristi uočeno u vlastitom radu. • Oblikuje likovne cjeline u skladu sa postavljenim likovnim problemom. • Analizira osnovne karakteristike svjetlosti i boje na likovnim djelima i u okruženju. • Uočava ravnotežu i dominaciju likovnih elemenata i principa na likovnim površinama.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Linija kao trag kretanja tačke; • Vrste, tok i karakter linija, linije po načinu nastanka (tehničke i kaligrafske), po namjeni (konturne i strukturne linije...); • Psihološko djelovanje linija; • Ton, valer i intenzitet boje, gradacija kolorističkih vrijednosti; • Krug boja, spektar, primarne, sekundarne i tercijarne, ahromatske boje, monohromatski, polihromatski, komplementarni kontrast; • Ploha, odnosi oblika, veličine, ritma i ravnoteže na plohi; • Dominacija i ritam likovnih elemenata, ravnoteža, simetrija i asimetrija, statično i dinamično u likovnom oblikovanju; • Vrste kompozicija po smjeru i obliku: horizontalna, vertikalna, dijagonalna, piramidalna, kružna, slobodna...; Linija, boja i ploha u prostoru; • Svjetlost u prostoru (iluzija 3D prostora na plohi). 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U šestom razredu se podučavanje o likovnim elementima provodi kroz ponavljanje naučenog u prethodnim razredima i sistematičniji pristup analize likovnih elemenata i principa, kroz postupno proširivanje stečenog znanja. Primjer: O osobinama boja obrađujemo sve najvažnije karakteristike iako je o tome bilo riječ i ranije, ali u ovom uzrastu učenici utvrđuju naučeno kroz nove kreativne zadatke. Pri tome se preporučuje da kroz pojedine teme nastavnici postavljaju zadatke likovnog izražavanja psiholoških i emocionalnih stanja (veseli grad, tužno drvo). Preporučuje se da učenici koriste svesku bez linija u koju mogu raditi koncept skice, šeme i upisivati najvažnije sadržaje i objašnjenja likovnih pojmova. Jedna sveska treba biti dovoljna za podučavanje od 6. do 9. razreda. U oblasti likovne forme učenik produbljuje pojmove ritam i dominacija, a naglasak se kroz kreativan rad i istraživanje stavlja na pojmove: ravnoteža, simetrija i asimetrija. Prilikom planiranja likovnih zadataka nastavnici traže sadržajne korelacije s drugim nastavnim predmetima, tako da omogućavaju učenicima da likovni zadatak riješe na stvaralački, individualan likovni način, koji je primjeren njihovim psihofizičkim sposobnostima i njihovom individualnom načinu likovnog izražavanja.</p>	
A.6.2. Inventivno upotrebljava likovne medije, tehnike i alate u kreativnom radu.	<ul style="list-style-type: none"> • Na inventivan način istražuje i varira upotrebu poznatih likovnih medija, tehnika i alata. • Objašnjava povezanost likovnih medija, tehnika i alata te formalnih obilježja na primjerima odabranih umjetničkih djela. • Demonstrira fine motoričke vještine: preciznost, ravnomjeran nanos boje, modeliranje i otiskivanje.

	<ul style="list-style-type: none"> • Uočava i primjenjuje likovne osobine materijala, tehnika i alata u skladu s postavljenim zadatkom. • Obrađuje fotografije u programima za računarsku obradu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, ugljen, tuš i pero, lavirani tuš; • Slikarstvo: akvarel, gvaš, tempera, uljani pasteli, grataž, kolaž, foto-kolaž, mozaik; • Grafika: kartonski tisak, kolografija; • Prostorno oblikovanje: glina, žica, kaširani papir, alu-folija, ambalaža, gips; • Reljef, kalup, prostorni otisak, odljevak; • Fotografija, alati za digitalnu obradu fotografije; • Gusto, rijetko, hrapavo, glatko, lazurno, pastuozno, prozirnost, otiskivati, nijansiranje. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Crtež je temelj svakog likovnog postupka i preporučuje se da nastavnici usmjeravaju učenike da razrada svake ideje počinje sa skicom i crtačkom postavkom koncepta. Naglasak je na ovladavanju kontrolom materijalima i alatima. Nastavnici podstiču istraživački proces kroz postavljene zadatke. Učenici se motivišu da variraju pritisak i nagib, da primjenjuju proziran, ravnomjeran i pokrivni nanos boje, da ističu u kojim tehnikama postižu pastuozan nanos boje, nijansiraju boje, uče kako napraviti jednodjelni kalup, odljevak od gipsa, zajednički prave mozaik... Nastavnicima se preporučuje da putem video materijala demonstriraju primjere praktične upotrebe materijala ukoliko nema mogućnosti za neposrednu demonstraciju kreativne postupke.</p>	
A.6.3. Proizvodi originalna i inovativno nadograđuje predložena idejna rješenja.	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje redoslijed faza stvaralačkog procesa promišljajući učinjeno kroz svaku od faza. • Razvija sklonost da oblike i pojave posmatra izvan ustaljenih modela i shvatanja. • Inovativno nadograđuje i rekonponuje predložene postupke. • Producira više ideja i objašnjava razloge za odabir konačne. • Prilagođava se saradnji u radnoj grupi, prihvata tuđe ideje, analizira prijedloge i učestvuje u zajedničkom procesu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Kroki, skica, studija; • Rad po viđenom, po posmatranju i nakon posmatranja; • Preklapanja oblika u prostoru; • Odnosi pozadine i prvog plana; • Digitalni mediji; • Rad po imaginaciji, stilizacija, apstrakcija; 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici se osposobljavaju da razumiju kreativan rad kao osviješten planski radni proces koji se može podijeliti na radne faze. Likovno stvaralaštvo podrazumijeva poznavanje materijala, tehnika i principa, ali nikada nije pravolinijski postupak bez odstupanja od prvobitne ideje. Kreativan rad podrazumijeva stalno intelektualno učešće i preispitivanje urađenog. Od šestog razreda sve češće se učenike može usmjeravati da rad ne izvire iz tematskog zadatka već iz likovne pobude. Zadatak crtanja krokija i otiskivanje u tehnici kolografije su pokazatelji kako linearna impresija i slučaj mogu dati neočekivan likovni podsticaj. Preporučuje se posmatranje i razgovor o primjerima apstraktnog slikarstva. Podsticati učenike da istražuju stilizaciju u skulpturalnom oblikovanju. Kao inspiracija može poslužiti neolitsko i mesopotamsko vajarstvo.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.6.1. Posmatra i percipira različite vizuelne i likovne sadržaje.	<ul style="list-style-type: none"> • Procjenjuje likovne kvalitete na vlastitom radu i radovima drugih učenika te iznosi vlastiti stav koristeći likovnu terminologiju. • Prepoznaje i koristi redosljed faza istraživačkog posmatranja odabranih vizuelnih sadržaja. • Razlikuje umjetničko djelo od drugih vizuelnih sadržaja. • Primjenjuje osnove vizuelne pismenosti na odabranim primjerima iz okruženja. • Analizira likovne sadržaje i izražava doživljaj povezujući ga s uočenim karakteristikama (tema, motiv, materijal, elementi, odnosi).
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Likovna kompozicija; • Likovni elementi; • Analiza likovnog djela; • Esetski doživljaj kreativnog rada i vlastitog postignuća; • Povezivanje umjetnosti sa svakodnevnim životom. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici podučavaju učenike da opišu ono što vide. Učenici treba da razvije vizuelnu percepciju i da verbalizuju uočeno nakon posmatranja. Da riječima izrazi likovne kvalitete, a onda da to kroz svoju prizmu prenese u kreativni proces. Učenici treba da što češće rade vježbe posmatranja, gledajući prirodu, izlazeći u prirodu ili putem vizuelnog sredstva. Vježbe posmatranja podstiču povezivanje viđenog s umom i tačniju percepciju prostora i odnosa u prostoru. Nastavnici usmjeravaju od rada prema naučenim modelima ka radu prema viđenom i postepeno prema likovnom izražavanju doživljaja. Pri analizi odabranih primjera likovnih umjetničkih djela obratiti pažnju na to kako tehničke osobine alata i materijala naglašavaju tematski doživljaj.</p>	
B.6.2. Istražuje likovnu umjetnost, djela, izraze i značaj i ulogu kulturno-umjetničkih institucija.	<ul style="list-style-type: none"> • Upoređuje različite oblike likovne umjetnosti i vizuelnog izražavanja. • Pri opisivanju umjetničkih djela izražava se odgovarajućom likovnom terminologijom. • Imenuje kulturnoumjetničke institucije u društvu na osnovu neposrednog iskustva. • Izdvaja likovne cjeline pomoću računarskih grafičkih programa za obradu digitalnih fotografija, uz podršku.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Slikarstvo, grafika, kiparstvo; • Slikarske tehnike - zidne i štafelajne; • Dizajn, grafički i industrijski; • Čuveni muzeju kod nas i u svijetu; • Ilustracija književnog teksta; • Digitalno crtanje, slikanje i modelovanje. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u učionici i neposrednim posmatranjem umjetničkih djela i primjera vizuelne kulture u javnom prostoru i u kulturnoumjetničkim institucijama. U skladu s mogućnostima, poželjna je posjeta muzejskoj instituciji gdje se mogu upoznati primjeri oblikovanja iz razdoblja koji se u nastavnom predmetu Historija proučavaju u 6. razredu osnovne škole (prehistorija, antička umjetnost, butmirska grnčarija, ilirska obrada metala...). Istovremeno se učenici upoznaju s primjerima savremene umjetnosti i tehnika. Uz ishode iz oblasti A. Kreativnost i produkcija učenici se uče razlikovati kadar i plan u fotografiji kao i kadar i plan u filmu, spotu i animaciji nadovezujući se na podučavanje o filmu u nastavi B/H/S jezika i književnosti.</p>	
<p>B.6.3. Analizira umjetnička djela izražavajući kritički stav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje doživljaj zasnovan na idejnim, tematskim, sadržajnim i formalnim elementima djela. • Opisuje uočena likovna djela i vlastiti doživljaj nakon posjete kulturnoj ustanovi i likovnom događaju. • Izražava pozitivan odnos prema kulturnoj baštini Bosne i Hercegovine i drugim kulturama. • Upoređuje kvalitativne odnose između likovnih djela i vizuelnih pojava iz neposrednog okruženja.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. 2.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje u društveni život podrazumijeva aktivno sudjelovanje u svim oblastima pa i u umjetničkim događajima. • Aktivno podrazumijeva kritičko izražavanje ličnog doživljaja na argumentovan način oslobođen stereotipa i predrasuda; • Uočavanje pozitivnih primjera i kvalitativno vrednovanje estetskih vrijednosti u nastavi likovne kulture odgaja naš opažaj i doživljaj vizuelnih sadržaja u svakodnevnom životu. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici razvijaju stavove kroz proces upoznavanja, prihvatanja različitosti i poštovanja do identifikacije s kulturnim identitetom unutar vlastite kulture i cjelokupne ljudske zajednice. Ishod se može realizirati kroz projektnu nastavu istraživanja o umjetnicima, kulturnim spomenicima u vidu prezentacija i informacionih panoa koje učenici izrađuju kroz grupni rad nakon posjete i fotografisanja događaja i likovnih primjera. Cilj je razumijevanje povezanosti kultura u vremenu i prostoru pri čemu je odgovornost svake generacije očuvanje i promovisanje umjetničkih i kulturnih vrijednosti.</p>	

Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.6.1. Istražuje prostor i na temelju iskustava opisuje odnos funkcije i estetike u arhitekturi i urbanizmu.	<ul style="list-style-type: none"> • Identificira konstruktivne elemente i njihovu funkciju u arhitekturi. • Prepoznaje funkcionalne i estetske vrijednosti u arhitekturi i urbanizmu te primjenjuje uočeno u vlastitim idejama i radu. • Izdvaja karakteristike bosanskohercegovačke tradicionalne arhitekture na odabranim primjerima uz podršku. • Opisuje odabrane primjere dizajna i primjenjuje uočeno pri oblikovanju upotrebno predmeta. • Analizira odnos teksta i slike na primjerima oblikovanja ambalaže, naslovnica i logotipa.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Materijali, tradicionalni i savremeni u arhitekturi; • Konstruktivni elementi: noseći (zid, stup, polustup, greda) i nošeni (krov, tavanica, strop/svod, kupola); • Namjena građevine, sakralna i profana arhitektura; • Svjetlost, boja, materijal i površine u arhitekturi; • Namjena (funkcija) upotrebno predmeta; • Skica, nacrt, tlocrt, plan, projekat; • Enterijer i eksterijer, javni prostor, planska i neplanska organizacija urbanog prostora. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Istraživanje tradicionalnih materijala se može povezati s gradivom iz predmeta Historija (zemunice, sojenice, mezopotamsko, egipatsko i antičko graditeljstvo), tradicionalna bosanskohercegovačka arhitektura. Primjeri upotrebe savremenih materijala iz neposrednog okruženja. Preporučena tema za oblikovanje upotrebno predmeta je oblikovanje grnčarije, primjeri iz neolita i savremena keramika, odnos funkcije i dekoracije. Istraživanje urbanističkih koncepata se može organizovati kao istraživački rad (tlocrt rimskog grada, New York, Pariz, Istanbul, uži zavičaj).</p>	
C.6.2. Utvrđuje važnost likovne umjetnosti kao oblika komunikacije i izražavanja.	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava načine komuniciranja željene poruke u vlastitom i tuđem likovnom izražavanju. Objašnjava na koji način elementi likovnog djela te sadržajne karakteristike doprinose komuniciranju i razumijevanju umjetničke ideje. Istražuje kriterije za vrednovanje umjetničkog djela. • Opisuje ulogu vizuelnih znakova u komuniciranju odgovarajuće poruke primjenjujući usvojeno znanje u kreativnom radu. • Objašnjava razliku između vizuelnog komuniciranja i doživljaja umjetničkog djela.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Pismo, vrste pisma, znak, grafički dizajn, vizuelna informacija, ambalaža proizvoda; • Tekstilni dizajn, dekorativne površine; • Strip, ilustracija, animacija; • Komunikacija, poruka, doživljaj; • Digitalni sadržaji, digitalni programi za crtanje, slikanje i modelovanje. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenik kroz odabrane sadržaje i na primjerima iz neposredne okoline uspoređuje primjere vizuelnog komuniciranja i likovnih umjetničkih djela. Kroz kreativan rad istražuje ulogu teksta, čitljivost, zanimljivost, odnos teksta i slike u oblikovanju vizuelnih poruka. Ishod se može realizirati kroz istraživačke radove prikupljanja primjera zanimljivih ambalaža sokova, oblikovanje obavijesti, plakata za školske priredbe, ekoloških plakata... Međupredmetna tema Poduzetništvo se realizira kroz upoznavanje važnosti promotivne reklamne poruku u vizuelnom komuniciranju (grafičkom dizajnu) i umjetnosti.</p>	
<p>C.6.3. Opisuje ulogu likovne umjetnosti, spomeničke baštine i umjetnika u zajednici.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje umjetnička djela i primjere kulturne baštine povezujući ih sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta. • Upoređuje umjetnička djela iz različitih kultura i perioda te ih povezuje s naučenim o vremenu i društvenim uslovima u prošlosti kao i njihovom značaju u savremenom dobu. • Izražava lični doživljaj umjetničkog djela uz podršku.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.3.1. UMP 3.3.2. UMP 3.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Opis iskustva i doživljaja posjete kulturnom događaju; • Učešće u organizovanim aktivnostima u galeriji ili muzeju; • Uloga umjetnosti kao komentara na društvene probleme. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u skladu s mogućnostima i adekvatnim prilikama za upoznavanje i shvatanje uloge umjetnosti i umjetnika u društvu. Preporučuje se organizovanje posjeta otvorenjima kulturnih manifestacija. Učenici organizuju razredne i školske izložbe na odabrane teme preuzimajući ulogu žirija, promotora, organizatora, publike, pisca izvještaja za izložbe, kritičara... Kroz poređenje primjera umjetničkih djela i arhitekture iz kultura koje se podučavaju u nastavnom predmetu Historija učenici se upoznaju s razlikama i posebnostima položaja umjetnosti u navedenim društvima.</p>	

7. razred osnovne škole /35 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.7.1. Istražuje likovne elemente i principe likovne forme u radu i odabranim umjetničkim djelima.	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje likovna izražajna sredstva i likovne principe u vlastitom i tuđem kreativnom radu i u odabranim umjetničkim djelima. • Objašnjava likovne principe na primjerima vizuelnog izražavanja u neposrednom okruženju. • Oblikuje likovne površine u skladu s postavljenim likovnim zadatkom. • Povezuje likovne elemente u kompoziciji i rekonstruira postojeće cjeline. • Istražuje kompozicione principe gradaciju, ritam i ravnotežu te primjenjuje naučeno u vlastitom radu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Linija - konturne i strukturne linije, opisivanje teksture tačkama i linijama, šrafura, raster; • Boja - ton i valer boje, valerska gradacija, lokalni ton, mehaničko i optičko miješanje boja, pigment, vezivo; • Ploha - oblik (forma) i položaj plohe, kontrasti ploha, forma i antiforma, akcentualna forma; • Površina - tekstura, vrste i kombinovanje tekstura, dekorativne površine; • Masa i volumen pozitiv i negativ, monolit, linijski i plošno istanjeni volumeni, prostorna organizacija; Likovni principi: simetrija, asimetrija, kontrast, gradacija, ritam, statična i dinamična ravnoteža. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici upoznaju i druge likovne pojmove ukoliko nastavnici smatraju da mogu poslužiti u realizaciji ishoda. Sadržaji se mogu realizirati kroz kombinovanje različitih tehnika i pristupa. Likovna površina se istražuje kao tekstura koja se opisuje likovnim sredstvima vizuelno i taktilno, ali se upoznaje i preko fotografije, grafičkih programa, na arhitektonskim cjelinama i u svakodnevnom okruženju. Pri istraživanju likovnih principa i forme nastavnici se koriste prezentacijama u formi kviza, igre ili testa. Nastavnici razvijaju učeničku znatiželju zadacima za samostalno istraživanje vizuelne okoline i likovnih djela. U vježbama crtanja i slikanja postavke preporučuje se upoznavanje s osnovama viziranja i perspektivnog predstavljanja u formatu kao pripremu za detaljnije podučavanje u 8. razredu.</p>	
A.7.2. Inventivno upotrebljava likovne medije, tehnike i alate u kreativnom oblikovanju.	<ul style="list-style-type: none"> • Upotrebljava likovne medije, tehnike i alate istražujući njihove mogućnosti. • Upoređuje likovne medije, tehnike i alate na primjerima odabranih umjetničkih djela. • Ovladava predstavljanjem iluzije prostora i površina promjenom intenziteta linije i boje. • Povezuje usvojeno znanje o likovnim materijalima, tehnikama i alatima sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta te iskustvima iz svakodnevnice. • Istražuje fotografiju i druge savremene likovne tehnike.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, flomaster, kreda, lavirani tuš i pero, frotadž; • Slikarstvo: akvarel, gvaš, tempera, uljani pasteli, foto-kolaž, tapiserija; • Grafika: visoka štampa/tisak, grafički otisak, signatura, industrijska štampa/tisak, kolografija; • Prostorno oblikovanje: glina, žica, kaširani papir, karton, ambalaža; • Fotografija, pozitiv i negativ, crno-bijela i fotografija u boji, alati za digitalnu obradu fotografije; • Rasterska i vektorska računarska grafika. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odabiru navedene i druge materijale i tehnike ukoliko mogu poslužiti u realizaciji ishoda. Preporučuje se upotreba različitih alata: slikarske špahtle, palete, spužvice, valjak, kiparski pribor, razna ljepila,... Demonstracija likovnih postupaka poput šrafiranja, nijansiranja, lazurnog i pastuoznog nanošenja boje i izrade kalupa može se prezentirati putem video materijala. U skladu s mogućnostima i kroz projektnu nastavu učenici upoznaju i savremene tehničke mogućnosti štampe, fotografije, fotomontaže i računarske obrade tekstura u programima za animaciju i oblikovanje enterijera. Upoznati osnovne karakteristike fotografskog fokusiranja i ekspozicije.</p>	
<p>A.7.3. Izrađuje originalna i inovativno nadograđuje primjere i predložena idejna rješenja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izdvaja i usklađuje faze kreativnog procesa u vlastitom radu. • Posmatra oblike i pojave izvan ustaljenih modela i shvatanja. • Reinterpretira ideje kroz vlastite kreacije i rekompozicije po zadanom mediju. • Izražava vlastiti senzibilitet i doživljaj kroz kreativan rad. • Prilagođava se učešću u radnoj grupi, prihvata tuđe ideje, analizira prijedloge i učestvuje u zajedničkom procesu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Opisivanje oblika i svjetlosti linearnom šrafurom; • Lazurno, pastuožno, faktura, impasto i tonsko slikanje; • Refleksija svjetlosti i prozirnost površina; • Trodimenzionalnost oblika, reljefne forme; • Tehnike dodavanja i oduzimanja mase u skulpturi (klesanja, modeliranja, utiskivanja), kalup i odljevak; • Unikat, original, otisak, tiraž; • Plan, kadar, fokus u fotografiji i filmu, rakurs; • Vizuelno komuniciranje, dekorativne površine. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici se podstiču na istraživanje tehničkih karakteristika, na variranje intenziteta linije i boje s ciljem opisivanja i stvaranja likovne vrijednosti. Primjer je faktura kao rukopis umjetnika i kao način naglašavanja dinamičnosti u kompoziciji, utisak pokreta i raspoloženja. Tehnikom frotadža i utiskivanja površina/formi u meke skulptorske materijale učenici istražuju samostalnost likovne forme oslobođene imitativnosti. Nastavnici mogu, u skladu s mogućnostima, prirediti prezentaciju računarskih grafičkih programa za obradu fotografija, oblikovanje virtuelnog prostora i video sadržaja. Programi za uređenje enterijera omogućavaju variranje tekstura i uočavanje karakteristika i kontrasta. Kroz izradu „inspirativne table“ s primjerima realnih i printanih materijala istraživati i oblikovati teksturalne površine.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.7.1. Analizira različite vizuelne i likovne sadržaje povezujući likovni jezik s vlastitim radom, doživljajem i svakodnevnim iskustvima.	<ul style="list-style-type: none"> • Koristi odgovarajuću likovnu terminologiju/likovni jezik u opisu vlastitog rada i odabranih umjetničkih i vizuelnih primjera. • Opisuje umjetnička djela prema uočenim karakteristikama (tema, motiv, materijal, elementi i odnosi). • Istraživački posmatra vizuelne i likovne sadržaje te analizira likovne elemente i principe. • Primjenjuje osnove vizuelne pismenosti u svakodnevnom životu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, skulptura, arhitektura, urbanizam; • Grafički i industrijski dizajn, industrijska štampa/tisak; • Film, pozorište/teatar, strip, animacija, kadar, plan; • Scenografija, kostimografija, lutkarstvo; • Računarski efekti u obradi fotografija i filma; • Ostali sadržaji iz bliže okoline, medija i svakodnevnih iskustava. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U trećem obrazovnom ciklusu (od 7. do 9. razreda) učenici se usmjeravaju prema analitičkom istraživanju likovne forme. Nastavnici kroz odabrane primjere predstavljaju faze istraživačkog posmatranja od uočavanja, teme, tehnika, simboličkih sadržaja do analize likovnih vrijednosti, odnosa među likovnim elementima i uočenih likovnih principa. Učenici analiziraju linearne tekstore kao opisne, ali eksperimentiraju s likovnim vrijednostima oslobođenim imitativnosti. Proučavaju tonske i valerske vrijednosti na površinama, ali i oblikuju koristeći lokalni ton i psihološki doživljaj boje i fakture. Uče se posmatrati da se svaki vizuelni sadržaj (detalj) može posmatrati kao kompoziciona cjelina likovnih elemenata. Učenici nakon posmatranja i prikupljanja informacija iznose vlastitu interpretaciju što koriste u kreativnom radu i daljoj analizi likovnih sadržaja.</p>	
B.7.2. Istražuje likovnu umjetnost, djela, izraze te značaj i ulogu kulturno-umjetničkih institucija.	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje i razlikuje likovne, vizuelne i ostale umjetnosti. • Opisuje ulogu kulturnoumjetničkih institucija u društvu na osnovu neposrednog iskustva. • Uočava stilske karakteristike na odabranim umjetničkim djelima, uz podršku.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Umjetnički sadržaji koji su učeniku neposredno dostupni; • Sadržaji se nadovezuju na ključne sadržaje iz segmenta vizuelno mišljenje i pismenost, uz izdvajanje različitih izraza (primjer: film - igrani, animirani, dokumentarni, eksperimentalni...); • Upoznavanje primjera savremene umjetnosti; • Kulturno-umjetničke institucije. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici proširuju znanje o likovnoj i drugim umjetnostima. Uočavaju ulogu likovne umjetnosti u teatru, filmu, operi, scena, svjetlost, kostimi na pozornici, važnost grafičkog dizajna u književnosti, strip, animacija, virtualna stvarnost,... Razgovarati o uočenim likovnim vrijednostima i njihovom značaju u pozorišnoj predstavi. Stilske karakteristike se istražuju u vezi sa oblašću C. Estetika, C konstrukcija, funkcija, ne kroz vrednovanje ocjenom za naučene informacije, već kao primjere koji se koriste u kreativnom radu i rekonstrukciji predloženih idejnih rješenja.</p>	

<p>B.7.3. Analizira umjetnička djela te vlastite i tuđe radove opisujući doživljaj i kritički stav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izražava lični doživljaj i obrazlaže stavove o odabranom likovnom djelu, uz podršku. • Daje kritički osvrt upoređujući likovna djela i vizuelne primjere uspostavljajući kvalitativne odnose. • Istražuje i objašnjava važnost očuvanja djela iz kulturne i umjetničke baštine Bosne i Hercegovine. • Obrazlaže doživljaj i mišljenje o kulturnom događaju.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje u društveni život; • Aktivno sudjelovanje u umjetničkim događajima; • Aktivno izražavanje doživljaja i kritičkog mišljenja; • Uočavanje pozitivnih primjera i kvalitativno vrednovanje estetskih vrijednosti; • Razvoj vještina opažanja i doživljaja vizuelnih sadržaja u svakodnevnom životu. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Ishod se realizira prvenstveno nastavničkom demonstracijom kritičke analize koja kreće od formalnih i sadržajnih elemenata djela, stilskih i izražajnih vrijednosti te interpretaciju doživljaja učeničkog rada i umjetničkog djela. Učenici se podstiču da izraze lični doživljaj predstavljenog djela te da razviju kritički stav i obrazlože ga adekvatnim likovnim jezikom, na argumentovan način oslobođen stereotipa i predrasuda. Učenici samoprocjenjuju vlastite i tuđe rezultate uspostavljajući objektivne kvalitativne kriterije prema početnoj ideji, rješavanju poteškoća, upornosti, reverzibilnosti u radu i konačnom rezultatu.</p>	
<p>Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija</p>	
<p>Ishod učenja</p>	<p>Razrada ishoda</p>
<p>C.7.1. Istražuje primjere te na osnovu iskustava opisuje odnos funkcije i estetike u arhitekturi, urbanizmu, dizajnu i vizuelnom komuniciranju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje prostor i analizira odnos funkcionalnosti i estetike u arhitekturi i urbanizmu. • Upoređuje odnos funkcionalnosti i estetike na odabranim primjerima upotrebnih predmeta, primjenjujući stečeno znanje u svom radu. • Objašnjava osobine oblikovanja u grafičkom dizajnu, odnos teksta i slike te ulogu zaštitnog znaka. • Opisuje značaj likovnog oblikovanja vizuelnih znakova u komuniciranju odgovarajuće poruke primjenjujući stečeno znanje u svom radu.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Materijali i površine u arhitekturi; • Odnos enterijera i eksterijera; • Prisutnost dekorativnih površina u arhitekturi i dizajnu upotrebnih (funkcionalnih) predmeta; • Materijali u tradicionalnom i savremenom graditeljstvu; • Mogućnosti oblikovanja u savremenim graditeljskim materijalima; • Industrijski/produkt dizajn, modni dizajn i dizajn namještaja; • Logo, grafički znak, ambalaža, knjiga grafičkih standarda. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Preporučeni sadržaji se realiziraju uz ishode i likovne pojmove koje učenici obrađuju kroz kreativan rad te se tako i vrednuju. Primjeri i pojmovi kojima se istražuje funkcionalnost i estetika se obrađuju kao podsticaj za samostalan i grupni rad. Nastavnici podstiču uočavanje materijala i površina u enterijeru i eksterijeru (primjer mogu biti materijali kojima se pokriva krov i njihova funkcionalna i estetska uloga), kao i proučavanje funkcionalnosti tekstura u oblikovanju upotrebnih predmeta. Teme se mogu realizirati i kao projektni zadaci prikupljanja i prezentacije istraživanja u neposrednoj okolini. Analizom štampanih publikacija upoznajemo važnost kvalitetnog vizuelnog oblikovanja informacija. Preporučuje se posjeta štampariji/tiskari s ciljem razumijevanja miješanja boja u industrijskoj grafici.</p>	
<p>C.7.2. Objašnjava važnost likovne umjetnosti kao oblika izražavanja i komunikacije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje značaj likovne umjetnosti kao oblika izražavanja misli, ideja i osjećaja te istražuje kriterije za interpretaciju i vredovanje umjetničkog djela, uz podršku. • Analizira na koji način stilske i sadržajne karakteristike umjetničkog djela doprinose interpretaciji i doživljaju. • Istražuje načine prenošenja i razumijevanja poruke u vizuelnom komuniciranju. • Proučava ulogu vizuelnog komuniciranja u svakodnevnom životu.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Estetski doživljaj, inspiracija; • Izražavanje, ideja, poruka, asocijacija; • Emocija, simbol, arabeska; • Komunikacija, poruka, izražavanje, doživljaj, interpretacija; • Razlika između vizuelnog komuniciranja i doživljaja umjetničkog djela; • Filmska umjetnost. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u kombinaciji sa ishodima A.7.1. i A.7.2. Učenici razlikuju i objašnjavaju poruku u vizuelnom komuniciranju i interpretaciju i doživljaj u umjetnosti. Preporučuje se istraživanje likovne umjetnosti i postupaka u multimedijalnim umjetnostima (film, scenografija, kostimografija, dekoracija, teatar, lutkarstvo,...). Simboličko značenje likovnih elemenata u oblikovanju prostora. Upoznavanje s primjerima značajnih djela i umjetnika iz kulturne baštine pokazuje značaj umjetnosti u oblikovanju identiteta kao autentičnog doprinosa povezivanju s drugim kulturama i ljudima kroz vrijeme i prostor. Jezik umjetnosti je univerzalan kao što je i bosanskohercegovački identitet oblikovan kroz miješanje i prožimanje različitih identiteta (multikulturalnost i interkulturalnost).</p>	
<p>C.7.3. Istražuje ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u društvu, važnost kulturne baštine te procjenjuje odnose likovne umjetnosti i društva.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje značenje likovne umjetnosti i umjetnika u različitim društvima i kulturama povezujući ih sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta. • Opisuje svojim riječima uticaj kulturne baštine na vlastiti identitet. • Izražava lični odnos prema umjetničkom izrazu.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.3.1. UMP 3.3.2. UMP 3.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Iskustvo i doživljaj nakon posjete likovnoj izložbi; • Učešće u organizovanim aktivnostima u galeriji ili muzeju i kritički osvrt nakon posjete kulturnom događaju; • Organizacija školskih izložbi, kulturnih priredbi, likovni konkursi, radionice animacije i filma; • Razgovor o arhitektonskim i urbanističkim primjerima iz neposredne okoline. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda

Ishod se realizira u skladu s mogućnostima i prilikama za upoznavanje važnosti uloge umjetnosti i umjetnika u društvu i u saradnji s umjetnicima i kulturnim institucijama. Važno je organizovanje posjeta kulturnim manifestacijama. Učenici organizuju razredne i školske izložbe na odabrane teme preuzimajući ulogu žirija, promotora, organizatora, publike, aukcije, pisca izvještaja za izložbe, kritičara,... U nastavi historije, između ostalih, učenici obrađuju sadržaje iz bizantijske, islamske i Ishod se realizira u skladu s mogućnostima i prilikama za upoznavanje važnosti uloge umjetnosti i umjetnika u društvu i u saradnji s umjetnicima i kulturnim institucijama. Važno je organizovanje posjeta kulturnim manifestacijama. Učenici organizuju razredne i školske izložbe na odabrane teme preuzimajući ulogu žirija, promotora, organizatora, publike, aukcije, pisca izvještaja za izložbe, kritičara... U nastavi historije, između ostalih, učenici obrađuju sadržaje iz bizantijske, islamske i romaničko-gotičke, te srednjovjekovne bosanske kulture. Kroz zajedničke projekte, istraživanja, posjete sakralnim objektima i drugim kulturno-historijskim spomenicima učenici mogu uočavati ulogu umjetnika, osnovne stilske razlike, sličnosti i međusobne uticaje među različitim kulturama s ciljem prihvatanja i poštovanja kulturnih različitosti.

8. razred osnovne škole /35 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.8.1. Istražuje likovne elemente i principe likovne forme pri radu i posmatranju odabranih umjetničkih djela.	<ul style="list-style-type: none"> Istražuje likovna izražajna sredstva i principe likovne forme u vlastitom i tuđem kreativnom radu te u odabranim umjetničkim djelima. Analizira likovne principe u odabranim umjetničkim djelima i na primjerima u neposrednom okruženju. Kreira likovne cjeline u skladu s postavljenim likovnim problemom. Demonstrira vještine likovnog predstavljanja iluzije prostora linijom i bojom. Prepoznaje dominaciju, ritam i proporciju u likovnoj kompoziciji.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> Linija - linearna/geometrijska perspektiva, očište/nedogled perspektiva s jednim, dva i tri očišta), linija horizonta, ptičja žablja perspektiva, optička varka; Boja - tonska gradacija i modelacija, koloristička modulacija, zračna i koloristička perspektiva; Ploha - odnosi među plohama; Površina - ritam površine, privid volumena na ravni; Zlatni rez, optička ravnoteža; Simetrija, asimetrija, ritam, proporcija, gradacija, repeticija, varijacija. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odabiru navedene i druge materijale i tehnike ukoliko mogu poslužiti u realizaciji ishoda. Predlaže se podučavanje demonstracijom o linearnoj perspektivi s jednim i dva očišta. Perspektiva s tri očišta, ptičja i žablja se mogu obrađivati analizom fotografija i uglova snimanja (rakursa). Pri analizi učeničkih radova na odgovarajućim primjerima ukazivati na optičku ravnotežu, zlatni rez i proporcije kao intuitivni učenički osjećaj za harmonične odnose likovnih elemenata i principa. Pri posmatranju filmova i video sadržaja usmjeriti pažnju na uglove snimanja, planove i dužinu trajanja kadrova te na utisak ritma u filmu i pokret kamere u kadru. Preporučuje se, uz ostale predmete, posebna korelacija sa nastavnim temama iz geometrije i prostornog predstavljanja iz predmeta Matematika, Tehnička kultura i Informatika.</p>	
A.8.2. Inventivno upotrebljava likovne medije, tehnike i alate u kreativnom oblikovanju.	<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentiše s likovnim medijima, tehnikama i alatima istražujući njihove mogućnosti i vlastiti izraz. Analizira formalne karakteristike na primjerima odabranih umjetničkih djela. Povezuje usvojeno znanje o likovnim materijalima, tehnikama i alatima sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta te iskustvima iz svakodnevnice. Stvara iluziju prostora promjenom intenziteta linije. Istražuje fotografske uglove snimanja i kadriranje.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, flomaster, lavirani tuš i pero, srebrenka; • Slikarstvo: akvarel, gvaš, tempera, uljani pasteli, akril; • Grafika: kolografija, suha igla, monotipija; • Prostorno oblikovanje: glina, žica, kaširani papir, karton, ambalaža, drvo; • Fotografija, alati za digitalnu obradu fotografije, foto-strip; • Video snimak, montaža i interval - dužina kadra; • Vektorska i rasterska računarska grafika; • Slikanje sprejevima, airbrush, mural, zgrafito; • Mobil, pokret u skulpturi. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici se podstiču da u odgovarajućim zadacima samostalno biraju likovne tehnike i kombinuju ih. Preporučuje se slikanje akvarel tehnikom "mokro na mokro" da se istraži promjena intenziteta boje. Kolorističku perspektivu oblikovati špahtlama i debljim kistovima da se istakne prostorni utisak čistih boja. Sadržaji poput visoke štampe mogu se istraživati putem video materijala ukoliko ne postoji mogućnost izvedbe grafičkog otiska. U skulpturalnom oblikovanju preporučuje se izrada stilizirane glinene figure ili karikaturnog poprsja uz upotrebu žičano armiranog nosača. Primjeri ulične umjetnosti i mobil skulptura mogu se obrađivati i u formi prezentacija. Učenici mogu raditi u parovima i grupama pri upotrebi savremenih tehnologija ukoliko to zahtijevaju tehnička ograničenja.</p>	
<p>A.8.3. Proizvodi originalna i inovativno nadograđuje predložena idejna rješenja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Posmatra vizuelne i druge sadržaje izvan ustaljenih modela i shvatanja. • Izražava vlastiti senzibilitet i doživljaj kroz kreativan rad. • Izdvaja i usklađuje faze stvaralačkog procesa u vlastitom radu. • Reinterpretira ideje i forme kroz vlastite kreacije i rekompozicije. • Saraduje u radnoj grupi, prihvata tuđe ideje, analizira prijedloge i učestvuje u zajedničkom procesu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Intenzitet linije i boje, oblikovanje iluzije volumena šrafitiranjem, prostorni utisak boje; • Gusto, rijetko, hrapavo, glatko, lazurno, pastuozno; • Poentilizam/divizionizam; • Prozirnost i refleksija; • Plan, kadar u fotografiji i filmu, rakurs; • Diptih, triptih i poliptih; • Iluzija prostora na likovnoj površini i u digitalnim medijima; • Virtuelnoj stvarnosti; • Figura u prostoru; • Stop-animacija. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici se podstiču na istraživanje tehničkih karakteristika, na variranje intenziteta linije i boje s ciljem opisivanja i stvaranja iluzije prostora na površini, ali i samostalne likovne vrijednosti. Primjer je istraživanje zračne i kolorističke perspektive, tonske gradacije i kolorističke modulacije kao načina kolorističkog predstavljanja prostora, ali i isticanja i naglašavanja likovnih vrijednosti: ritma, fakture i harmonije. Nastavnici podstiču istraživanje optičkih varki kao percepcije dvije suprotstavljene vizuelne informacije. Kao primjere traganja za novim izrazima u umjetnosti nastavnici mogu prezentovati inovaciju impresionističkog slikarstva u odnosu na dotadašnju likovnu tradiciju.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.8.1. Percipira različite vizuelne i likovne sadržaje povezujući likovni jezik s vlastitim radom, doživljajem i svakodnevnim iskustvom.	<ul style="list-style-type: none"> • Koristi odgovarajuću likovnu terminologiju/likovni jezik u opisu vlastitog rada te odabranih umjetničkih i vizuelnih primjera. • Istraživački posmatra vizuelne i likovne sadržaje analizirajući likovne elemente i principe. • Primjenjuje vizuelnu pismenost u opisivanju svakodnevnih iskustava te vlastitom kreativnom razvoju. • Opisuje umjetnička djela po fazama prema učenim karakteristikama (tema, motiv, materijal, elementi i odnosi).
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež, slika, grafika, skulptura, arhitektura, urbanizam; • Grafički i industrijski dizajn; • Film, pozorište/teatar, strip, kadar, plan; • Scenografija, kostimografija; • Statua, bista/poprsje, torzo; • Samostalno istraživanje umjetničkog djela; • Računarski efekti u obradi digitalnih likovnih sadržaja. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>U ovom uzrastu učenici ovladavaju apstraktnim mišljenjem i podstiču se da u neposrednom posmatranju opisuju djelo koristeći se istraživačkim fazama određujući formalne i sadržajne vrijednosti djela. Učenici nakon posmatranja i prikupljanja informacija iznose vlastitu interpretaciju što koriste u vlastitom radu te analizi vlastitih i radova drugih učenika. Nastavnici usmjeravaju učenike da na primjerima iz svakodnevnog života uočavaju likovne principe. Posebno je preporučljivo istraživanje ritma, dominacije i proporcija u arhitekturi (grčki hram, Opera u Sidneyu, Višegradska ćuprija, Arslanagića most u Trebinju,...).</p>	
B.8.2. Istražuje likovnu umjetnost, djela i umjetničke izraze, te značaj i ulogu kulturnumjetničkih institucija.	<ul style="list-style-type: none"> • Analizira različite oblike likovnih i vizualnih umjetnosti. • Istražuje povezanost tehnike i materijala s doživljajem umjetničkog djela. • Objašnjava ulogu različitih kulturnumjetničkih institucija u društvu na osnovu neposrednog iskustva. • Opisuje glavne stilske karakteristike na odabranim umjetničkim djelima, uz podršku. • Izdvaja likovne cjeline pomoću računarskih grafičkih programa za obradu digitalnih fotografija, uz podršku.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.4.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Načini perspektivnog prikazivanja; • Naturalizam, idealizam, karikatura, groteska; • Znak, simbol, metafora; • Plakat, tipografija, odnos slike i teksta; • Vrste filma - igrani, dokumentarni, animirani, eksperimentalni... • Fotografija, pozitiv i negativ, stopanimacija; • Proporcije ljudskog tijela; • Proporcija u arhitekturi, odnosi vanjskog i unutrašnjeg prostora, prostorne kompozicije • Geografske i stilske odlike. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u učionici i neposrednim posmatranjem umjetničkih djela i primjera vizuelne kulture u javnom prostoru i u kulturnoumjetničkim institucijama. Kod proučavanja stilskih karakteristika nastavnici prezentiraju kanone predstavljanja ljudske figure (egipatski, grčki, Leonardov...) i vrste perspektivnog prikaza u različitim kulturama. Učenici mogu samostalno istraživati djelo, umjetnika, vrijeme nastanka i vlastiti doživljaj (preporuka: umjetnici impresionizma i postimpresionizma). Učenici uočavaju kadar i plan u fotografiji kao i kadar i plan u filmu i animaciji.</p>	
<p>B.8.3. Analizira umjetnička djela izražavajući kritički stav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obrazlaže stavove o odabranom likovnom djelu, zasnovane na cjelovitoj analizi. • Daje kritički osvrt upoređujući učeničke radove, umjetnička djela i vizuelne primjere uspostavljajući kvalitativne odnose. • Argumentuje važnost kulturne baštine osnovane na cjelovitoj analizi zadanih primjera bosanskohercegovačke kulturne i umjetničke baštine. • Demonstrira kulturu posjećivanja izložbi i kulturnih događaja bilježeći lični utisak.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.4.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje u društveni kulturni život; • Aktivno sudjelovanje u umjetničkim događajima; • Izražavanje doživljaja i kritičkog mišljenja; • Faze istraživanja umjetničkog djela; • Uočavanje pozitivnih primjera i kvalitativno vrednovanje estetskih vrijednosti; • Razvoj vještina opažanja i doživljaja vizuelnih sadržaja u svakodnevnom životu. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira prvenstveno nastavničkom demonstracijom kritičke analize koja kreće od formalnih i sadržajnih elemenata djela, stilskih i izražajnih vrijednosti te interpretaciju doživljaja učeničkog rada i umjetničkog djela. Učenici se podstiču da izraze lični doživljaj predstavljenog djela te da razvijaju kritički stav i obrazlažu ga adekvatnom likovnom terminologijom. Učenici samoprocjenjuju postignuća i definišu vlastiti identitet u kontekstu vremena i društvenih odnosa u pozitivnom okruženju kao aktivni učesnici radnog procesa i kulturnog života. Proširivati znanja o slikarskim žanrovima (pejzaž, mrtva priroda, portret, historijske scene, sakralne teme, fantastika,...).</p>	

Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
<p>C.8.1. Istražuje primjere i na osnovu iskustava opisuje odnos funkcije i estetike u arhitekturi, urbanizmu, dizajnu i vizuelnom komuniciranju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje prostor i analizira međuodnos funkcionalnosti i estetike u arhitekturi i urbanizmu. • Analizira međuodnos funkcionalnosti i estetike na odabranim primjerima upotrebnih predmeta, primjenjujući stečeno znanje u svom radu. • Utvrđuje uticaj likovnog oblikovanja vizuelnih znakova u komuniciranju odgovarajuće poruke primjenjujući stečeno znanje o grafičkom dizajnu u svom radu. • Upoređuje jasnost grafičkog prikaza, odnos teksta i slike te ulogu tipografije. • Analizira primjere prenošenja vizuelnih poruka u savremenom kontekstu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Svjetlost, boja, materijal i površine u arhitekturi; • Odnos oblikovanog prostora i čovjeka u kontekstu namjene, sadržaja i doživljaja; • Funkcionalnost u industrijskom dizajnu, Le Corbusierovi moduli, proporcija i estetika; • Mogućnosti oblikovanja u savremenim graditeljskim materijalima; • Klasični i savremeni materijali, površine i načini obrade u oblikovanju upotrebnih predmeta; Tekstilni dizajn, dekorativne površine; Plakat, grafički znak, pismo, tipografija. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Preporučeni sadržaji za ovaj ishod učenja se realiziraju i kroz ishode iz oblasti A. Kreativnost i produkcija, tj. kroz likovne pojmove koje učenici usvajaju, pa se shodno tome i vrednuju. Primjeri i pojmovi kojima se istražuje funkcionalnost i estetika se obrađuju kao podsticaj za samostalan i grupni rad. Teme se mogu realizirati i kao projektni zadaci prikupljanja i prezentacije istraživanja u neposrednoj okolini. Preporučuje se upoznavanje s historijatom plakata od Toulous-Lautreca do danas, npr. pozorišni plakati, plakati bosanskohercegovačkih filmova,... Analizom sadržaja u udžbenicima, novinama, internet sadržajima i televizijskim programima, istražujemo prisutnost vizuelno oblikovanih informacija grafičkih prikaza, dijagrama, piktograma,... Istraživati primjere ulične umjetnosti (grafiti, murali,...) - kao i estetsko obogaćenje i vizuelno zagađenje u neposrednom okruženju.</p>	
<p>C.8.2. Utvrđuje važnost likovne umjetnosti kao oblika izražavanja i komunikacije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Proučava značaj likovne umjetnosti kao oblika izražavanja, interpretacije i doživljaja te istražuje kriterije za interpretaciju i vredovanje umjetničkog djela, uz podršku. • Analizira na koji način stilske i sadržajne karakteristike doprinose estetskom rezultatu, interpretaciji i doživljaju. • Istražuje načine na koje likovni elementi i principi doprinose prenošenju i razumijevanju poruke u vizuelnom komuniciranju. • Opisuje ulogu vizuelnih znakova u komuniciranju odgovarajuće poruke te primjenjuje stečena znanja u kreativnom radu. • Proučava načine vizuelnog komuniciranja u savremenim vizuelnim izrazima (film, spot, video rad, animacija).
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Izražavanje, doživljaj, interpretacija; • Komunikacija, poruka; • Razlika između vizuelnog komuniciranja i doživljaja umjetničkog djela; • Promjena perspektive i proporcije u cilju naglašavanja doživljaja; • Odnos likovne vrijednosti i informacije u oblikovanju plakata; • Uloga skulpturalnih oblika i dekoracije u arhitekturi; • Film: igrani, dokumentarni, eksperimentalni,... 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici komparacijom linearne/matematičke i kolorističke perspektive ukazuju na različite likovne pristupe realističnog i interpretativnog prikaza. Razgovarati o tome kako deformacija realnog izgleda (karikaturalno ili groteskno) oblikuje percepciju i doživljaj djela. Podsticati istraživanje kako ugao fotografisanja pojačava interakciju i doživljaj. Razgovarati o doživljaju prostora u arhitekturi (uporediti gotiku i renesansu), primjere monumentalnih građevina i skulptura, ulogu likovne umjetnosti i dekoracije u sakralnim objektima... Uz upoznavanje različitih filmskih formi, učenici se mogu upoznati s primjerima umjetničkih animiranih filmova. Analizu umjetničkih djela i primjere kulturne baštine povezivati sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta.</p>	

<p>C.8.3. Utvrđuje ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u društvu, važnost kulturne baštine te procjenjuje odnose likovne umjetnosti i društva.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Proučava ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u različitim društvima i kulturama. • Objašnjava uticaj historijskih i društvenih okolnosti na likovno stvaralaštvo na odabranim likovnim djelima. • Interpretira umjetnička djela u kontekstu poznatih društvenih uslova. • Opisuje uticaj kulturne baštine na vlastiti identitet. • Izražava lični doživljaj umjetničkog djela.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.3.1. UMP 3.3.2. UMP 3.3.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Iskustvo i doživljaj nakon prisustva otvorenju likovne izložbe; • Učešće u organizovanim aktivnostima u galeriji ili muzeju i kritički osvrt nakon posjete kulturnom događaju; • Organizacija školskih izložbi, kulturnih priredbi, likovni konkursi, radionice animacije i filma; • Kritički stav o arhitektonskim i urbanističkim primjerima iz neposredne okoline; • Samopouzdanje, kritičnost, samosvijest. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Ishod se realizira u skladu s mogućnostima i prilikama za shvatanje uloge umjetnosti i umjetnika u društvu i u saradnji s umjetnicima i kulturnim institucijama. Važno je organizovanje posjeta otvorenjima kulturnih manifestacija. Učenici organizuju razredne i školske izložbe na odabrane teme preuzimajući ulogu žirija, promotora, organizatora, publike, pisca izvještaja za izložbe, kritičara... Kod proučavanja historijskih, stilskih i društvenih okolnosti preporučuje se upoznavanje s djelima i umjetnicima iz razdoblja renesanse: Brunelleschi, Leonardo i Michelangelo, komparacija stilskih karakteristika renesansne i barokne arhitekture; za vizuelno komuniciranje - plakati Henri de Toulouse-Lautreca; interpretacija i doživljaj Impresija, Claude Monet (korelacija s nastavnim sadržajima iz predmeta Historija). Preporučeni likovni primjeri: Atinska škola Raffaello, Mona Lisa, Vitruvijev čovjek - Leonardo, Voćnjak Andre Derain, Planina sv. Viktor - Paul Cezane.</p>	

9. razred osnovne škole /34 nastavna sata godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.9.1. Analizira i procjenjuje likovne elemente i likovne principe u vlastitom i tuđem radu i umjetničkim djelima.	<ul style="list-style-type: none"> • Analizira likovna elemente i principe likovne forme na likovnim djelima i u okruženju. • Ocjenjuje likovne principe u vlastitom i tuđem radu, u odabranim umjetničkim djelima i na primjerima vizuelnog izražavanja. • Utvrđuje jedinstvo likovnih elemenata i principa u likovnoj kompoziciji. • Oblikuje likovne površine prvenstveno polazeći od likovnih principa. • Kreira površine i volumene kao jedinstvene i harmonične likovne kompozicije.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Linija u likovnom kontekstu, linearne teksture, linearna harmonija; • Boja - fizička osobina svjetlosti, kombinacije boja (sklad boja); • Koloristički kontrast (boja prema boji, svijetlo-tamno, toplo-hladno, komplementarnost, simultani kontrast, kontrasti kvantiteta i kvaliteta); • Ploha - harmonični odnosi crnih i bijelih ploha (forma i antiforma), dekorativne plohe; • Površina - faktura kao rukopis umjetnika; • Masa i prostor – kontrasti u skulpturi, arhitektonski i urbanistički kontrasti; • Harmonija, ritam i ravnoteža, simetrija i asimetrija, statično i dinamično u plohi i prostoru; • Vrste kompozicija po smjeru i obliku. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici u 9. razredu zaokružuju i sumiraju stečena znanja i vještine u jednu cjelinu. Pri istraživanju harmonije kao likovnog elementa u linearnim i kolorističkim odnosima naglasak je na relaciji isto-slično-različito. Likovna kompozicija nije više samo raspored likovnih elemenata unutar umjetničkog djela nego ona predstavlja odnos tih elemenata upotrijebljenih da kod posmatrača proizvedu emocionalnu i intelektualnu reakciju kao i estetski doživljaj likovnog djela. Podsticati shvatanje umjetnosti kao originalnosti, ideje, humanističkih vrijednosti, slobodnog izražavanja i progresivnosti. Nastava će se najbolje realizirati uz zadavanje vizuelnih prezentacija i učeničkih projekata za samostalan i grupni rad. Kreativni rad treba da sadrži kompleksne zadatke, poticati divergentno mišljenje, percepciju i interpretaciju.</p>	
A.9.2. Istražuje i kombinuje likovne medije, tehnike i alate u likovnom izražavanju.	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentiše s medijima, tehnikama i alatima. • Obrazlaže odabir medija, tehnike i alata u vlastitom likovnom izrazu. • Procjenjuje odnos izražajnih osobina likovne tehnike s formalnim i stilskim karakteristikama na primjerima odabranih umjetničkih djela. • Povezuje usvojeno znanje o likovnim materijalima, tehnikama i alatima sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta s iskustvima iz svakodnevnice. • Istražuje savremene likovne medije.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Crtež: olovka, ugljen, lavirani tuš i pero; • Slikarstvo: akvarel, gvaš, tempera, akril, uljane boje, foto-kolaž; • Grafika: monotipija, kolografija, računarska grafika; • Prostorno oblikovanje: glina, žica, kaširani papir, karton, ambalaža, gips, jednodijelni kalup; • Fotografija, alati za digitalnu obradu fotografije, film; • Primjena 3D printera u umjetnosti i oblikovanju upotrebnih predmeta. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici odabiru navedene i druge materijale i tehnike ukoliko mogu poslužiti u realizaciji ishoda. Učenici samostalno odabiru tehniku za izradu crteža ili slike uz obrazlaganje razloga za određenu tehniku u odnosu na tematski i likovni zadatak. Važno je da se učenici upoznaju sa primjerima kombinovanih tehnika u asamblažu, pop-artu i enformelu. U oblasti grafike, ukoliko je moguće, učenici istražuju primjere kombinovanih grafičkih tehnika. Teme iz oblasti fotografije i filma se obrađuju u skladu s mogućnostima i kroz projektnu nastavu. Preporučuje se osmišljavanje tematskih zadataka iz fotografije i oblikovanje digitalnih fotokolaža. Poželjno je da se učenici neposredno ili preko video prezentacije upoznaju s mogućnostima 3D printera.</p>	
<p>A.9.3. Proizvodi originalna i inovativno nadograđuje predložena idejna rješenja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Posmatra oblike i pojave izvan ustaljenih modela i shvatanja. • Izražava vlastiti doživljaj kroz kreativan rad. Izdvaja i usklađuje faze stvaralačkog procesa u vlastitom radu. • Reinterpretira ideje kroz vlastite kreacije. • Aktivno učestvuje u radnoj grupi, prihvata tuđe ideje, analizira prijedloge i učestvuje u zajedničkom procesu.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Izražajne osobine crtaćih tehnika; • Hromatski raspon i gama boje (dominacija tona na slici); • Valerski interval i valerski ključ; • Psihološko djelovanje linija, boja i ploha; • Realne i fantastične površine, mikro i makro površine; • Volumen kao trag kretanja linije i plohe; • Linija, boja i ploha u prostoru; • Svjetlost u prostoru. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici podstiču slobodno izražavanje i istraživanje. U 9. razredu češće možemo podsticati slobodan odabir i kombinovanje tehnika. Važno je da učenici objašnjavaju odabir tehnike i željeni rezultat. Kreativan rad, kombinovanje i reinterpretacija odvijaju se kroz cijeli radni proces. Učenici se usmjeravaju na predložene sadržaje i druge ideje, motive i tehnike ukoliko nastavnici procijene da razvijaju originalnost. Kao podsticaj za umjetnički eksperiment mogu poslužiti odabrani primjeri umjetničkih djela iz enformela i akcionog slikarstva. Kroz kinetički eksperiment istraživati i u prostornom oblikovanju prikazati utisak volumena koji nastaje rotacijom linije i plohe. Ukoliko postoji potreba i tehničke mogućnosti to uslovljavaju učenici mogu raditi u grupama posebno pri upotrebi računarskih tehnologija i kod snimanja kratkih filmova.</p>	

Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.9.1. Percipira vizuelne sadržaje koristeći likovni jezik u kreativnom i verbalnom izražavanju.	<ul style="list-style-type: none"> Istražuje različite vizuelne i likovne sadržaje opisujući tehničke, formalne i sadržajne osobine. Upotrebljava odgovarajuću likovnu terminologiju u opisu odabranih umjetničkih i vizuelnih primjera. Demonstrira vizuelnu pismenost u opisivanju vlastitog rada i svakodnevnih iskustava. Izdvaja umjetničko djelo od drugih vizuelnih sadržaja. Istražuje primjere i mogućnosti savremenih tehnologija u likovnom izražavanju.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> Crtež, slikarstvo, grafika, skulptura; Primijenjena umjetnost, grafički i produkt dizajn; Arhitektura, urbanizam; Film, fotografija, strip, animacija; Ulična umjetnost, mural, grafit; Performance, asamblaž, mobil, instalacija, land art, body art, softver art,... 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici istražuju različite oblike likovne umjetnosti, vizuelnog komuniciranja i dizajna te upoznaju primjere savremenih likovnih izraza. Učenici neposredno istražuju umjetnička djela (u kulturnoj instituciji, slikarski atelje, spomenik u javnom prostoru) i opisuju djelo izdvajajući formalne i sadržajne osobine. Samostalno prikupljaju informacije o odabranom umjetniku i djelu. Iznose vlastitu interpretaciju što upotrebljavaju u vlastitom radu i analizi vlastitih i radova drugih učenika. Nastavnici koriste odabrane primjere da podstiču učeničko razumijevanje likovnog jezika, metafora, asocijacija, uloge podsvijesti i kritičkog razmišljanja. Pošto se iz nastavnog predmeta Historija proučava razdoblje 20. stoljeća, preporučuje se upoznavanje s djelima iz ekspresionizma, kubizma, nadrealizma,...,kao primjerima za vježbanje kreativnog divergentnog mišljenja i otkrivanje slojeva značenja uz podršku nastavnika. Primjeri savremenih likovnih izraza se obrađuju u skladu s mogućnostima i kao informacija o umjetničkim tendencijama, a ne kao obavezni sadržaji.</p>	
B.9.2. Istražuje likovnu umjetnost, djela, značaj i ulogu kulturno-umjetničkih institucija.	<ul style="list-style-type: none"> Analizira različite oblike likovnih i vizualnih umjetnosti. Prosuduje ulogu različitih kulturnoumjetničkih institucija u društvu na osnovu neposrednog iskustva. Opisuje glavne stilske karakteristike na njemu poznatim umjetničkim djelima, uz podršku. Primjenjuje osnovno znanje o teoriji umjetnosti u istraživanju umjetničkih djela, uz podršku.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.4.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> Klasične i savremene likovne discipline; Kulturno-umjetničke institucije i načini predstavljanja djela iz historije umjetnosti i savremenog doba; Odnos sadržaja i forme u različitim umjetničkim pravcima; Moderni umjetnički pravci, razvoj fotografije, umjetnost happeninga; Razvoj apstrakcije i njene osobine. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u učionici i neposrednim posmatranjem umjetničkih djela i primjera vizuelne kulture u javnom prostoru i u kulturnoumjetničkim institucijama. Istražiti rad i život poznatih umjetnika kroz samostalne učeničke projekte. Učenici mogu samostalno istraživati djelo, umjetnika, vrijeme nastanka i vlastiti doživljaj (preporuka: umjetnici moderne u arhitekturi i slikarstvu, apstraktno slikarstvo). Razvija se spoznaja da su umjetnici „uvijek ispred svoga vremena“ te kroz tu prizmu naglasiti značaj umjetnosti u društvima. Sve razvijene demokratske zemlje podržavaju i brinu se o materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini te o stvaraocima savremene umjetnosti. Uz ishode iz Oblasti A. Kreativnost i produkcija, tj. sadržaje vezane za Likovne medije i tehnike, učenik istražuje računarsku grafiku i animaciju, u skladu s materijalnim mogućnostima nastave.</p>	
<p>B.9.3. Analizira umjetnička djela izražavajući kritički stav, upoređuje i vrednuje vlastiti i tuđi rad promišljajući odnose ideje i konačne realizacije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izražava lični stav o odabranom likovnom djelu, iznoseći argumentaciju. • Analizira vlastiti i tuđi rad upoređujući kvalitativne odnose. • Ispituje likovne vrijednosti vizuelnih sadržaja u neposrednom okruženju. • Proučava značaj kulturne i umjetničke baštine i argumentuje važnost njenog proučavanja i očuvanja. • Demonstrira kulturu posjeta izložbama i kulturnim događajima bilježeći lični utisak.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Redefinicija, apstrakcija; • Komunikacija, poruka, percepcija; • Izražavanje, doživljaj, interpretacija, reinterpetacija; • Kultura i supkultura; • Poliperspektiva; • Kič, vizuelno zagađenje, reklama, mediji. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici se podstiču da izraze lični doživljaj predstavljenog djela te da razvijaju kritički stav i obrazlažu ga adekvatnom likovnom terminologijom. Nastavnici uspostavljaju kriterije za analizu i procjenjivanje određenih likovnih zadataka. Naglasak je na likovnom izrazu i usklađenosti tehnike i likovnih principa sa željenim utiskom likovne kompozicije. Učenike se podstiče na samostalno izražavanje, vrednovanje i samovrednovanje uz naglasak da se o ukusima vrijedi i treba raspravljati - na demokratski i argumentovan način. Učenici oblikuju lični identitet i likovni izraz u kontekstu vremena i društvenom okruženju. Prepoznaju vrijedno od ne vrijednog, kič od umjetničkog djela, razumiju pojam vizuelnog zagađenja i njegov štetan uticaj. Učenicima se sugerira da se vizuelno zagađenje ne dešava samo na medijskim sredstvima (štampanim i digitalnim), nego se dešava i u grafičkom i industrijskom oblikovanju, arhitekturi i vizuelnim sredstvima komuniciranja.</p>	

Oblast: C/ Estetika, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.9.1. Istražuje i utvrđuje važnost funkcije i estetike u arhitekturi, urbanizmu, dizajnu i vizuelnom komuniciranju.	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje prostor te analizira funkcionalnost i estetiku u arhitekturi i urbanizmu. • Predlaže ideje za preoblikovanje u neposrednom urbanom okruženju nakon analize i izdvajanja uočenih nedostataka. • Analizira funkcionalnost i estetiku na odabranim primjerima upotrebnih predmeta. • Procjenjuje uticaj likovnog oblikovanja vizualnih znakova u komuniciranju poruke primjenjujući stečeno znanje o grafičkom dizajnu u svom radu. • Kreira harmoničan odnos teksta i slike na površini koristeći se računarskim tehnologijama.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Prošlost i sadašnjost, tradicionalni i savremeni materijali; intimno i javno u arhitekturi i urbanizmu; • Uloga ornamenta u modernoj arhitekturi; • Grad kao organizam; • Urbano vizuelno i svjetlosno zagađenje; • Klasični i savremeni materijali, površine i načini obrade u oblikovanju upotrebnih predmeta; • Odnos funkcionalnosti, estetike, ekonomičnosti i ergonomičnosti; • Uloga industrijskog dizajna u savremenom društvu; • Vrijednost industrijskog proizvoda. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod usmjerava na istraživanje, analitičko posmatranje primjera u neposrednom životnom okruženju s ciljem da se na argumentovan način procjenjuju i kritički vrednuju primjeri arhitektonskih i vizuelnih sadržaja. Teme se mogu realizirati i kao projektni zadaci prikupljanja i prezentacije istraživanja u neposrednoj okolini. Preporučuje se uporedna analiza Eiffelovog tornja i željezničkih mostova, ekstravagantnih modnih kolekcija i avangardnih tendencija u arhitekturi i vizuelnom izražavanju. Nastavnici mogu odabrati primjere interpolacije (prožimanja stare i nove arhitekture) s ciljem razumijevanja problema rasta gradova, očuvanja tradicije u savremenom načinu života. Učenici se usmjeravaju da uočavaju arhitektonske kontraste, negativne i pozitivne primjere, da izrade kriterije za vrednovanje funkcionalnih i estetskih kvaliteta u savremenoj arhitekturi. Učenici mogu da opisuju prednosti i mane urbanizacije, primjere socijalne otuđenosti, društvene nejednakosti i ugrožavanja prirodne sredine kao i prednosti reciklaže, zelenih tehnologija, lakše komunikacije i kulturne interakcije.</p>	
C.9.2. Prosuđuje važnost likovne umjetnosti u međuljudskoj interakciji te istražuje kriterije za interpretaciju i vrednovanje umjetničkih djela.	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje kriterije za interpretaciju i vrednovanje umjetničkog djela. • Izražava doživljaj likovnog umjetničkog djela i primjera vizuelnog komuniciranja i povezuje ga s vlastitim iskustvima, osjećajima i stavovima. • Analizira kako likovni elementi umjetničkog djela te njegove stilske i sadržajne karakteristike doprinose interpretaciji, doživljaju i estetskoj vrijednosti. • Izražava i objašnjava doživljaj umjetničkog djela.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Klasične i savremene likovne discipline; • Ekspresivnost, akciono slikarstvo; • Multimedijalne umjetnosti; • Eksperimentalni film, alternativni strip i animacija; Kompozicija, rekompozicija, redefinicija; • Komunikacija, poruka, percepcija; • Konvencija i ekstravagancija, dekoracija; • Izražavanje, doživljaj, interpretacija, reinterpretacija; • Savremeni reklamni mediji, led paneli, hologramske slike. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u kombinaciji sa ishodima B.9.2. i B.9.3. Neposrednim posmatranjem i istraživanjem u javnom prostoru, galerijama i muzejima te u vlastitom i tuđem kreativnom radu učenici analiziraju umjetnička djela i uspostavljaju kriterije za vrednovanje i interpretaciju. Učenici se usmjeravaju da kroz analizu prepoznaju likovne elemente, te odrede relacije kontrasta, dominacije, ritma i harmonije u kompozicijskoj cjelini. Primjeri iz pop-art pravca mogu poslužiti za istraživanje uloge umjetnosti u savremenom potrošačkom društvu (vrijednost, kvalitet, popularnost,...). Preporučuje se da nastavnici u skladu s procjenom mogućnosti i učeničke spremnosti, kroz analizu primjera objasne ideju moderne u umjetnosti kao negiranje tradicionalnih obrazaca, kao i pojam postmoderne kao spajanja različitih stilova, kultura, umjetničkih formi kao i stalno preispitivanje autoriteta, kriterija i identiteta.</p>	
<p>C.9.3. Utvrđuje ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u društvu, važnost kulturne baštine te procjenjuje odnos likovne umjetnosti i društva.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Proučava značenje likovne umjetnosti i umjetnika u prošlosti, različitim kulturama i u savremenom dobu. • Analizira uticaj historijskih i društvenih okolnosti na likovno stvaralaštvo na odabranim likovnim primjerima. • Procjenjuje uticaj kulturne baštine na vlastiti identitet. • Istražuje umjetnička djela i primjere kulturne baštine koristeći se internet stranicama relevantnih institucija. • Istražuje savremene vizuelno-likovne izraze.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.3.1. UMP 3.3.2. UMP 3.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Opis iskustva i doživljaja prisustva otvorenju likovne izložbe; Organizovane aktivnosti u galeriji ili muzeju; • Kritički osvrt nakon posjete kulturnom događaju; • Organizacija školskih izložbi, kulturnih priredbi, likovnim konkursima, radionicama animacije i filma; • Kritički stav o primjerima savremene umjetnosti; • Istraživanje primjere svjetske i nacionalne kulturne baštine u kontekstu vremena i društvenih okolnosti; • Primjeri vizuelnog i svjetlosnog zagađenja u urbanim sredinama i uticaj na čovjeka i okolinu. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u saradnji s umjetnicima i kulturnim institucijama. Rezultati podučavanja u predmetu likovna kultura se procjenjuju i kroz uvid u samostalno učeničko posjećivanje i učešće u školskim i vanškolskim kulturnim manifestacijama. Značaj galerija, muzeja, remek-djela i kulturnih spomenika u kulturnom turizmu. Učenici organizuju razredne i školske izložbe samostalno oblikujući koncept izložbe, prezentacije i promocije. Kod proučavanja historijskih, stilskih i društvenih okolnosti preporučuje se upoznavanje s djelima i umjetnicima iz 20. stoljeća i savremenog doba (ekspresionizam, dadaizam i nadrealizam, kubizam, op-art, pop-art). Preporučeni likovni primjeri: Vrisak, litografija - Munch, Žena s gitarom - Georges Braque, Mrtva priroda - Behaudin Selmanagić, Majka zemlja - Frida Kahlo, Ples i Muzika - Anri Matisse, računarske grafike - Željko Filipović, Guernica- Picasso, Krznena šoljica- Meret Openihheim, te umjetnici: Paul Klee, Constantin Brancusi, Henry Moore, Bridget Riley, Hannah Hoch, Salvador Dali, Antoine Pevsner, Mustafa Skopljak, Kenan Solaković, Mersad Berber, Alija Kučukalić, Safet Zec, Asim Đelilović.</p>	

GIMNAZIJA

1. razred gimnazije /70 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kreativnost i produkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
<p>A.I.1. Analizira likovne elemente i likovne principe u vlastitom i tuđem radu i umjetničkim djelima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analizira likovne elemente i principe likovne forme na likovnim djelima i u okruženju. • Procjenjuje i prezentira likovne principe na odabranim primjerima likovnog izražavanja. • Izdvaja i upoređuje stilske osobine i razlike dajući vlastiti kritički osvrt. • Utvrđuje jedinstvo likovnih elemenata i principa u likovnoj kompoziciji. • Uočava formalne likovne vrijednosti na odabranim primjerima i rekonponuje kroz vlastiti rad.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 1.1.1. UMP 1.1.2. UMP 1.1.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Linija, boja, ploha, površina i masa i volumen kao elementi likovne kompozicije. • Elementi likovne kompozicije u klasičnim i savremenim likovnim izrazima. • Doživljaj harmonije likovnih elemenata i principa likovne kompozicije. • Formiranje stilskih karakteristika u vizuelnom izražavanju na osnovu odnosa u likovnoj kompoziciji. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici kroz različite oblike aktivnosti organizuju istraživačke projekte u skladu s predloženim temama na način da učenici putem prezentacija, projekata, likovnih radova i eseja, analiziraju i opisuju različite likovne postupke i koncepte. Učenici izdvajaju formalne vrijednosti likovnih cjelina, oblikuju skice, sheme i piktograme, upoređuju i rekonponuju odabrane likovne sadržaje. Učenici imaju slobodu odabira načina i materijala kojima će realizirati svoja istraživanja. Potrebno je da zadaci za pojedinačno i grupno istraživanje budu organizovani tako da povezuju različite umjetničke tendencije, umjetnička razdoblja i kulture pri čemu će učenici izdvajati i opisivati ulogu likovnih elemenata i vrijednosti u kompozicionim cjelinama. Kao primjer može poslužiti upoređivanje statičnosti i dinamičnosti u renesansnim i baroknim likovnim i arhitektonskim kompozicijama.</p>	
<p>A.I.2. Istražuje likovne medije, tehnike i alate u vizuelnom/likovnom izražavanju i na umjetničkim djelima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Procjenjuje međuodnos izražajnih osobina likovnih tehnika, medija i alata s formalnim i stilskim karakteristikama na odabranim umjetničkim djelima. • Povezuje stečeno znanje o likovnim materijalima, tehnikama i alatima sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta i s iskustvima iz svakodnevnice. • Istražuje savremene likovne medije i tehnike.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 1.2.1. UMP 1.2.2. UMP 1.2.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Klasične i savremene likovne tehnike. • Stilske i individualne karakteristike upotrebe likovnih tehnika, materijala i alata. • Izražajna sredstva i mogućnosti u savremenim likovnim postupcima i medijima. • Rekonponovanje i reinterpretacija kroz istraživanje izražajnih sredstava. 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici istražuju povezanost likovnih tehnika i postupaka sa stilskim obilježjima i društvenim okolnostima, npr. izbjegavanje skulpturalnog izraza u bizantijskoj umjetnosti, upotrebu vitraja u gotici, fresko tehnike u renesansnoj Italiji, valjkasti karakter sumerskog i kubične forme egipatskog kiparstva, raznolikost materijala i formi u islamskom graditeljstvu,... Preporučuje se rad kroz istraživačke projekte i uporedne analize primjera te kreativna interpretacija i rekonstrukcija tehnika. Učenici samostalno biraju i upotrebljavaju likovne tehnike obrazlažući odabir i povezanost izražajnih mogućnosti tehnike i materijala s odabranim konceptom, temom i doživljajem likovne cjeline.</p>	
<p>A.I.3. Kreira originalna idejna rješenja te inovativno reinterpretira i rekonponuje kroz istraživački proces.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Posmatra oblike i pojave izvan ustaljenih modela i shvatanja. • Izražava vlastiti doživljaj, stavove i ideje kroz kreativan rad. • Opisuje i primjenjuje faze stvaralačkog procesa. • Rekonponuje i reinterpretira likovne sadržaje izražavajući vlastiti stav. • Aktivno učestvuje u radnoj grupi, prihvata tuđe ideje, analizira prijedloge i učestvuje u zajedničkom procesu.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 1.3.1. UMP 1.3.2. UMP 1.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Faze radnog stvaralačkog i istraživačkog procesa; • Uloga eksperimenta i slučaja u savremenim likovnim postupcima; • Deformacija oblika u likovnom izražavanju; • Promjena značenja promjenom konteksta; • Odnos racionalnog i emocionalnog u stvaralačkom postupku; Izražajna sredstva u savremenim likovnim medijima. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici istražuju, skiciraju, konstruišu, rekonstruišu i reinterpretiraju likovne odnose i umjetničke koncepte. Uočavajući likovnu strukturu i specifične stilske karakteristike, vizuelnim predstavljanjem percipiranog i ponavljanjem likovnih postupaka promišljaju proces nastanka likovnog djela, produbljuju nivo spoznaje i osposobljavaju se za samostalan kritički doživljaj i interpretaciju likovnih sadržaja. Preporučuje se da učenici pored sveske A4 formata u kojoj vode bilješke i skiciraju sheme i koncepte, posjeduju i likovnu mapu u kojoj će, u skladu s temama koje obrađuju, oblikovati vlastite, slobodne interpretacije likovnih sadržaja u medijima i tehnikama po vlastitom izboru.</p>	
Oblast: B/Promišljanje i refleksija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
<p>B.I.1. Ovladava likovnim jezikom i upotrebljava ga pri percipiranju umjetničkih djela i vizuelnog okruženja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje različite vizuelne i likovne sadržaje opisujući tehničke, formalne i sadržajne osobine. • Demonstrira vizuelnu pismenost u opisivanju odabranih umjetničkih djela, vlastitog rada i drugih vizuelnih sadržaja. • Utvrđuje svijest o univerzalnosti likovnog umjetničkog jezika. • Istražuje primjere i mogućnosti savremenih tehnologija u likovnom izražavanju. • Koristi likovni jezik i adekvatnu terminologiju u svakodnevnom životu. • Povezuje stečena znanja i iskustva sa znanjima iz drugih oblasti i svakodnevnog života.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.1.1. UMP 2.1.2. UMP 2.1.3.

Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Klasične likovne discipline (slikarstvo, grafika, skulptura); • Primijenjene umjetnosti (grafički i produkt dizajn); • Arhitektura i urbanizam; • Savremene likovne tehnike i postupci; • Klasična i savremena likovna izražajna sredstva; • Analiza odabranih primjera likovne umjetnosti i likovnog oblikovanja; • Ikonološka analiza likovnog sadržaja; • Historija umjetnosti i teorije o umjetnosti; • Estetske teorije o pojmu i ideji lijepog; • Preplitanja i međusobni uticaji različitih kultura; • Univerzalnost likovnog jezika. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Učenici istražuju različite oblike likovne umjetnosti, vizuelnog komuniciranja i dizajna te upoznaju primjere savremenih likovnih izraza. Učenici neposredno istražuju umjetnička djela (u kulturnoj instituciji, slikarski atelje, spomenik u javnom prostoru) i opisuju djelo izdvajajući formalne i sadržajne osobine. Samostalno prikupljaju informacije o odabranom umjetniku i djelu, razvijaju sposobnost percipiranja stilskih obilježja različitih kultura i epoha te izražavaju kritički stav. Iznose vlastitu interpretaciju služeći se kreativnim i divergentnim mišljenjem. Nastavnici koriste odabrane primjere da podstiču učeničko razumijevanje likovnog jezika, metafora, asocijacija, uloge podsvijesti i slobodnog razmišljanja i interpretacija. Učenici upoznaju osnovne teorije o filozofskom poimanju lijepog u estetskom smislu i o tome pišu esej. Primjeri savremenih likovnih izraza se analiziraju i reinteretiraju u skladu s mogućnostima.</p>	
<p>B.I.2. Istražuje stilske karakteristike, kontekst i interpretaciju umjetničkih djela te značaj i ulogu kulturnoumjetničkih institucija.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje i interpretira različite oblike likovnih i vizualnih umjetnosti. • Prosuđuje međuodnose likovnih principa i tehničkih karakteristika s vremenskim i prostornim okvirom oblikovanja odabranih umjetničkih djela. • Utvrđuje stilske karakteristike na odabranim umjetničkim djelima. • Razumije ulogu konteksta i uloge predmeta vizuelnog oblikovanja u vrijeme nastanka i danas. • Primjenjuje znanja o historiji i teoriji umjetnosti u istraživanju umjetničkih djela. • Prosuđuje ulogu različitih kulturnoumjetničkih institucija u društvu na osnovu neposrednog iskustva.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 2.2.1. UMP 2.2.2. UMP 2.2.4.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Odnos sadržaja i forme u različitim umjetničkim pravcima; • Prehistorija, Stari vijek (prve civilizacije, antika, rano kršćanstvo), Srednji vijek (bizantska umjetnost, islamska umjetnost, predromanika, romanika, gotika.), Novi vijek (renesansa, barok, rokoko, neoklasicizam), Moderna (romantizam, realizam, impresionizam, postimpresionizam, secesija), Umjetnost 20. stoljeća (ekspresionizam, avangarda, nadrealizam i dadaizam, apstrakcija, apstraktni ekspresionizam, minimalizam i konceptualna umjetnost, enformel, pop-art, op-art, postmoderna i savremena umjetnost); • Kulturno-umjetničke institucije i načini predstavljanja djela iz historije umjetnosti i savremenog doba; 	

Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u učionici i neposrednim posmatranjem umjetničkih djela i primjera vizuelne kulture u javnom prostoru i u kulturnoumjetničkim institucijama. Učenici će istražiti rad i život poznatih umjetnika kroz samostalne učeničke projekte. Nastavnici kroz interpretaciju odabranih primjera upućuju učenike u strukturnu analizu, ikonološku interpretaciju teme i mogućih asocijacija. Učenici samostalno istražuju djela, umjetnike, vrijeme nastanka i vlastiti doživljaj. Proučavaju značaj likovnog oblikovanja, vizuelnog komuniciranja i likovne umjetnosti u različitim društvima. Istražuju odnos tradicionalnog (tehnička vještina) i savremenog (konceptualnost) vrednovanja kvaliteta umjetničkog stvaralaštva. Opisuju uticaj pojedinih umjetnika na dalji razvoj umjetničkog oblikovanja u svjetskom i nacionalnom kontekstu. Istražuju značaj očuvanja kulturne baštine i predstavljanja savremene umjetnosti u kulturnim institucijama kao i primjere institucionalno podržane umjetnosti i supkulturnih umjetničkih ideja i zajednica.</p>	
<p>B.I.3. Analizira umjetnička djela, interpretira i opisuje vlastiti doživljaj izražavajući kritički stav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izražava lični stav o odabranom likovnom djelu, iznoseći argumentaciju. • Objašnjava načine interpretacije likovnih sadržaja. • Iznosi kritički stav pri analizi likovnih vrijednosti na vizuelnim sadržajima u neposredom okruženju. • Proučava značaj kulturne i umjetničke baštine i argumentuje važnost njenog proučavanja i očuvanja. • Kritički vrednuje odnos društva i pojedinaca prema bosanskohercegovačkoj kulturnoj baštini i predlaže rješenja za poboljšanje stanja. • Aktivno učestvuje u kulturno-umjetničkom životu zajednice. • Primjenjuje znanja o analizi umjetničkih djela pri osvrtnu na kulturni događaj i predstavljene vizuelne sadržaje.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 2.3.1. UMP 2.3.2. UMP 2.3.3.</p>
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Izražavanje, doživljaj, interpretacija, reinterpretacija; • Kultura i supkultura; • Kič, vizuelno zagađenje, reklama, mediji. • Najznačajniji primjeri bosanskohercegovačke i lokalne kulturne baštine; • Uzroci kulturne i stilske slojevitosti kulturne baštine i važnost očuvanja njene sveukupnosti. • Uticaj društvenog okruženja na umjetnički pristup temama i likovnoj formi; • Interpretacija ljudskog tijela i drugih sadržaja u savremenim digitalnim medijima; • Odnos vremena i prostora u filmskom kadru - pokret kamere, dužina kadra, rakurs i montaža; • Značaj očuvanja nacionalne fotografske i filmske baštine. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Nastavnici uspostavljaju kvalitativne kriterije za analizu i procjenjivanje određenih likovnih zadataka. Podstiče se samostalno istraživanje, primjena terenske nastave, upotreba savremenih medija, virtualne posjete muzejima i izložbama. Učenici se podstiču da izraze lični doživljaj predstavljenog djela te da razvijaju kritički stav i obrazlažu ga adekvatnom likovnom terminologijom, da se samostalno izražavaju, vrednuju i samovrednuju. Učenici oblikuju lični identitet i likovni izraz u kontekstu vremena i društvenom okruženju. Prepoznaju vrijedno od nevrjednog, kič od umjetničkog djela, razumiju pojam vizuelnog zagađenja i njegov štetan uticaj. Podstiču se da uspostave kritički stav prema manipulaciji s predstavljanjem ljudskog tijela u savremenim digitalnim medijima. Uče se da prepoznaju različite pristupe interpretaciji primjera bosanskohercegovačke kulturne baštine njegujući pozitivan odnos prema sveukupnosti kulturnog naslijeđa kao bogatstvu čije je očuvanje naš zalag u globalnim integracijskim procesima.</p>	

Oblast: C/Estetika, konstrukcija, funkcija	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.I.1. Istražuje prostor, arhitektonske i urbanističke cjeline te primjere oblikovanja upotrebni predmeta i vizuelnog komuniciranja.	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje prostor te analizira funkcionalnost i estetiku u arhitekturi i urbanizmu. • Upoređuje stilske karakteristike konstruktivnih i prostornih elemenata u arhitekturi. • Predlaže ideje za preoblikovanje u neposrednom urbanom okruženju nakon analize i izdvajanja uočenih nedostataka. • Istražuje ulogu i značaj upotrebni predmeta u različitim kulturama. • Kritički prosuđuje međuodnos funkcionalnosti i estetike na odabranim primjerima upotrebni predmeta. • Procjenjuje likovno oblikovanje vizualnih znakova u komuniciranju poruke u grafičkom dizajnu. • Primjenjuje znanja o vizuelnom komuniciranju u oblikovanju prezentacija, panoa i oblikovanju u računarskim programima.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.1.1. UMP 3.1.2. UMP 3.1.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Prošlost i sadašnjost, tradicionalni i savremeni materijali; • Intimno i javno u arhitekturi i urbanizmu; • Tektonske i stereotomske konstrukcije; • Povezanost arhitekture i klasičnih likovnih disciplina; • Uloga ornamenta u modernoj arhitekturi • Grad kao organizam; • Problem interpolacije u savremenom urbanizmu; • Simbolična i funkcionalna uloga svjetlosti u arhitekturi; Klasični i savremeni materijali, površine i načini obrade u oblikovanju upotrebni predmeta; • Odnos funkcionalnosti, estetike, ekonomičnosti i ergonomičnosti; • Uloga industrijskog dizajna u savremenom društvu; • Vrijednost industrijskog proizvoda. • Vizuelno komuniciranje u savremenom informatičkom dobu; • Uticaj stripa i popkulture na savremeno vizuelno komuniciranje; 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod usmjerava na istraživanje, analitičko posmatranje primjera u neposrednom životnom okruženju s ciljem da se na argumentovan način procjenjuju i kritički vrednuju primjeri arhitektonskih i vizuelnih sadržaja. Učenici uočavaju kako vizuelno oblikovanje i izražavanje predstavlja bitan segment društvenog života u svim kulturama. Preporučuju se uporedne analize odnosa stare i nove arhitekture i istraživanja problema rasta gradova. Učenici se usmjeravaju da uočavaju arhitektonske konstruktivne i stilske karakteristike, da povezuju geografsko.klimatske i historijske uzroke odabira materijala i oblika, da izrade kriterije za vrednovanje funkcionalnih i estetskih kvaliteta u savremenoj arhitekturi. Učenici imaju slobodu istraživanja i načina prezentacije, a složeniji zadaci mogu biti objedinjeni u istraživačke projekte. Preporučuje se snimanje kratkih filmova u kojima se istražuju arhitektonski i urbanistički odnosi u neposrednoj okolini. Kroz odabrane primjere istraživati razvoj dizajna, odnos funkcionalnosti, simboličnosti, estetike i kulturološke vrijednosti upotrebni predmeta kroz historiju (naprimjer: predmeti u grobnicama, namještaj, oružje,...). Istraživati razvoj i vrste simbola i pisma, ulogu pisara u društvu, status knjige, razvoj štamparstva te ulogu tipografije u savremenim digitalnim medijima.</p>	

<p>C.I.2. Utvrđuje važnost likovne umjetnosti u međuljudskoj interakciji te istražuje kriterije za interpretaciju i vrednovanje umjetničkih djela.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Istražuje različite kriterije za interpretaciju i vredovanje umjetničkog djela. • Utvrđuje važnost proučavanja primjera likovnog oblikovanja iz prošlosti za razumijevanje historijskih i društvenih okolnosti. • Analizira univerzalnost likovnog izražavanja kao oblika komunikacije među kulturama i epohama. • Izražava doživljaj likovnog umjetničkog djela i drugih vizuelnih sadržaja te procjenjuje učinkovitost vizuelnog komuniciranja. • Procjenjuje važnost likovne umjetnosti i vizuelnog komuniciranja. • Analizira kako likovni elementi umjetničkog djela te njegove stilske i sadržajne karakteristike doprinose interpretaciji, doživljaju i estetskoj vrijednosti.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>UMP 3.2.1. UMP 3.2.2. UMP 3.2.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Društvena, etička i religijska pitanja u umjetnosti; • Kritički osvrt nakon posjete kulturnom događaju; • Strukturalna analiza i ikonološki pristup interpretaciji djela; Elitizam i larpurlartizam u likovnoj umjetnosti; • Originalnost u izražavanju i interpretaciji; • Upotreba umjetnosti i vizuelnog izražavanja u svrhu propagande; • Cenzura i samocenzura u umjetnosti nekada i sada; • Značaj kulturne baštine u turizmu, privredi i globalnim odnosima; • Uloga javnih skulptura, i ulične umjetnosti u identitetu urbanog prostora; • Komercijalizacija umjetnosti i odnos estetske i tržišne vrijednosti. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Nastavnici usmjeravaju učenike na istraživanje vizuelne okoline kao integralnog prostora u kojem se odvija svakodnevni život, komunicira i oblikuje identitet. Pri proučavanju likovnog izražavanja u različitim kulturama i stilovima potrebno je odrediti širi kontekst nastanka i naše današnje percepcije urbanističkih, arhitektonskih, dizajnerskih i umjetničkih djela. Poseban naglasak u ovom ishodu se stavlja na komunikacijsku snagu umjetničkog djela da prenese ideju, poruku, da uspostavlja vrjednosne sisteme i izrazi kritiku. U predviđenom okviru časova je nemoguće obraditi sve elemente važne za interpretaciju, ali nastavnici odabiru i predlažu učenicima istraživačke projekte u kojima učenici imaju slobodu načina obrade i prezentacije odabrane teme. Neposrednim posmatranjem i istraživanjem u javnom prostoru, galerijama, muzejima, u knjigama i pomoću interneta te vlastitim kreativnim radom u vidu vizuelnih prezentacija i rekonstrukcija, crtežima, fotografijama, video radovima, plakatima, tekstovima,..., učenici analiziraju umjetnička djela i uspostavljaju kriterije za vrednovanje i interpretaciju. Cilj istraživačkih projekata je upoznavanje likovne kulture kao i razvoj kompleksnih misaonih procesa analize, sinteze, generalizacije, divergentnog mišljenja, izražavanja, kritičkog mišljenja i vrednovanja.</p>	
<p>C.I.3. Utvrđuje ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u društvu, važnost kulturne baštine te međuodnos likovne umjetnosti i društva.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Proučava značenje likovne umjetnosti i umjetnika u prošlosti, različitim kulturama i u savremenom dobu. • Analizira uticaj historijskih i društvenih okolnosti na likovno stvaralaštvo na odabranim likovnim primjerima. • Opisuje uticaj umjetnika i umjetničkih ideja na promjene u filozofiji, religiji, nauci i tehnologiji.

	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđuje uticaj kulturne baštine na oblikovanje vlastitog identiteta. • Kritički prosuđuje odnos institucija i pojedinaca prema bosanskohercegovačkoj kulturnoj baštini. • Istražuje savremene vizuelno-likovne izraze. • Procjenjuje međusobne uticaje umjetnosti i društvenih zbivanja. • Daje kritički osvrt na ulogu umjetnosti i umjetnika u savremenom globalnom društvu i lokalnoj zajednici.
Poveznice sa ZJNPP	UMP 3.3.1. UMP 3.3.2. UMP 3.3.3.
Ključni sadržaji	
<ul style="list-style-type: none"> • Uticaj društvenih odnosa na teme, motive i pristup likovnoj formi; • Društveni uzroci formiranja stilskih obilježja u likovnom oblikovanju; • Odnos prema figurativnosti u različitim kulturama; • Uticaj pojedinih umjetnika na društvene procese; • Položaj umjetnika nekada i sada; • Socijalne teme u umjetnosti; • Umjetničko djelo kao komentar i kritika društvenih odnosa; Primjeri svjetske i nacionalne kulturne baštine u kontekstu vremena i društvenih okolnosti; • Multikulturalnost i interkulturalnost; • Postmodernističko poništavanje vrijednosti i autoriteta. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Ishod se realizira u saradnji s umjetnicima i kulturnim institucijama te učeničko posjećivanje i učešće u školskim i vanškolskim kulturnim manifestacijama. Učenici istražuju značaj galerija, muzeja, remek-djela i kulturnih spomenika u oblikovanju identiteta, privredi, kulturnom turizmu i globalnim odnosima. Proučavajući umjetnička djela i stilove, učenici upoznaju položaj i ulogu umjetnika. Analiziraju kako pojedinac obilježava ideje, norme i težnje svog vremena istovremeno utičući na shvatanja savremenika pa i onih koji dolaze poslije. Preporučuje se da učenici samostalno organizuju izložbe izučavajući ulogu kustosa u oblikovanju koncepta, prezentacije i promocije. Pri ostvarivanju ishoda je važno pripremiti odgovarajuće baze djela iz historije umjetnosti, ali i savremenih umjetničkih postupaka. Učenici istražuju ulogu i položaj umjetnosti i umjetnika u današnjem društvu uočavajući uticaje komercijalizacije i medijskog oblikovanja vrednosnih sistema. Preporučuje se istraživanje historicističkih shvatanja u reinterpetaciji prošlosti, kanonsko pozicioniranje određenih umjetnika i stilova nasuprot modernističkom negiranju tradicionalnih obrazaca kao i pojam postmoderne kao spajanja različitih stilova, kultura i umjetničkih formi, često u ironijskom kontekstu i uz stalno preispitivanje autoriteta.</p>	

E/ UČENJE I PODUČAVANJE

Koncepcija učenja i podučavanja u nastavi likovne kulture kao procesa ostvarivanja postavljenih ciljeva i zacrtanih odgojno-obrazovnih ciljeva u osnovnoj školi i gimnaziji, prvenstveno se ostvaruje kroz individualni kreativan rad i razvoj kritičke svijesti. Učenje i podučavanje objedinjuje raznolike i kompleksne metode i postupke istaknute i kroz oblasnu strukturu predmeta. Nastavni proces je usmjeren na očigledne praktične, kao i na manje istaknute ali konstantne, pedagoške postupke razvoja kreativnih, iskustvenih, emocionalnih, socijalnih i motivacijskih kompetencija.

U nastavi likovne kulture izučavaju se svi oblici vizuelnog izražavanja (vizuelno komuniciranje, dizajn, uređenje enterijera i eksterijera, savremene vizuelne tehnologije... ali je primarno upoznavanje i razumijevanje likovne umjetnosti kao nezamjenjivog oblika izražavanja misli, stavova i osjećaja. Učenici postepeno razvijaju sposobnost izražavanja i doživljaja likovnog stvaralaštva te razumijevanja značaja umjetnosti za pojedinca, kulturu i cjelokupno čovječanstvo. Pored kreativnog izražavanja, učenje analitičkog posmatranja, otkrivanje slojeva značenja i razvoj kritičkog mišljenja su u osnovi razvoja učeničke estetske spoznaje iz čega proizilazi svijest o sebi kao djelatnom ljudskom biću koje na aktivan način oblikuje i oplemenjuje sebe i okolinu.

Specifičnost nastave likovne kulture se ogleda razvoju kreativnosti svakog učenika u skladu sa njegovim individualnim sposobnostima, iskustvima i mogućnostima razvoja u društvenom okruženju. Učenje i podučavanje u nastavi likovne kulture kreće od prihvatanja posebnosti ličnosti učenika, njegovih mogućnosti i interesa, sa ciljem samopoimanja, izgradnje stavova i vrijednosti koji nisu ograničeni stereotipima i predrasudama. Jedan od osnovnih ciljeva nastave likovne kulture jeste razvijanje pozitivnog stava i poštovanja prema svim oblicima različitosti kultura, društvenih skupina i pojedinaca. Empatija je sredstvo i cilj učenja i podučavanja u socijalizirajućem odgoju i obrazovanju učenika. Slobode izražavanja podrazumijeva i osposobljavanje da prihvatimo i na dijaloški način preispitujemo stavove i emocije drugih.

Pored principa individualizacije ishodi učenja u osnovnoj školi obuhvataju osnovna znanja iz likovne kulture pa učenje i podučavanje u predmetu mora zahvatiti najširi mogući okvir sadržaja iz predviđenih oblasti. To znači da i kod učenika sa poteškoćama nastavnik treba planirati i ostvariti usvajanje bazičnih ishoda iz svih oblasti. Kod nadarenih učenika kojima treba dati podsticaj u razvoju individualnih talenata, nastavnici ne smiju zanemariti temeljna znanja iz drugih oblasti (npr. talentovan crtač mora razvijati i osnovna znanja iz prostornog oblikovanja ili kritičkog izražavanja). Podučavanje iz likovne kulture može imati određenu terapijsku ulogu u vidu psihosocijalne pomoći učenicima u liječenju bolesti i traumatskih iskustava pa se nastavnici trebaju upoznavati sa savremenim pristupima poput HEART metodologije i primjenjivati ih u skladu sa vlastitom osposobljenošću. Ukoliko se nastavnici odluče na značajnije odstupanje od standardnih očekivanih ishoda učenja i podučavanja potrebno je izraditi i individualni program rada.

U osnovi stvaralačkog napredovanja su konstruktivni (kreiraj i procijeni) i kognitivni (analiziraj i primjeni) pristup rješavanju likovnog problema. Vođenje kroz rad treba biti usmjereno na to da učenik shvati reverzibilnost procesa tako da se izbjegava demotivirajuće oslanjanje na nastavnikovo vođenje i šablonsko imitiranje predloženih rješenja. Nastavnici odabiru metode i pristupe kroz koje će učenici pokazati samostalnost, inicijativu, originalnost, interakciju među učenicima, samoprocijenjivanje i vrednovanje. Uloga nastavnika je da oblikuje pozitivno okruženje te koristeći savremene metode (kreativni rad, istraživanje, saradnja i dijalog, igra, iskustveno učenje, e-učenje, terenska nastava i upoznavanje novih tehnologija) učenike aktivno i misaono uključe u nastavni proces. U kontekstu digitalnog okruženja nastavu Likovne kulture je moguće realizirati i kroz aktuelni eTwinning projekat koji vodi Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje kroz online kolaborativno učenje tokom nastave/učenja, kao i kroz druge interkulturalne, umjetničke i naučne projekte i programe koji omogućavaju podršku razvoju učenika i jačanju ključnih kompetencija i životnih vještina. Neophodno je da učenici u svakoj školskoj godini i ukupnom osnovnom obrazovanju upoznaju i višestruko koriste odgovarajuće klasične crtačke, slikarske, vajarske i grafičke tehnike kao i da istražuju savremene vizuelne tehnologije i likovne postupke.

Nastavnici svake godine organizuju i dopunske aktivnosti, poput likovne sekcije, u koje uključuju učenike različitih uzrasta u skladu sa njihovim mogućnostima. Pored utvrđivanja nastavnih sadržaja, učenici se angažuju na uređenju školskih prostorija, izradi scenografije, kostima i rekvizita za školske manifestacije kao i odgovarajuće učešće u internetskim prezentacijama rada škole kroz izradu i odabir fotografija te druge oblike grafičkog i web dizajna. Za ove aktivnosti i projekte potrebno je izraditi godišnji plan aktivnosti i planirati materijalno-tehničke uslove.

Pored individualnog rada, određeni zadaci, aktivnosti, uslovi i materijalno-tehničke mogućnosti omogućavaju ili uslovljavaju rad u parovima i grupama. Rad u grupama se preporučuje u izvanučioničkoj nastavi, istraživanjima, prezentacijama, pri oblikovanju upotrebnih predmeta, oblikovanju vizuelnih poruka i radu sa savremenim tehnologijama. Organizacijom u radne grupe se naglašava komunikativnost, razmjena ideja u kreiranju koncepta, podstiče reverzibilnost, saradnja i upornost. Ovaj način rada zahtijeva posebnu pripremu zadataka, objašnjenje uloge svakog učenika u grupi prema individualnim sklonostima i interesima.

U procesu učenja udžbenik je osnovno didaktičko nastavno sredstvo i izvor odabranih likovnih sadržaja. U skladu sa planiranim zadacima preporučuje se korištenje relevantnih internetskih sadržaja poput web stranica muzeja, galerija, enciklopedija, filmskih festivala i umjetničkih udruženja. Potrebno je kreirati bazu likovnih sadržaja (umjetničkih djela, kulturne baštine, arhitekture i dizajna) koji će biti kontinuirano dopunjavani odgovarajućim sadržajima i reprodukcijama učeničkih radova. Odabir relevantnih likovnih sadržaja treba obezbijediti uvid u historijsku i kulturnu raznolikost svjetske i bosanskohercegovačke kulturne baštine tako da se kontinuirano proširuje poznavanje relevantnih umjetnika i djela. Istovremeno, nastavnici istražuju i prezentuju primjere savremene umjetnosti i tehničkih inovacija u vizuelnom izražavanju ukazujući na važnost likovne kulture u savremenom životu.

Savremene tehnologije omogućavaju učenicima da ideje traže koristeći internet pa ponekada i da kopiraju pronađene sadržaje. Kopiranje je prihvatljiv oblik kreativnog usavršavanja samo ukoliko je riječ o umjetnički vrijednim djelima. Nastavnici usmjeravaju učenike da razvijaju osjećaj za lijepo, prepoznaju "vizuelni otpad", razvijaju kritički stav prema plasiranim sadržajima, prepoznaju kič i manipulaciju.

Nastavni čas treba biti koncipiran tako da većina vremena zauzima sam praktičan rad, razgovor o idejama, procjenjivanje i kritička analiza urađenog. To znači da učenik samostalno radi na konceptu, razradi ideje, skicama i istraživanju za planirani rad na času. Učenik treba biti upućen da uočava i istražuje prisutnost likovne kulture i vizuelne komunikacije u svakodnevnom okruženju. Pored praktičnog kreativnog rada učenici mogu raditi samostalne ili grupne istraživačke radove, prezentacije, fotografije i video snimke. U trećem i četvrtom razredu se u cilju produblivanja ciljeva vježbe i organizacije terenske nastave preporučuje organizacija nastave u blok čas. Nastavnici i u predmetnoj i razrednoj nastavi trebaju planirati organizovanje tematske nastave iz međupredmetnih i sličnih tema u korelaciji sa drugim nastavnim predmetima kao i časovima odjeljske zajednice.

Izvanučionička nastava je važan dio ukupne nastave likovne kulture i potrebno je planirati i organizovati posjete u skladu sa ishodima za svaku godinu podučavanja. Posjete muzeju, galeriji, umjetničkim ateljeima, nacionalnim spomenicima, javnim površinama, arhitektonskim objektima, arheološkim nalazištima, pozorištu, bioskopu, štamparijama, projektnim biroima... neophodan su dio procesa učenja jer se na direktan način podučava o značaju likovne kulture za društvo, kulturni identitet i svakodnevni život.

Izložbe učeničkih radova su specifičan oblik učenja i podučavanja kroz koji se razvija učeničko samopouzdanje, podstiče interes za posjećivanje likovnih izložbi u kulturnim institucijama kao i shvatanje likovne kulture kao oblika komunikacije i integracije u šire društvene odnose. Nastavnici postepeno uključuju učenike u odabir radova i organizaciju izložbe tako da učenici starijih razreda samostalno organizuju sve od koncepta do promocije i kritičkih osvrta pa i novinarskih izvještaja. Školske izložbe su prilika da radove vide učenici iz drugih odjeljenja i mogu biti koncipiranje prema tehnici (crtež, grafike), temi (portret, dizajn...) ili drugom konceptu koji uključuje učenike drugih odjeljenja i razreda. Učeničke izložbe mogu biti organizovane i kao virtuelne prezentacije kreativnih radova na odgovarajućim društvenim platformama.

Nastava likovne kulture se izvodi u adekvatno opremljenom kabinetu sa ergonomski prilagodljivim stolovima, odgovarajućim umivaonikom i priključkom za vodu, mogućnošću kontrolisanog osvjetljenja, ormarićima za čuvanje radova i pribora, priborom za prvu pomoć, računarom sa softverima za crtanje, obradu fotografija, montažu video radova i drugih grafičkih sadržaja. Za izvođenje nastave je potreban i projektor visoke rezolucije, odgovarajuće projekciono platno, internet priključak i audio opreme.

Metodičke preporuke za učenje i podučavanje likovne kulture u gimnazijama

Primarni cilj nastave likovne kulture u gimnaziji je istraživanje kompleksnosti vizuelnog izražavanja i likovne umjetnosti. Teži se postizanju višeg nivoa opažanja, sposobnosti percepcije, doživljaja i razumijevanja te aktivnog djelovanja kao percipijenta i učesnika kulturnog života. Istraživački proces je uslovljen poznavanjem teorije likovne forme i historije umjetnosti. Pošto se metode podučavanja moraju uskladiti s uzrastom učenika, prethodnim znanjima, sadržajima iz drugih predmeta i ograničenim predviđenim brojem časova, potrebno je planirane ishode ostvariti kroz različite oblike rada.

U procentualnim omjerima časovi obrade u kojima se prezentiraju umjetnička djela i vizuelni sadržaji zauzimaju 70% planiranog vremena. Nastavnici uvode učenike u percepciju i analizu demonstrirajući istraživačke faze, opis odnosa u likovnoj kompoziciji, analizu teme, ideje i asocijacija s naglaskom na divergentnost, slobodu interpretacije i kritički osvrt pri čemu se podstiče aktivno učešće učenika u verbalizaciji viđenog. 30% planiranog vremena se posvećuje učeničkim istraživanjima, analizama, prezentacijama, projektima, kreativnom vježbama i pismenim provjerama poput kvizova, testova i pisanja eseja.

Zadržava se identična organizacija ishoda po oblastima kao i u osnovnoj školi s tim da sada oblast A. Kreativnost i produkcija postaje manje zastupljena od oblasti B. Promišljanje i refleksija i C. Estetika, konstrukcija, funkcija. Preporučuje se organizacija i sadržaja kroz četiri tematske cjeline koje se mogu reorganizovati, dodavati druge teme i mijenjati uvodeći podteme po izboru.

Tema *Tijelo i oblik* prvenstveno analizira predstavljanje ljudske figure u različitim historijsko-umjetničkim razdobljima, kulturama i konceptima, odnos stilizacije i naturalizma, racionalnosti i emocionalnosti, religijskih i naučnih uticaja, promjena ideala ljepote, simboličkog predstavljanja, tretman ljudskog tijela u potrošačkom društvu, autoportret i druge figurativne teme.

Tema *Tumačenje svijeta* (Ko smo? Što smo? Kuda idemo?) istražuje umjetnost kao promišljanje filozofskih, religijskih i naučnih tema i ideja. Nastavnici sa učenicima analiziraju ulogu vizuelnog izražavanja u kontekstu promišljanja o smislu života, duhovnim vrijednostima, idejom onostranog, preplitanjima različitih koncepata, dogmama, naučnim spoznajama. U ovoj temi se analizira i odnos imitativnosti i apstrakcije u likovnom izražavanju. *Čovjek i prostor* je tema u kojoj se analiziraju načini prikazivanja perspektive te arhitektura kao okvir društvenog i intimnog života. Proučavaju se konstruktivni elementi i principi oblikovanja kao i razvoj tehničkih postupaka i stilskih obilježja kroz vrijeme i kulture. Kroz ovu, ali i druge teme, istražuje se urbanizam kao refleksija društvenih odnosa, simboličkog i duhovnog izraza epohe kao i humanistička i ekološka pitanja daljeg razvoja savremenih gradova.

Tema *Umjetnost i društvo* istražuje porijeklo i svrhu umjetnosti u životu čovjeka i zajednice od početka likovnog izražavanja do danas. Uticaj umjetnosti na razvoj društvene svijesti, etike i morala, umjetnost u ulozi propagiranja, ali i kritike i otvaranja društvenih pitanja, uloga kulturnih institucija, turistički potencijal kulturne baštine, umjetničkih prezentacija i produkcije, položaj umjetnika u zajednici u različitim vremenima te odnos popularnosti i vrijednosti.

Pored navedenih predloženih tema nastavnici mogu uvoditi druge pod teme kao naprimjer: *Stvaralački proces, Umjetnički izrazi, Faktura kao rukopis umjetnika, Ikonološke analize, Žanrovi u slikarstvu, Predstavljanje prostora, Umjetnost i nauka, Umjetnost i religija, Stambena arhitektura, Dizajn, Virtuelni prostor, Savremene tehnologije i umjetnost...* (kao odabrane teme mogu poslužiti teze navedene u Ključnim sadržajima unutar pojedinih ishoda) kao i već predložene međupredmetne teme: *Poduzetništvo, Karijerna orijentacija i Antikorupcija*, u skladu s postavljenim ciljevima i zadacima predmeta.

Pri obradi tematskih sadržaja potrebno je ostvariti usklađenost sa oblasnom strukturom predmeta i postavljenim ishodima na način da se istraživanja i analize zasnivaju na upoređivanju stilskih, funkcionalnih i estetskih osobina i vrijednosti. Učenici verbalnim, pisanim i likovnim putem objašnjavaju likovne vrijednosti i izražavaju kritički sud o djelima likovne umjetnosti i vizuelnog izražavanja.

F/VREDNOVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU

Vrednovanje u nastavi predmeta Likovna kultura je složeno i objedinjuje: stvaralaštvo, stvaralački proces, produktivnost, originalnost i asocijativnost; rješavanje likovnih problema; poznavanje likovnih materijala, tehnika i likovnih pojmova; napredovanje učenika u skladu s njegovim mogućnostima; praćenje zalaganja i aktivnosti učenika u procesu nastave; aktivnost učenika pri samostalnom radu i radu u grupi; samovrednovanje i vrednovanje rada drugih učenika; učešće učenika u raspravama tokom procesa rada; analiza likovnih primjera; kritičko prosuđivanje.

Nastava likovne kulture objedinjuje psihofizički, emocionalni, socijalni i estetski razvoj ličnosti u skladu s uzrastom i mogućnostima. Učenik usvaja vrijednosti pomoću kojih oplemenjuje vlastito biće i svijet oko sebe pri čemu je neophodno koristiti različite oblike vrednovanja.

Vrednovanje za učenje uključuje praćenje razvoja učeničkih vještina za kreativno mišljenje i izražavanje, ovladavanje istraživanjem, obradom informacija i kreiranje ideja, razvoj psihomotoričkih vještina, refleksiju, reverzibilnosti i rješavanje problema, upornost, razvoj radnih navika, saradnju i sposobnost kritičkog osvrta na urađeno.

Vrednovanje kao učenje označava razvoj učeničkih metakognitivnih sposobnosti da oblikuju kriterije za procjenu vlastitog i tuđeg rada, da upoređuju postignuća na osnovu jasnih kriterija zasnovanih na prezentaciji, analizi i komparaciji likovnih vrijednosti. Iako se ovaj oblik vrednovanja ne ocjenjuje sumativno, on je temeljan za razvoj učeničkog samopouzdanja, analitičkih vještina, ovladavanje fazama posmatranja, i u konačnici, razvoj kritičke misli i estetsko prosuđivanje.

Vrednovanje naučenog se provodi kontinuirano u nastavnom procesu u toku nastavne godine i treba biti usklađeno sa zastupljenošću oblasti. Tako će u nižim razredima veći naglasak biti na produktivnosti i doživljaju, a u višim razredima na spoznaji i kreativnosti. Pri tome nastavnici prihvaćaju i podržavaju individualnost što znači da kriterij za brojčanu ocjenu istovremeno prepoznaje vrijednost u odnosu na druge kao i vrijednost u odnosu na ranije vlastite rezultate. Brojčana ocjena je formalni završetak procesa vrednovanja učeničkih dostignuća u ispunjavanju planiranih odgojno-obrazovnih ishoda. Ishodi su postavljeni kao očekivani rezultati na kraju školske godine. Sumativni izraz procjene učeničkih rezultata prati i informacija učeniku kao pojednicu i odjeljenju o nivou postignuća kao smjernica za dalji rad i napredovanje. Istovremeno, rezultati vrednovanja služe i nastavnicima kao informacija o adekvatnosti odabranih metoda rada u ostvarivanju postavljenih ishoda učeničkih dostignuća. Podjela na obrazovne cikluse proizlazi iz činjenice da ciljeve programa treba prilagoditi dobi djeteta.

U prvom obrazovnom ciklusu (od prvog do trećeg razreda): Nastavnici usmjeravaju učenike da se izraze kroz igru na slobodan i individualan način. Učenici se izražavaju kroz doživljaj i interpretaciju sadržaja i tema koje su često u korelaciji sa sadržajima iz drugih nastavnih predmeta, ali nastavnici vrednuju likovni sadržaj. Podstiče se izbjegavanje šablonskih rješenja i originalnost, uloženi rad i dovršenost, produktivnost i adekvatna upotreba likovnih materijala. Razumijevanje uloge umjetnosti u društvenom kontekstu, kultura ponašanja u javnom prostoru muzeja i galerija, opisivanje i povezivanje vlastitog rada s radovima drugih učenika i umjetničkim djelima.

U drugom obrazovnom ciklusu (od četvrtog do šestog razreda): Naglasak je na povezivanju kognitivnog i vizuelnog razvoja. Potencira se razumijevanje tehnologije likovnih medija i osnova vizualnog izražavanja, na sadržaj slike kao instrumenta izražavanja i komunikacije. Podstiče se sposobnost učenika za interpretaciju slike kao posebnog oblika duhovnog izražavanja kao i upotrebe likovnog jezika u svakodnevnom okruženju. Vrednuje se i razumijevanje različitih kultura i interakcije među njima što može biti dodatno podsticano zadacima i metodama istraživanja u grupi, prezentacije i izlaganja.

U trećem obrazovnom ciklusu (od sedmog do devetog razreda): Očekuje se da učenici primjenjuju etape kreativnog procesa, razvijaju originalne ideje, improviziraju i samostalno promišljaju učinjeno. U spoznajnom aspektu učenici likovnu umjetnost prihvataju kao vrijednost kroz koju dobivaju i izražavaju intelektualne i emocionalne podsticaje koji doprinose humanom razvoju ličnosti. Učenici analiziraju, vrednuju i stvaraju poveznice kroz rad, diskusije i organizaciju izložbi. Upoznaju tehnike vizualne komunikacije i primjenjuju ih na izražavanje vlastitih ideja u mediju – uče i evaluiraju umjetnost, vizualnu komunikaciju i okruženje s estetskog i etičkog stajališta – rade samostalno i zajedno s drugima.

U gimnazijskom obrazovanju se vrednuje primjena stečenih znanja u novim okolnostima, analiza likovnih vrijednosti, opisivanje stilskih razlika na poznatim i nepoznatim relevantnim primjerima, argumentacija kritičkih stavova i estetsko procjenjivanje te adekvatna upotreba izvora znanja. Naglasak je na oblastima Promišljanje i refleksija te Estetika, konstrukcija, funkcija, posebno na istraživanju, izražavanju, analizi djela i estetskom doživljaju. Kreativni rad se koristi i vrednuje u kontekstu istraživanja tematskih cjelina i stilskih karakteristika, prezentacije izražajnih vrijednosti i koncepata te rekonponovanja analiziranih sadržaja. Pri vrednovanju se češće mogu koristiti pismene metode prezentacija, uporednih analiza, eseja i testova. Vrednovanje poznavanja relevantnih umjetnika i umjetničkih djela, primjera iz udžbenika, podataka, pojmova i definicija nije primarno već se provodi u kontekstu likovne analize i s razumijevanjem.

Ocjenjivanje učeničkog rada i rješenja likovnog problema treba da bude javno i transparentno. Ocjenjivanje se provodi u svim fazama nastavnog časa i radnog procesa. Pored ocjene za dovršen likovni zadatak, ocijeniti se može i sama ideja (koncept), obrazloženje, upotreba likovne terminologije, originalnost, samostalnost, samokritičnost, pokretanje inicijativa, istrajnost u radu, reverzibilnost, spremnost da se prihvati uputa pa i ona koja je upućen drugom učeniku, interakcija, saradnja u grupi - socijalizacija, zainteresovanost, pripremljenosti za čas i rad, urednost... Takav način vrednovanja (rada i napretka) obuhvaća postignuća na afektivnom, psihomotoričkom i kognitivnom području. Nakon završene svake pojedine zadaće nastavnici zajedno s učenicima pregledaju izložene radove, završene i nezavršene, te vrednuju postignute rezultate prema određenim kriterijima koji proizlaze iz likovnog zadatka.

Obrazlaganje ocjene je neophodno u nastavi likovne kulture kao oblik usmjeravanja učenika ka zacrtanim ishodima. Svaka od tri predviđene predmetne oblasti u sebi sadržava više ili manje mjerljive razine napredovanja, ali i vrijednosti poput doživljaja, refleksije ili estetske osjetljivosti koje nije moguće sumativno procijeniti bez razvijanja povjerenja u zajednički interes za dalje napredovanje i učenje.

Zbog toga je neophodno da sami nastavnici svaku ocjenu obrazlože stvarajući i promovišući kulturu dijaloga, socijalnih, komunikacijskih vještina i podsticanja kritičkog mišljenja o vlastitim postignućima i vrijednostima. Objektivne kritike moraju podsticati učeničku emocionalnu, moralnu, motivacijsku, estetsku i intelektualnu komponentu.

Nastavnici obrazlažu ocjene naglašavajući likovni problem, kvalitet ideje i realizacije te podstiču razmišljanje i izražavanje o likovnoj umjetnosti i kulturi. Dometi toga se najkvalitetnije očituju u razvoju učeničke sposobnosti da samostalno vrednuje i obrazloži kritički sud (mišljenje) o vlastitom radu kao i o radovima ostalih učenika. Najbolja je ona ocjena s kojom su učenici suštinski saglasni, svjesni da je njihov kreativan rad vrednovan na osnovu jasnih i usaglašenih kriterija. Ovladavanje objektivnim analitičkim vještinama, spremnost na iznošenja vlastitog suda, prihvatanje tuđeg mišljenja, dijalog i samokritičnost te razvitak spoznaje o vlastitim potencijalima i razvoju neodvojivi su elementi razvoja zrele kulturne ličnosti sposobne dalji razvoj vještina, interakciju i različite oblike likovnog izražavanja. Za adekvatnu ocjenu i samoprocjenu likovnog rada učenika potrebno je ovladavanje vizuelnim čitanjem koje uključuje posmatranje i razumijevanje likovnog sadržaja pri čemu estetska analiza podrazumijeva i razmatranje sa psihološkog i pedagoškog stanovišta. Zaključna ocjena je brojčana procjena ostvarenosti predviđenih odgojno-obrazovnih ishoda na kraju školske godine. Zaključna ocjena ne mora biti aritmetička sredina ocjena koje je učenik dobio za pojedine rezultate u toku nastavne godine već nastavnička procjena postignuća uz uzimanje u obzir individualnog napretka, zalaganja i prihvatanja likovne kulture kao nezamjenjive vrijednosti koja oplemenjuje društvo i život svakog pojedinca.

Zaključna ocjena se određuje nakon pregleda učeničkih portofolija (učeničke mape) sa svim dovršenim i nedovršenim radovima, skicama, fotografijama, digitalnim materijalima, konceptima i bilješkama.

1. OSNOVNA ŠKOLA

a) Razredna nastava

- Nastavu likovne kulture od 1. do 5. razreda mogu izvoditi lica koja su završila odgovarajući fakultet i stekla zvanje:
  - nastavnik/profesor razredne nastave.
- Nastavu likovne kulture od 1. do 5. razreda mogu izvoditi i lica koja imaju završen najmanje I (prvi) ciklus Bolonjskog sistema studiranja u trajanju od tri (3) godine (180 ECTS bodova) ili četiri (4) godine (240 ECTS bodova) i koja su stekla akademsku titulu i zvanje bachelor ili ekvivalent za određenu oblast.
- Uz odobrenje Ministarstva, nastavu likovne kulture u 5. razredu osnovne škole mogu izvoditi i nastavnici/profesori predmetne nastave.

b) Predmetna nastava

- Nastavu likovne kulture od 6. do 9. razreda mogu izvoditi lica koja su završila odgovarajući fakultet i stekla zvanje:
  - nastavnik/profesor likovne kulture,
  - profesor historije umjetnosti,
  - profesor likovne umjetnosti - edukacija likovnih umjetnosti, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - profesor likovne umjetnosti - slikarstvo, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - profesor likovne umjetnosti - kiparstvo, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - profesor likovne umjetnosti - grafika, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - druga zvanja stečena na Akademiji likovnih i primijenjenih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta.
- Nastavu likovne kulture od 6. do 9. razreda mogu izvoditi i lica koja imaju završen: koja imaju završen najmanje I (prvi) ciklus Bolonjskog sistema studiranja u trajanju od tri (3) godine (180 ECTS bodova) ili četiri (4) godine (240 ECTS bodova) i koja su stekla akademsku titulu i zvanje bachelor ili ekvivalent za određenu oblast.
- Lica koja u toku studija nisu polagala ispite iz pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičke grupe predmeta, dužna su ove ispite položiti u roku od godinu dana od dana stupanja na posao nastavnika.

2. GIMNAZIJA

- Nastavu likovne kulture mogu izvoditi lica koja su završila odgovarajući četverogodišnji studij i stekla zvanje:
  - profesor likovne kulture,
  - profesor historije umjetnosti,
  - profesor likovne umjetnosti - edukacija likovnih umjetnosti, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - profesor likovne umjetnosti - slikarstvo, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - profesor likovne umjetnosti - kiparstvo, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - profesor likovne umjetnosti - grafika, sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta,
  - druga zvanja stečena na Akademiji likovnih i primijenjenih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkom grupom predmeta.
- Nastavu likovne kulture mogu izvoditi i lica koja imaju završen najmanje II (drugi) ciklus Bolonjskog sistema studiranja u trajanju od jedne godine (60 ECTS bodova) ili dvije godine (120 ECTS bodova) – ukupno 300 ECTS bodova sa bodovima prvog ciklusa, koja su stekla akademsku titulu i zvanje magistra ili ekvivalenta za određenu oblast.
- Lica koja u toku studija nisu polagala ispite iz pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičke grupe predmeta, dužna su ove ispite položiti u roku od godinu dana od dana stupanja na posao nastavnika.

